

UNIVERZITA KARLOVA
Právnická fakulta

Katedra mezinárodního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Název práce: Vznik, vývoj a jurisdikce mezinárodních trestních
tribunálů**

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.

Michaela Pešková
5. ročník
Karasovská 833/3
160 00 Praha 6

**Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně
a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala
způsobem ve vědecké práci obvyklým.**

Michaela Petrášová

Datum zadání diplomové práce: 26. dubna 2004

Datum ukončení diplomové práce: 16. ledna 2007

OBSAH

Úvod	3
Kapitola I. Mezinárodní trestní tribunály OSN	5
1. Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii.....	5
1.1 Události	5
1.2 Cesta ke vzniku Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii	6
1.3 Statut ICTY	8
1.4 Hodnocení ICTY	12
2. Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu	16
2.1 Události	16
2.2 Cesta ke vzniku Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu	17
2.3 Statut ICTR	18
2.4 Hodnocení ICTR	22
Kapitola II. Speciální soud pro Sierra Leone	26
1. Speciální soud pro Sierra Leone.....	26
1.1 Události	26
1.2 Cesta ke vzniku Speciálního soudu pro Sierra Leone	27
1.3 Statut SCSL.....	28
1.4 Hodnocení SCSL.....	33
Kapitola III. Ostatní smíšené neboli hybridní tribunály	37
1. Zvláštní panely na Východním Timoru	37
1.1 Události	37
1.2 Cesta ke vzniku Zvláštních panelů na Východním Timoru	38
1.3 Zvláštní panely na Východním Timoru	39
1.4 Hodnocení Zvláštních panelů a SCU	44
2. Panely pro Kosovo	47
2.1 Události	47
2.2 Cesta ke vzniku panelů pro Kosovo	48
2.3 Panely pro Kosovo	50
2.4 Hodnocení panelů pro Kosovo	54
3. Mimořádné senáty soudů Kambodže	56
3.1 Události	56
3.2 Cesta ke vzniku Mimořádných senátů soudů Kambodže.....	57
3.3 Dohoda zakládající Mimořádné senáty	59
3.4 Hodnocení Mimořádných senátů.....	63
4. Nejvyšší irácký trestní tribunál	65
4.1 Události	65
4.2 Cesta ke vzniku Nejvyššího iráckého trestního tribunálu	67
4.3 Statut SICT	68
4.4 Hodnocení SICT	73
Kapitola IV. Srovnání mezinárodních trestních tribunálů	77
1. Mezinárodní trestní tribunály OSN.....	77
2. Speciální soud pro Sierra Leone.....	79
3. Ostatní smíšené trestní tribunály	81
Závěr	85
Seznam použité literatury	87

Úvod

Poprvé se o zřízení mezinárodního trestního tribunálu ne příliš úspěšně pokusila Versailleská mírová smlouva z roku 1919, která obsahovala ustanovení ohledně potrestání německých válečných zločinců za vyvolání první světové války a za válečné zločiny spáchané v jejím průběhu¹. Byly to však až vojenské tribunály v Norimberku a v Tokiu, zřízené v reakci na zločiny spáchané za druhé světové války, které jsou považovány za první skutečné nástroje mezinárodní trestní spravedlnosti. Ačkoli se mezinárodní společenství v průběhu následujících téměř 50 let stalo svědkem kolem 250 konfliktů, ke kterým docházelo v různých částech světa a které si vyžádaly desítky miliónů obětí², nedošlo v oblasti mezinárodního trestního práva v tomto období k žádným výrazným pokrokům. Příčina této stagnace je spatřována za prvé v nepřipravenosti mezinárodního společenství bezvýhradně uznat odpovědnost za spáchání zločinů podle mezinárodního práva (konkrétně zločinů genocidy, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti) a za druhé v probíhající studené válce, která až do roku 1989 ochromovala akceschopnost mezinárodního společenství³.

Tato bezútešná situace se změnila až v 90. letech 20. století v souvislosti se vzrůstající naléhavostí vypořádat se se spáchanými zločiny genocidy, válečnými zločiny a zločiny proti lidskosti, které za sebou vždy zanechávají obrovské škody na životech a zdevastované země, a v souvislosti s nově objevenou politickou vůlí zřizovat mezinárodní soudy a tribunály. Tyto zvláštní mezinárodní orgány soudního typu představovaly pokročilejší způsob stíhání a trestání pachatelů spáchaných zločinů v porovnání s vedením trestních řízení před obecnými soudy soudních soustav jednotlivých států, které mnohdy neposkytovaly záruky soudcovské nezávislosti a nestrannosti, a v porovnání s komplikovanou mezinárodní spoluprací v trestních věcech uskutečňující se zejména prostřednictvím extradičních řízení. Mezinárodní trestní tribunály se nakonec postupně vyvinuly v poměrně pružný a účinný nástroj mezinárodního společenství, který slouží k potrestání těch nejzávažnějších porušení mezinárodního humanitárního práva v konfliktech odehrávajících se v různých částech světa.

Cílem této práce je podat ucelený výklad o těchto dynamicky se vyvíjejících institucích mezinárodního trestního práva, které za dobu své existence již miliónům obětí spáchaných ukrutností přinesly spravedlnost a které si tak získaly uznání široké mezinárodní veřejnosti.

¹ Srov. Potočný, M., Ondřej, J.: *Mezinárodní právo veřejné: Zvláštní část. 3. vyd.* Praha: C.H. Beck 2002, s. 389.

² Srov. Knoops, G.-J. A.: *An introduction to the law of international criminal tribunals: a comparative study.* New York: Transnational Publishers 2003, s. XXV.

³ *Ibid.*, s. XXV.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. Po této úvodní části následují tři kapitoly, z nichž každá pojednává o jednom ze tří základních druhů mezinárodních trestních tribunálů: o mezinárodních trestních tribunálech OSN, o Speciálním soudu pro Sierra Leone a o ostatních smíšených neboli hybridních trestních tribunálech. V rámci těchto kapitol je proveden rozbor sedmi různých tribunálů. Cílem analýzy jednotlivých tribunálů je podat ucelený výklad o historických událostech předcházejících jejich vzniku, o cestě k jejich zřízení, o samotných tribunálech tj. o jejich jurisdikci, organizačním uspořádání a stručněji i o procesních pravidlech řízení před nimi a nakonec je zde obsaženo i jejich hodnocení. Čtvrtá kapitola následovaná závěrem obsahuje srovnání nejen tří výše zmíněných druhů mezinárodních trestních tribunálů, nýbrž i jednotlivých tribunálů určitého druhu. Tribunály jsou navíc v práci rozebírány v pořadí určeném chronologicky, což umožňuje sledování jejich postupného vývoje.

Kapitola I.

Mezinárodní trestní tribunály OSN

Do této skupiny spadají první dva *ad hoc* tribunály zřízené Radou bezpečnosti OSN v první polovině 90. let minulého století: Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu. Oba jsou reakcí na krvavé místní konflikty, k jejichž řešení existovaly jen omezené prostředky. O jejich vznik se zasloužily především frustrace z této omezenosti prostředků v kombinaci s obnovenou akceschopností Rady bezpečnosti⁴. Mezinárodní trestní tribunály OSN znamenají konec období stagnace v oblasti mezinárodního trestního práva a začátek nového období vzniku a vývoje mezinárodního trestního soudnictví.

1. Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii

1.1 Události

Začátek krvavého konfliktu, který se stal podnětem k založení Mezinárodního tribunálu pro stíhání osob odpovědných za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva na území bývalé Jugoslávie od roku 1991 (*International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for the Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991*; dále jen Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii), spadá do roku 1991. Až do tohoto roku byla Jugoslávie federativním státem skládajícím se ze šesti republik: Slovinska, Chorvatska, Bosny a Hercegoviny, Srbska, Černé Hory a Makedonie. V roce 1987 se Slobodan Milošević dostal k moci, což jen posílilo srbské nacionalistické cítění. Milošević a ostatní ultranacionalističtí Srbové si stanovili za cíl vytvoření „Velkého Srbska“ (*Great Serbia*), kde by jako jeden národ žili Srbové, zatímco všechny menšiny by byly odstraněny praktikováním etnických čistek (*ethnic cleansing*). V roce 1991 začaly jugoslávské republiky volat po nezávislosti inspirovány částečně Miloševićem a částečně vlastní historickou touhou po nezávislosti. Slovinsko, kde nebyla

⁴ Srov. Šturma, P.: K problému plurality soudobých mezinárodních trestních tribunálů *ad hoc*. *Právní fórum*. 2004 č. 4, s. 133.

téměř žádná srbská menšina, se po šestidenní válce v létě roku 1991 jako první odtrhlo od federace. V Chorvatsku se však již situace vyvíjela jinak. 12% místního obyvatelstva bylo srbského původu a to se nehodlalo stát menšinou. Srbové, kteří získali podporu jugoslávské armády, se vzbouřili a pustili se do propagace etnických čistek. Do roku 1992 získali Srbové kontrolu nad jednou třetinou území Chorvatska, poškozena již byla města Vukovar a Dubrovnik. Po mírovém vyjednávání na podzim 1991 byly srbské jednotky částečně staženy z chorvatského území a přemístěny do sousední Bosny, avšak Srbové se odmítali řídit mírovými podmínkami dohodnutými s Chorvaty. Boje zde trvaly až do roku 1995, kdy bylo téměř celé území Chorvatska osvobozeno. V roce 1998 pak byla státní suverenita rozšířena na území celého státu, včetně území Východní Slavonie, které bylo po předchozí tři roky pod správou OSN. Koncem roku 1991 si Srbové současně dělali i ambice ohledně získání moci v Bosně, kde žila 31% srbská menšina. V tomto období měl již Milošević plně pod kontrolou Jugoslávskou národní armádu (JNA), v té době čtvrtou největší armádu v Evropě. Dne 6. dubna 1992 zahájili bosenští Srbové ofenzívu proti nepřipravené Bosně. Během následujících tří a půl let zpustošily jednotky bosenských Srbů s podporou Miloševiče velkou část území Bosny, zavraždily více než 200 000 civilistů a přinutily polovinu obyvatelstva (dva miliony lidí) opustit své domovy⁵. Desetitisíce žen byly znásilněny, bylo zřízeno několik koncentračních táborů, Sarajevo zůstalo po obléhání bez elektřiny a vody a vraždění civilistů zde bylo na denním pořádku. V červenci 1995 se pak v bosenském městě Srebrenici, které mělo být podle OSN bezpečnostní oblastí, odehrála další tragédie této války, při které zahynulo více než 7 000 bosenských Muslimů. Válku zde ukončila až mírová smlouva z amerického Daytonu z listopadu 1995, ve které bylo stanoveno budoucí uspořádání země a která obsahovala i závazek bosenských Srbů ke spolupráci s Mezinárodním trestním tribunálem a k umožnění návratu uprchlíků.

1.2 Cesta ke vzniku Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii

Tento konflikt, který byl ve svém počátku všemi podceňován, se nakonec vyhroutil v „nejhorší krveprolití v Evropě od konce 2. světové války“⁶ a jako takový nemohl zůstat bez odezvy ze strany mezinárodního společenství. V rezoluci 764 ze dne 13. července 1992

⁵ Srov. Cox, J.K.: Teaching about Conflict and Crisis in the Former Yugoslavia: The Case of Bosnia-Herzegovina. ERIC Digest. [online], 2000, [cit. 2000-12]. Dostupné z: < <http://www.ericdigests.org/1995-2/bosnia.htm>>.

⁶ Srov. Šturma, P.: *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. Praha: Karolinum 2002, s. 77.

Rada bezpečnosti zdůraznila, že zúčastněné strany konfliktu jsou povinny jednat v souladu se závazky, které pro ně plynou z mezinárodního humanitárního práva a zvláště pak z Ženevských úmluv z 19. srpna 1949, a že osoby, které samy spáchaly nebo daly rozkaz ke spáchání vážných porušení těchto úmluv, jsou individuálně odpovědné za tyto zločiny. V rezoluci 780 ze dne 6. října 1992 vyzvala Rada bezpečnosti generálního tajemníka, aby založil nestrannou odbornou komisi, která by mu v konečné fázi předložila své závěry ohledně důkazů vážných porušení Ženevských úmluv a jiných porušení mezinárodního humanitárního práva na území bývalé Jugoslávie. Tato odborná komise vznikla v říjnu 1992, kdy došlo ke jmenování jejích pěti členů generálním tajemníkem. Dne 9. února 1993 pak generální tajemník předkládá *interim* zprávu odborné komise, ve které je konkludováno, že na území bývalé Jugoslávie došlo k vážným porušením a jiným nedodržením mezinárodního humanitárního práva. Zároveň tato zpráva navrhovala, aby Rada bezpečnosti nebo jiný kompetentní orgán OSN rozhodly o založení *ad hoc* mezinárodního tribunálu. Rada bezpečnosti v rezoluci 808 proklamovala, že celkový vývoj situace ohrožuje mezinárodní mír a bezpečnost a rozhodla, že je nejvyšší čas skoncovat s páčáním zločinů a podniknout účinné kroky k potrestání odpovědných osob. Zároveň také dala najevo své přesvědčení o nutnosti založení mezinárodního tribunálu jako prostředku k dosažení vytyčených cílů a zmocnila generálního tajemníka k vypracování zprávy, která by zahrnovala veškeré aspekty této problematiky. V rezoluci 820 ze dne 17. dubna 1993 pak Rada bezpečnosti opětovně odsoudila veškerá porušení mezinárodního humanitárního práva, včetně provádění etnických čistek a masového, organizovaného a systematického znásilňování žen, a potvrdila individuální odpovědnost ať již přímých či nepřímých pachatelů těchto činů.

Rezoluce Rady bezpečnosti OSN 827 ze dne 25. května 1993 dovršila vývoj událostí založením Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (*International Criminal Tribunal for former Yugoslavia*; dále jen ICTY) se sídlem v nizozemském Haagu. Tím, že Rada bezpečnosti zločiny, které byly spáchány na území bývalé Jugoslávie od roku 1991, kvalifikovala jako hrozbu proti mezinárodnímu míru a bezpečnosti, umožnila zřízení ICTY (jako prvního tribunálu) na základě ustanovení kapitoly VII Charty OSN, podle kterých má být postupováno v případě, že dojde k ohrožení míru, porušení míru nebo k agresi. Odvolací senát ICTY v případě *Tadić* pak dospěl k závěru, že stačí konstatování, že došlo k jedné z těchto tří situací. O „porušení míru“ tak půjde v případě konfliktu, kvalifikovaného jako mezinárodní, zatímco vnitrostátní ozbrojené konflikty podle ustálené praxe Rady bezpečnosti

implikují „ohrožení míru“⁷. Ustanovení kapitoly VII Charty OSN v takových případech Radu bezpečnosti zmocňují k přijetí jakýchkoli opatření (článek 41 Charty obsahuje jen demonstrační výčet), která nezahnují užití ozbrojené síly, čemuž zřízení mezinárodního tribunálu zcela vyhovuje. Odvolací senát tak v případě *Tadić* v rámci rozhodování o své vlastní kompetenci dospěl ohledně otázky legality zřízení ICTY k pozitivnímu závěru.

1.3 Statut ICTY

Statut ICTY tvoří přílohu rezoluce Rady bezpečnosti 827 a do dnešní doby byl sedmkrát novelizován. Statut ICTY je základem pro splnění poslání ICTY, kterým je především stíhání osob odpovědných za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva, poskytnutí spravedlnosti obětem, odstrašování od páchání dalších zločinů a přispívání k znovunastolení míru.

1.3.1 Pravomoc a příslušnost

Článek 1 Statutu zakládá pravomoc ICTY stíhat osoby odpovědné za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva, která byla spáchána na území bývalé Jugoslávie od roku 1991. Tento článek tak odlišuje jurisdikci mezinárodního tribunálu od jurisdikce vnitrostátních soudů, zatímco další články se zabývají příslušností ICTY, tj. otázkou, zda konkrétní případ spadá do pravomoci mezinárodního tribunálu⁸ z hlediska věcného, místního, časového či osobního.

Do věcné příslušnosti ICTY spadají čtyři různé kategorie zločinů podle mezinárodního práva. Článek 2 jmenuje jako první kategorii závažná porušení *Ženevských úmluv o ochraně obětí války* z 12. srpna 1949 a popisuje, které činy do této kategorie spadají. Tento článek se však podle judikatury ICTY za současného stavu mezinárodního práva aplikuje jen na mezinárodní konflikty⁹. Bez ohledu na druh ozbrojeného konfliktu pak článek 3 vymezuje druhou kategorii, kterou tvoří porušení zákonů a obyčejů války, a podává demonstrační výčet jednání, která jsou považována za taková porušení. Třetí kategorií jsou v článku 4 vyjmenované zločiny genocidy, které jsou páčány v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národnostní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou jednáním, jakým je například usmrcení příslušníků takové skupiny, způsobení těžké tělesné újmy

⁷ Ibid., s. 84.

⁸ Ibid., s. 78-79.

⁹ Ibid., s. 90.

nebo duševní poruchy jejím členům nebo násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné. V rámci této skupiny je za trestný považován čin genocidy, spolčení, přímé a veřejné podněcování a pokus spáchání genocidy a účastenství na genocidě. Skutková podstata genocidy obsažená v článku 4 se tak doslovně shoduje s definicí uvedené v *Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia* z 28. prosince 1948. Poslední kategorii tvoří zločiny proti lidskosti. Jelikož nevyžadují prokázání „úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národnostní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou“, který je nutnou složkou skutkové podstaty zločinu genocidy, mají k této předešlé skutkové podstatě subsidiární vztah¹⁰. Zločiny proti lidskosti jsou podle článku 5 ty zločiny, které byly spáchány v rámci ozbrojeného konfliktu, ať již mezinárodního či vnitrostátního charakteru, a byly namířeny proti jakémukoli civilnímu obyvatelstvu. Dále tento článek podává demonstrativní výčet jednání, která do této kategorie spadají, jako např. vraždění, vyhlazování, zotročování, deportace, aj.

Osobní příslušnost ICTY je vymezena v článku 6, který určuje, že jen fyzické osoby mohou být subjektem vyjmenovaných zločinů, nikoli tedy právnické osoby, politické strany, správní orgány ani jiné subjekty. V článku 7 je široce zakotven princip individuální odpovědnosti. Statut nečiní rozdíly v trestní odpovědnosti za činy spáchané hlavou státu či vlády, vládním úředníkem, nadřízenou osobou, podřízenou osobou, ... Ani pokud osoba jednala na rozkaz vlády nebo nadřízené osoby, není zbavena trestní odpovědnosti, ale tato skutečnost může být považována za polehčující při vyměřování trestu.

Místní příslušnost ICTY se vztahuje na území bývalé SFRJ a časová na zločiny spáchané v době od roku 1991. Příslušnost ICTY je tímto způsobem neohraničená, resp. ohraničená pouze co do počátku, což umožnilo trestně stíhat osoby za zločiny spáchané v rámci konfliktu v letech 1991-1995 a dále např. i za zločiny, které byly spáchány v rámci konfliktu kosovského. Na druhou stranu však rezoluce Rady bezpečnosti OSN 1503 ze srpna 2003 a 1534 z března 2004 rozebírají strategii ICTY k dokončení své historické mise ke konci roku 2010. V rámci této strategie se ICTY má soustředit především na trestní stíhání nejvyšších vůdců (*senior leaders*), zatímco menší počet obžalovaných s nižšími hodnostmi bude přenechán národním soudům, zejména pak zvláštnímu senátu (*War Crimes Chamber, WCC*) vzniklému v Bosně a Hercegovině v březnu 2005. V současné době mají podle článku 9 Statutu národní soudy a ICTY ohledně trestního stíhání osob odpovědných za spáchání vážných porušení mezinárodního humanitárního práva na území bývalé Jugoslávie od roku 1991

¹⁰ Ibid., s. 80.

konkurující si jurisdikci. V případě *Tadić* pak bylo potvrzeno, že ICTY má oproti národním soudům přednostní pravomoc, tj. může v jakémkoli stádiu procesu převzít případ od národních instancí, pokud to je v zájmu mezinárodní spravedlnosti. Aby nedocházelo k případům, kdy by např. osoba odsouzená ICTY za porušení mezinárodního humanitárního práva byla opětovně za stejné jednání souzena národním soudem, byla v článku 10 Statutu zakotvena zásada *non bis in idem*. Zároveň je v tomto článku stanoveno, že pokud byla osoba pro stejný čin již souzena národním soudem, může být následně souzena i ICTY jen ve dvou případech. Za prvé pokud byl tento čin, který je porušením mezinárodního humanitárního práva, v předešlém řízení před národním soudem považován jen za běžný trestný čin. Za druhé pak pokud předešlé řízení nebylo nestranné či nezávislé nebo bylo vedeno za účelem uchránění obžalovaného před mezinárodní trestní odpovědností nebo pokud předešlé řízení nebylo vedeno pečlivě. Při vyměřování trestu pak ICTY přihlédne k tomu, v jakém rozsahu byl trest, který byl totožné osobě za totožný čin uložen národním soudem, již vykonán.

1.3.2 Orgány

Organizační strukturu ICTY tvoří především senáty (*Chambers*), které se skládají z šestnácti stálých soudců a vždy z maximálně dvanácti *ad litem* soudců. Žádní dva soudci nesmí být státními příslušníky jednoho a téhož státu. Čtrnáct stálých soudců je voleno Valným shromážděním OSN ze seznamu soudců, který mu předloží Rada bezpečnosti, na čtyřleté období s možností znovuzvolení. Podrobnější pravidla voleb stálých soudců jsou obsažena v článku 13 *bis* Statutu. Dvacet sedm *ad litem* soudců je voleno Valným shromážděním ze seznamu, který je mu opět předložen Radou bezpečnosti, a sice podle postupu stanoveného v článku 13 *ter* Statutu. Stejně jako stálí soudci jsou i *ad litem* soudci voleni na funkční období čtyř let s možností znovuzvolení. Na návrh předsedy ICTY (Fausto Pocar) jmenuje generální tajemník OSN *ad litem* soudce jako soudce pro jeden nebo více konkrétních soudních případů na dobu maximálně tří let v rámci jejich čtyřletého funkčního období. *Ad litem* soudci mohou být rovněž jmenováni jako náhradní soudci, kteří se účastní všech stádií soudního řízení a mohou tak, pokud zasedající soudce není schopen dále plnit svou funkci, tohoto soudce nahradit. Postavení *ad litem* soudců je dále podrobněji rozebráno v článku 13 *quater* Statutu.

Soudci jsou rozděleni do třech soudních senátů (*Trial Chambers*) a jednoho odvolacího senátu (*Appeals Chamber*). Podle článku 12 Statutu se každý soudní senát skládá ze třech stálých soudců a vždy z nejvýše devíti *ad litem* soudců a může být dále rozdělen na maximálně tři smíšená oddělení o třech soudcích. Stálí soudci každého soudního senátu si ze svého

středu volí předsedu, který řídí činnost daného soudního senátu jako celku. Odvolací senát je složen ze sedmi stálých soudců, pět z nich tvoří stálí soudci ICTY a zbylí dva jsou stálými soudci Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu. Jedním z oněch pěti stálých soudců ICTY a zároveň i předsedou odvolacího senátu je předseda ICTY, kterého stálí soudci všech senátů ICTY volí ze svého středu. Každého odvolacího řízení se účastní pět soudců.

Organizační strukturu ICTY dále tvoří prokurátor (*Prosecutor*), který je nezávislým orgánem ICTY. Prokurátor je jmenován Radou bezpečnosti na návrh generálního tajemníka na funkční období čtyř let s možností znovuzvolení (od roku 1999 zastává tuto funkci Carla Del Ponte) a je především zodpovědný za vyšetřování a trestní stíhání osob odpovědných za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva, ke kterým na území bývalé Jugoslávie došlo od 1. ledna 1991. Takto jmenovaný prokurátor zároveň řídí Úřad prokurátora (*Office of the Prosecutor*), který se dále skládá ze zkušených policistů, odborníků z oboru kriminalistiky, analytiků, právníků a dalších prokurátorů, kteří jsou do svých funkcí jmenováni generálním tajemníkem na návrh prokurátora.

Posledním orgánem je Kancelář (*Registry*), která zajišťuje administrativní a podpůrné soudní služby včetně např. překladů, interpretace soudních jednání, vedení archívu, správy vazební věznice (*Detention Unit*) a.j. Vedoucí Kanceláře (*Registrar*; Hans Holthuis) je jmenován generálním tajemníkem po konzultaci s předsedou ICTY na čtyřleté funkční období s možností znovuzvolení a vykonává společně s předsedou ICTY diplomatické funkce, má na starost veškerou komunikaci v rámci ICTY i navenek a na jeho návrh jsou generálním tajemníkem jmenováni ostatní zaměstnanci Kanceláře.

V srpnu 2006 bylo pro ICTY celkem 1141 osob pracovně činných a placených z řádného rozpočtu OSN, z kterého bylo v období 2006-2007 na činnost ICTY vynaloženo \$276 474 100. Na ICTY, soudce, prokurátora a jeho zaměstnance a vedoucího Kanceláře a jeho zaměstnance se vztahují ustanovení *Úmluvy o výsadách a imunitách OSN* z 13. února 1946.

1.3.3 Proces

Statut dále obsahuje některá ustanovení, kterými se řídí trestní řízení v rámci ICTY. Podrobnější pravidla jsou pak obsažena v jednacích řádech a v pravidlech provádění důkazů (konkrétně v *Rules of Procedure and Evidence*; dále jen *Jednací řád*), které byly přijaty soudci ICTY na základě článku 15 Statutu.

Vyšetřování je zahajováno *ex officio* na návrh prokurátora na základě podání učiněných vládami států, orgány OSN, mezinárodními organizacemi včetně nevládních organizací

nebo pocházejících z jiných zdrojů. Na základě výsledků vyšetřování připraví prokurátor žalobu, ve které uvede rozhodující skutečnosti a zločiny, ze kterých má být obviněný obžalován. Pro účinnost žaloby je nutný souhlas soudce soudního senátu.

Proces je zahájen za předpokladu fyzické přítomnosti obžalovaného u ICTY. Po dobu od jejich zatčení až do vynesení konečného rozsudku jsou obžalovaní ve vazební věznici, která se rovněž nachází v Haagu. Soudní senát přečte obviněnému obžalobu, ujistí se, zda jeho práva byla dodržena a zda rozumí obvinění a následně jej vyzve, aby se vyjádřil k tomu, zda se cítí být vinen. Obecně vzato je proces tvořen jak prvky principu akusačního, tak prvky principu inkvizičního. Jednací řád zaručuje a soudní senát dohlíží nad tím, že postup ICTY je v souladu s mezinárodně uznávanými zásadami spravedlivého procesu a že plně respektuje práva obžalovaného a přiměřeně chrání oběti a svědky. Procesní ustanovení na ochranu totožnosti svědků a obětí a faktická pomoc poskytovaná zvláštním oddělením v rámci Kanceláře (*Victims and Witnesses Section*) zaručují, že tyto osoby mohou vypovídat svobodně a bezpečně. Soudní jednání jsou veřejná, pokud soudní senát v souladu s Jednacím řádem nerozhodne jinak. Článek 21 Statutu pak široce vymezuje práva obžalovaného. Je zde zakotven princip rovnosti, právo na spravedlivý a veřejný proces, presumpce nevinoty, právo na proces bez zbytečných průtahů, právo na výslech svědků obžaloby aj. Program právní pomoci (*Legal Aid Program*) dále zaručuje nemajetným stíhaným osobám poskytnutí obhájce na náklady ICTY.

Rozsudky jsou přijímány většinou soudců soudního senátu a vyhlášovány veřejně. Nejtěžším trestem, který ICTY může uložit, je trest odnětí svobody na doživotí. Tresty jsou následně vykonávány v některém ze států, které podepsaly s OSN úmluvu ohledně přijímání osob odsouzených ICTY.

Proti rozsudku soudního senátu je možné se odvolat k odvolacímu senátu pouze pokud, pokud má tento rozsudek takovou právní vadu, která jej zbavuje zákonnosti, nebo pokud má vadu skutkovou, která má za následek nesprávnost či nespravedlnost tohoto rozsudku. Pokud by později vyšly najevo nové skutečnosti, které nebyly známy v době soudního řízení a které mohou podstatně ovlivnit konečný rozsudek, je možné podat žádost o přezkoumání rozsudku.

1.4 Hodnocení ICTY

ICTY fakticky zahájil svou činnost v roce 1994, kdy prokurátor podal první obžalobu. Podle stavu ke dni 16. srpna 2006 bylo již odsouzeno celkově 47 osob, 161 osob bylo obžalováno, z nichž 53 se nachází ve vazební věznici, 24 obžalovaných je subjekty v řízení

před soudními senáty a 14 v řízení před odvolacím senátem. Značné pracovní vyčerpání s sebou přineslo i bohatou judikaturu. V roce 2004 vydal ICTY seznam pěti základních jím vytyčených cílů, kterých se mu již podařilo dosáhnout¹¹. Jsou jimi za prvé „posun od beztrestnosti k odpovědnosti“, za druhé zjištění pravdy a zejména zachycení událostí, ke kterým na území bývalé Jugoslávie v tomto období došlo, za třetí zajištění spravedlnosti pro tisíce obětí a poskytnutí možnosti vyjádřit se ke spáchaným zločinům v rámci řízení před ICTY, za čtvrté úspěchy, kterých ICTY dosáhl v oblasti mezinárodního práva a za páté upevnění zásad právního státu prosazováním mezinárodních standardů v rámci trestního stíhání prováděného bývalými jugoslávskými republikami.

Mezi nejvýznamnější konkrétní přínosy ICTY patří mimo jiné jeho (v předchozím výkladu již zmíněné) přesvědčivé zdůvodnění mezinárodněprávního základu jeho existence a přednostní pravomoci, dále výklad skutkové podstaty zločinu genocidy, zahrnutí definice „zotročení a perzekuce“ mezi skutkové podstaty zločinu proti lidskosti nebo např. interpretace objektivní a subjektivní stránky zločinů proti lidskosti v případě *Tadić*. Ohledně objektivní stránky došlo v prvé řadě k posunu ve výkladu v tom smyslu, že zločin proti lidskosti může být spáchán nejen jako součást ozbrojeného konfliktu, nýbrž že postačí, pokud ke skutku došlo v průběhu ozbrojeného konfliktu. Za druhé pak byl stanoven „dolní práh“¹² zločinu proti lidskosti, kterým je požadavek, že takový skutek musí být součástí útoku proti civilnímu obyvatelstvu a že se musí jednat o rozšířenost nebo systematickosti takového útoku. Není zde však třeba, aby se masový nebo systematický charakter útoku vztahoval k jednání každého pachatele zvlášť, naopak postačí i spáchání jednoho konkrétního skutku, který spadá pod článek 5 Statutu, jedním pachatelem, avšak v rámci širšího útoku proti civilnímu obyvatelstvu. Zároveň se nemusí jednat o útok proti civilnímu obyvatelstvu celého státu nebo určitého území, ale podle okolností případu může být namířen i např. proti obyvatelstvu jedné obce. Ohledně subjektivní stránky řešil ICTY otázku zvláštního a všeobecného úmyslu. Subjektivní stránka podle ICTY musí zahrnovat vědomí pachatele, že k jeho činu dochází v rámci širšího útoku, a dále tento čin nesmí být spáchán z čistě osobních důvodů nesouvisejících s daným útokem. Součástí subjektivní stránky všech zločinů proti lidskosti (s výjimkou perzekuce, viz článek 5 písm.(h) Statutu) naopak není zvláštní diskriminační úmysl.

ICTY dále drží primát v tom směru, že je první institucí v historii, u které byla podána obžaloba proti úřadující hlavě státu (Slobodanu Miloševići) za zločiny, jichž se měla dopustit

¹¹ Srov. ICTY at a glance. [online]. Dostupné z: <<http://www.un.org/icty/glance-e/index.htm>>.

¹² Srov. Šturma, P., op. cit. 6, s. 85.

v době výkonu své funkce¹³. Tím, že za spáchané zločiny nejsou stíháni jen řadoví pachatelé, nýbrž i vůdčí politické a vojenské osobnosti, dal ICTY náplň článku 7 Statutu, který upravuje individuální trestní odpovědnost. Prosazování principu individualizace dle představitelů ICTY „napomáhá obětem snáz se vypořádat s prožitými hrůzami pojmenováním konkrétního pachatele a zjištěním, že jej od potrestání neuchránilo ani jeho výsadní postavení, jemuž se těšil v době ozbrojeného konfliktu“ a zároveň „chrání společenství bývalé Jugoslávie jako celek před nálepkou spoluodpovědnosti, jež by byla vybudována na principu kolektivní viny“¹⁴. Dalším přínosem ICTY byl moderní výklad trestní odpovědnosti nadřízeného, podle kterého není podmínkou vzniku trestněprávní odpovědnosti existence striktní a formální vazby podřízenosti a nadřízenosti v rámci konkrétní vojenské jednotky. Mezinárodní trestní odpovědnost za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva rovněž podle judikatury ICTY nezávisí na konkrétní povaze konfliktu. Pro účely potrestání odpovědných osob tak není podstatné, zda se jednalo o mezinárodní či vnitrostátní ozbrojený konflikt¹⁵.

I přes významné přínosy ICTY se tomuto tribunálu dají vyčíst i různé nedostatky, což je jen pochopitelné, uvědomíme-li si skutečnost, že všichni, kdo se podíleli na jeho činnosti, byli ve svých funkcích „nováčky a museli se učit za pochodu, neboť tu podobné orgány nebyly od dob soudů v Norimberku a Tokiu“¹⁶. Velké pracovní vytížení a fakt, že se jedná o nesmírně složité případy, v rámci kterých musí být mnohdy řešeny i zcela nové otázky mezinárodního práva, práci ICTY rozhodně neulehčují.

Předmětem kritiky ICTY je např. skutečnost, že ačkoli je ICTY soudně nezávislý, musí při plnění svého poslání spoléhat na mezinárodní spolupráci. Role států a mezinárodních organizací je především nezastupitelná v oblasti získávání důkazů a zajišťování obviněných osob. Státy dále ICTY poskytují spolupráci na poli relokace některých svědků, výkonu trestů a v neposlední řadě i poskytováním personálu nebo finančních prostředků. Spolupráce států při získávání důkazů byla řešena i v rámci případu *Blaškić* po té, co se Chorvatsko odmítlo řídit soudními příkazy ICTY k předložení důkazů. Odvolací senát v tomto případě rozhodl, že ICTY nemá žádnou pravomoc přijímat donucovací opatření proti suverénním státům¹⁷, nýbrž pouze proti jednotlivcům jako soukromým osobám. Vzhledem k tomu, že nesplněním příkazu či nevyhověním žádosti o spolupráci ICTY však stát porušuje článek 29 Statutu, může ICTY o této skutečnosti podat zprávu Radě bezpečnosti OSN, která následně sama rozhodne

¹³ Srov. Pěnkava, P.: Mezinárodní trestní soud pro bývalou Jugoslávii. *Bulletin advokacie*. 2006 č. 6, s. 43.

¹⁴ *Ibid.*, s. 43.

¹⁵ Srov. Šturma, P., op. cit. 6, s. 95.

¹⁶ Srov. Neier, A.: *Milosevic's Trial Was Not in Vain*. [online], 2006, [cit. 2006-03]. Dostupné z: < <http://www.project-syndicate.org/commentary/neier12>>.

¹⁷ Srov. Šturma, P., op. cit. 6, s. 98.

o použití eventuálních opatření proti nespolupracujícímu státu. Zároveň však odvolací senát uvedl, že se státy nemohou automaticky vyhnout splnění příkazu k předložení důkazů pouhým konstatováním, že by tím byly ohroženy zájmy národní bezpečnosti. Oprávněnost těchto zájmů je tak předmětem zkoumání ICTY.

Kritické hlasy byly v poslední době nejvíce slyšet v souvislosti se smrtí Slobodana Miloševiče, který svůj proces čtyři roky dokázal protahovat a nakonec stejně unikl spravedlnosti. Pomalost procesu mezinárodní spravedlnosti je obecně vzato častým bodem kritiky. Tato pomalost v první řadě souvisí s neschopností zadržet podezřelou osobu jako například z genocidy obviněných Radovana Karadžiće (prezidenta Republiky srbské) a Ratko Mladiće (bosensko-srbského armádního velitele). Jak již bylo uvedeno v předchozím odstavci, je ICTY v oblasti zajištění obviněných osob závislý na mezinárodní spolupráci, která je však zejména ze strany bývalých jugoslávských zemí minimální. Významnou roli v této oblasti měly sehrát v bývalé Jugoslávii umístěné mezinárodní jednotky, ty se ale aktivním pátráním po válečných zločincích nezabývaly. Ani Rada bezpečnosti nepřijala žádná opatření, která by vedla ke změně této situace. Na druhou stranu lze však v současné době zaznamenat nový trend, kdy se obvinění sami dobrovolně vzdávají ICTY. Někteří analytici tvrdí, že je to důsledkem vzrůstající legitimacy ICTY v očích místního obyvatelstva, jiní pokládají za příčinu nátlak Evropské unie (zejména v rámci rozhovorů o budoucím členství zemí bývalé Jugoslávie v EU)¹⁸.

V druhé řadě pak nízká efektivita ICTY souvisí s vlastní povahou řízení ve věcech zločinů podle mezinárodního práva a s velkou obtížností jejich dokazování. Jedná se o nesmírně složité případy, které se odehrály na místech velice vzdálených od sídla ICTY a v rámci kterých probíhá výslech tisíce svědků, s čímž opět souvisí potřeba vynikajícího simultánního tlumočení a nutnost velkého množství překladů. Pomalost je tak těmto druhům procesů bohužel vlastní, jak sám přiznal i bývalý prokurátor Goldstone, když prohlásil, že „pokud chceme soudní proces, tak musí být spravedlivý, a spravedlivý proces pak vyžaduje spoustu času“¹⁹. Tato skutečnost však bývá jak pro samotné obviněné, tak i pro oběti často frustrující, zejména pak v případech (jako například v případě Maria Čerkeze), kdy je sice obžalovaný odsouzen, nicméně následně též okamžitě propuštěn na svobodu, neboť si svůj trest již odpykal ve vazební věznici.

¹⁸ Srov. Majerčák, E.: ICTY a souzení válečných zločinů [online], 2006, [cit. 2006-02]. Dostupné z: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=279>>.

¹⁹ Srov. Sapsford, C., Uzelac, A.: Lengthy Hague Trials Under Scrutiny. [online], 2005, [cit. 2005-01-07]. Dostupné z: <<http://www.globalpolicy.org/intljustice/tribunals/yugo/2005/0107longtrials.htm>>.

ICTY bývá někdy také obviňován ze zaujatosti vůči různým stranám, příp. z prosazování „spravedlnosti vítězů“²⁰. S tímto souvisí i názor některých kritiků, kteří tvrdí, že ICTY je spíše politickým nástrojem než nestranným soudním orgánem²¹. Vzhledem k velkému rozsahu spáchaných zločinů a k naopak omezeným prostředkům ICTY (zejména z hlediska časového) je určitá míra zaujatosti nevyhnutelná. Konstatování určité zaujatosti však rozhodně nesmí vést k takovým závěrům, ve kterých by byla preferována jedna nebo druhá etnická skupina. Na druhou stranu však musíme připustit, že existuje jistá disproporce mezi vysokým počtem obžalovaných Srbů na jedné straně a oproti tomu daleko nižšímu počtu obžalovaných ze zločinů spáchaných proti srbskému obyvatelstvu.

Někteří kritici opět uvádí, že tím, že byl ICTY založen Radou bezpečnosti na základě ustanovení kapitoly VII Charty OSN, se mu nedostává takové právní autority, které by mohlo být dosaženo jeho založením Valným shromážděním. Toto byla také jedna z námitek Miloševiče, který proti ICTY namítal, že nevznikl z vůle širokého mezinárodního společenství, nýbrž z vůle pouze patnácti členských států Rady bezpečnosti.

I přes své nedostatky však ICTY není ani zdaleka neúspěšný a inspiroval ustavení dalších obdobných orgánů, z nichž některé jsou rovněž předmětem této práce. ICTY, jako první skutečně mezinárodní tribunál pro zločiny podle mezinárodního práva, vytvořil řadu právních a institucionálních precedentů, které napomohly k potvrzení a prosazení progresivního rozvoje mezinárodního humanitárního a mezinárodního trestního práva. Jeho prostřednictvím bylo především dokázáno, že účinná a transparentní spravedlnost nemusí být jen pouhou fikcí.

2. Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu

2.1 Události

Nepřátelství mezi kmeny Hutů a Tutsiů má ve Rwandě dlouhou historii. Oba kmeny sice hovoří stejným jazykem a žijí promíchaně na území celé Rwandy, ale zatímco výraz „Tutsi“ znamená „bohatý na dobytek“, výraz „Hutu“ označuje „služebníka“. I přesto, že Hutové tvořili alespoň 80 procent obyvatelstva Rwandy a Burundi, tradiční vládnoucí kastou zde byli menšinová Tutsiové, kteří na toto území přišli na konci 13. století. Prakticky od té doby

²⁰ Srov. Majerčík, E., op. cit. 18.

²¹ Srov. Sapsford, C., Uzelac, A., op. cit. 19.

dochází mezi Hutu a Tutsii k pravidelným bojům, avšak události roku 1994 nemají v celých dějinách těchto bojů obdoby.

Rok 1994 se stal rokem občanské války, při které docházelo k masově páchaným ukrutnostem ze strany extrémistů z kmene Hutů proti menšinovým Tutsiům a umírněným Hutům, kteří byli považováni za zrádce. Tyto zločiny byly páčány nejen na vlastním území Rwandy, nýbrž i na území sousedících států, kde se mnohé oběti fyzické likvidace a pronásledování snažily nalézt úkryt. Největší intenzity dosáhl tento konflikt v období od dubna do června roku 1994, kdy přišlo o život přes půl milionu lidí. Dne 6. dubna došlo k zavraždění prezidenta Rwandy (Juvénala Habyarimana) a prezidenta Burundi (Cypriana Ntazamira) sestřelením jejich letadla ze země v blízkosti hlavního města Rwandy, Kigali. Vůdci Hutů ihned obvinili tutsijskou Rwandskou vlasteneckou frontu (*Rwandese Patriotic Front*; dále jen RPF) z atentátu. Dne 7. dubna zablokovala rwandská armáda Hutů (*Forces armées rwandaises*; dále jen FAR) spolu s milicemi Hutů silnice. Na základě seznamů obyvatel získaných od místních vlád pak chodily milice od domu k domu a systematicky vyvražďovaly celé rodiny. Zabíjení bylo zastaveno až tutsijskými povstalci z RPF, kteří postupovali od Ugandy směrem na jih a v červenci 1994 dobyli Kigali. Postupně ovládli celou zemi a vytlačili poraženou FAR a milice Hutů do tehdejšího Zairu. Dne 18. července 1994 prohlásila RPF občanskou válku za ukončenou a na znamení usmíření dosadila vůdce Hutů, Pasteura Bizimungua, na místo prezidenta. Hutové se ale přesto obávali represí a masově opouštěli Rwandu (celkový počet uprchlíků se odhaduje na více než dva miliony lidí). Na druhou stranu se do Rwandy vrátilo až na jeden milion tutsijských uprchlíků. Nikdo neví přesně, kolik obětí si tento konflikt vyžádal, ale odhaduje se, že celkově zemřelo minimálně 800 000 lidí. Na páchaných ukrutnostech se podílelo mnoho osob. Mezi těmi, kteří jej pomáhali plánovat a organizovat, byli mj. prezident Juvénal Habyariman, hlavní vládní funkcionáři a zástupci místních vlád, FAR, milice Hutů, místní úředníci a mnoho dalších.

2.2 Cesta ke vzniku Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu

V reakci na spáchané zločiny byl ve Rwandě přijat zákon o genocidě a byla zahájena soudní řízení s osobami podezřelými ze spáchaných zločinů. Vzhledem k jejich velkému počtu a vzhledem k nedostatku státních žalobců, soudců a právníků se vláda rozhodla alespoň částečně zmírnit tlak na soudní systém a rozdělila podezřelé do několika kategorií podle závažnosti zločinů, z kterých byli obviněni. Do pravomoci soudního systému nadále spadala pouze 1. kategorie, zatímco kategorie 2. až 4., které byly poněkud „lehčího“ rázu, se dostaly

do pravomoci tradičních lidových soudů zvaných *gacaca*. Účelem takto vzniklého dualismu bylo zrychlení soudních řízení a zároveň začlenění veřejnosti do tohoto procesu.

Ani mezinárodní společenství nenechalo nakonec spáchané ukrutnosti bez odezvy. Mezi první reakce na konflikt ve Rwandě patří vyjádření předsedy Rady bezpečnosti z 30. dubna 1994 odsuzující veškerá porušení mezinárodního humanitárního práva, rezoluce Rady bezpečnosti 918 týkající se mj. vyšetřování závažných porušení mezinárodního humanitárního práva ve Rwandě, zpráva generálního tajemníka z 31. května 1994, ve které je konstatována systematická povaha rwandských masakrů a nutnost řádného prošetření událostí za účelem určení zodpovědnosti, a dále jmenování zvláštního zpravodaje v rámci Komise pro lidská práva (*Special Rapporteur for Rwanda*). V rezoluci 935 z 1. července 1994 pak Rada bezpečnosti pověřila generálního tajemníka založením nestranné odborné komise. Tato komise dne 29. září 1994 vydává předběžnou zprávu, ve které doporučuje zřízení mezinárodního tribunálu, který by soudně stíhal spáchané válečné zločiny a zločiny genocidy.

Dne 8. listopadu 1994 odhlasovala Rada bezpečnosti rezoluci 955, kterou byl zřízen Mezinárodní trestní tribunál pro stíhání osob odpovědných z činů genocidy a dalších závažných porušení mezinárodního humanitárního práva, ke kterým došlo na území Rwandy, a dále občanů Rwandy odpovědných z takových činů a porušení spáchaných na území sousedních států v období od 1. ledna do 31. prosince 1994 (*International Criminal Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Genocide and Other Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of Rwanda and Rwandan Citizens responsible for genocide and other such violations committed in the territory of neighbouring States, between 1 January 1994 and 31 December 1994*; dále jen Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu). Tento *ad hoc* tribunál vznikl stejně jako jeho předchůdce ICTY na základě ustanovení kapitoly VII Charty OSN. V rezoluci 977 z 22. února 1995 bylo především z bezpečnostních důvodů určeno za sídlo Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu (*International Criminal Tribunal for Rwanda*; dále jen ICTR) město Arusha v Tanzanii.

2.3 Statut ICTR

Přílohou rezoluce Rady bezpečnosti 955 je Statut ICTR, který byl již sedmkrát novelizován. Statut má celkem 32 článků, z nichž celá řada je stejná nebo podobná ustanovením Statutu ICTY, zejména ustanovení týkající se složení ICTR, postupu a zásad řízení či ukládání trestů. Jsou zde však i podstatné odlišnosti a to nejen ve statutech obou

tribunálů, ale i v samotné povaze konfliktu. Na rozdíl od ozbrojeného konfliktu v bývalé Jugoslávii, který je považován za konflikt mezinárodní či zmezinárodněný (vzhledem k tomu, že se odehrával na území několika republik bývalé Jugoslávie, které jsou dnes již samostatnými státy), je konflikt ve Rwandě pokládán za ozbrojený konflikt vnitrostátní. Je to tudíž poprvé v historii, kdy jsou mezinárodně postihována závažná porušení mezinárodního humanitárního práva ve vnitrostátním konfliktu²².

2.3.1 Pravomoc a příslušnost

Článek 1 Statutu zakládá pravomoc ICTR stíhat osoby odpovědné za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva, která byla spáchána na území Rwandy, a dále občany Rwandy odpovědné z takových porušení spáchaných na území sousedních států v období od 1. ledna do 31. prosince 1994. Stejně jako ve Statutu ICTY vymezují i zde následující články příslušnost ICTR.

Do věcné příslušnosti ICTR spadají tři různé kategorie zločinů podle mezinárodního práva. Článek 2 jmenuje jako první kategorii zločiny genocidy, jejichž definice se shoduje s definicí v *Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia* z 28. prosince 1948 a tudíž i s definicí v článku 4 Statutu ICTY. Pro aplikaci skutkové podstaty zločinu genocidy na události ve Rwandě má klíčový význam rozsudek ICTR v případě *Akayesu*. Jedním z definičních znaků této skutkové podstaty je „národnostní, etnická, rasová nebo náboženská skupina“, která má být předmětem útoků. Vzhledem k tomu, že Tutsiové s Hutu „sdílejí národnost, rasu, náboženství, společný jazyk i kulturu, takže by – technicky vzato – nebyli odlišnou etnickou skupinou“²³, musel ICTR v rámci tohoto případu řešit otázku, zda Tutsiové vůbec skupinou ve smyslu definice zločinu genocidy jsou. ICTR nakonec dospěl k názoru, že Tutsiové z hlediska stability a trvalosti etnickou skupinu tvoří, a to mj. vzhledem k rozsahu a systematické povaze jejich likvidace, jejich dlouhodobému rozlišování na základě obyčejů a zákonů a vzhledem k tomu, že příslušnost k této skupině není založena na dobrovolném závazku určitých osob, nýbrž automaticky jejich narozením.

Druhou kategorií vymezuje článek 3 Statutu a tvoří ji zločiny proti lidskosti. Tato definice se na první pohled velice podobá definici obsažené v článku 5 Statutu ICTY, ale po podrobnějším prostudování jsou zde k zjištění dva rozdíly. Za prvé je v ní zcela vynechán požadavek ozbrojeného konfliktu a naopak zakotven nový požadavek rozšířenosti a systematickosti útoku proti civilnímu obyvatelstvu, jehož je daný skutek součástí. Tím bylo navázáno

²² Srov. Potočný, M., Ondřej, J., op. cit. 1, s. 393.

²³ Srov. Šturma, P., op. cit. 6, s. 103.

na výklad v případě *Tadić* ICTY, ve kterém byl tento požadavek stanoven jako „dolní práh zločinu proti lidskosti“²⁴. Za druhé je obecná část definice ve Statutu ICTR doplněna o požadavek útoku proti civilnímu obyvatelstvu z národnostních, politických, etnických, rasových nebo náboženských důvodů, čímž se součástí subjektivní stránky všech zločinů proti lidskosti stal zvláštní diskriminační úmysl (tedy již nejen pouze v případě perzekuce jako je tomu ve Statutu ICTY). I pro výklad některých skutkových podstat zločinů proti lidskosti se stal významným již zmíněný rozsudek v případě *Akayesu*, konkrétně především pro výklad skutkové podstaty znásilnění a „sexuálního násilí“. Sexuální násilí sice není v definici výslovně jmenováno, nicméně jej sem ICTR zahrnul na základě jiných ustanovení, podle nichž sestavil i jeho definici. ICTR se snažil nalézt i doposud neexistující definici znásilnění přirovnáním k mučení. Stejně jako mučení je podle něj i znásilnění používáno za účelem zstrašování, degradace, ponížení... Rozumí se jím tak fyzický čin sexuální povahy, který je spáchán na osobě za okolností zahrnujících donucení. Znásilnění je pak zahrnuto pod pojmem sexuálního násilí, kterým se rozumí každý čin sexuální povahy (tedy nejen fyzický čin, nýbrž i např. hrozba nebo zstrašování), který je spáchán na osobě za okolností zahrnujících donucení.

Poslední kategorie zločinů, které spadají do věcné příslušnosti ICTR, je obsažena v článku 4 Statutu a tvoří ji porušení článku 3 společného *Ženevským úmluvám o ochraně obětí války* z 12. srpna 1949 a *Dodatkového protokolu II k Ženevským úmluvám z roku 1949* z 8. června 1977. Tato porušení zahrnují mj. (a) útoky proti životu, zdraví a fyzické či duševní integritě osob, zejména vraždou a krutým zacházením; (b) kolektivní tresty; (c) braní rukojmí; (d) teroristické činy; (e) útoky proti osobní důstojnosti, zejména pokořující nebo ponižující zacházení, znásilňování, nucená prostituce a jiné formy útoku proti mravnosti v sexuální oblasti; (f) plenění; (g) ukládání trestů a vykonávání poprav bez předchozího rozsudku vyneseného řádně ustaveným soudem, poskytujícím veškeré záruky soudního řízení, které jsou civilizovanými národy považovány za nezbytné; (h) hrozby spáchání jakéhokoli z výše uvedených činů. Článek 4 Statutu tak převzal zakázané činy z *Dodatkového protokolu II*, který rozvíjí a doplňuje článek 3 společný *Ženevským úmluvám*, ve kterém je zakotveno humanitární minimum pro občanské války²⁵.

Místní příslušnost ICTR se podle článku 7 Statutu vztahuje nejen na území Rwandy, ale i na území sousedících států, pokud zde došlo k vážným porušením mezinárodního humanitárního práva občany Rwandy. Na rozdíl od časové příslušnosti ICTY, která je

²⁴ Ibid., s. 85.

²⁵ Ibid., s. 101.

ohraničená pouze co do počátku, je časová příslušnost ICTR v článku 7 Statutu ohraničena od počátku do konce. Jurisdikce ICTR je tak omezena na zločiny spáchané v období od 1. ledna do 31. prosince 1994.

Ohledně osobní příslušnosti ICTR, principu individuální odpovědnosti, konkurenční pravomoci ICTR a národních soudů, přednostní jurisdikci ICTR a principu *non bis in idem* obsahuje Statut ICTR ustanovení naprosto shodná s ustanoveními Statutu ICTY.

2.3.2 Orgány

ICTR se stejně jako ICTY skládá ze třech soudních senátů (*Trial Chambers*), jednoho odvolacího senátu (*Appeals Chamber*), prokurátora (*Prosecutor*) a Kanceláře (*Registry*). Až na několik výjimek týkajících se zejména složení senátů, počtu soudců a předsedy ICTR jsou v této oblasti ustanovení Statutu ICTR shodná s ustanoveními ICTY.

Senáty (*Chambers*) ICTR se tak např. skládají z šestnácti stálých soudců a vždy z nejvýše devíti (nikoli tedy dvanácti) *ad litem* soudců. Jedenáct stálých soudců je voleno podle ustanovení článku 12 *bis* Statutu. Osmnáct *ad litem* soudců je voleno podle postupu stanoveného v článku 12 *ter* Statutu. Na rozdíl od Statutu ICTY neobsahuje Statut ICTR ustanovení, která by umožnila jmenování *ad litem* soudců jako soudců náhradních. Možnost pokračování v řízení prostřednictvím náhradního soudce je však zakotvena v jednacích řádech a v pravidlech provádění důkazů (*Rules of Procedure and Evidence*; dále jen Jednací řád). Podle článku 11 Statutu se každý soudní senát skládá ze tří stálých soudců a vždy z nejvýše šesti *ad litem* soudců. Odvolací senát ICTY je pak zároveň i odvolacím senátem ICTR. Předseda ICTR (Erik Møse), kterého stálí soudci všech senátů ICTR volí ze svého středu, je zároveň soudcem jednoho ze soudních senátů ICTR a nikoli tedy senátu odvolacího jako je tomu u předsedy ICTY.

Ustanovení Statutu ICTR, která pojednávají o prokurátorovi (*Prosecutor*) a Kanceláři (*Registry*), jsou pak až na drobnější změny totožná s ustanoveními Statutu ICTY. Prokurátorem ICTR je od roku 2003 Hassan Bubacar Jallow a Úřad prokurátora má sídlo v Arushe. V tomto městě se nachází i komplex vazební věznice (*United Nations Detention Facility*). Vedoucím Kanceláře je od roku 2001 Adama Dieng.

Na období 2006-2007 vyčlenilo Valné shromáždění na činnost ICTR ze svého rozpočtu téměř 270 milionů dolarů a schválilo celkem 1042 pracovních míst.

2.3.3 Proces

Ustanovení Statutu upravující řízení před ICTR rovněž vychází z úpravy řízení před ICTY a články obou statutů jsou v této oblasti až na drobnější změny totožné, a proto

v tomto bodě postačí odkaz na výklad v rámci ICTY. Podrobnější pravidla jsou i zde obsažena v Jednácím řádě, které byl přijat soudci ICTR na základě článku 14 Statutu. Řízení před ICTR sice obecně vzato probíhá ve třech soudních síních v Arushu, tato skutečnost nicméně nevylučuje možnost konání jednání i v jiných místech, např. ve Rwandě jako tomu bylo v případě *Bagilishema*. Každý soudní senát samostatně rozhoduje o tom, zda se řízení bude konat ve Rwandě či nikoli.

2.4 Hodnocení ICTR

Hlavním důvodem k založení ICTR bylo přispět k národnímu usmíření ve Rwandě a k zachování míru v této oblasti. Stíhání osob odpovědných za spáchání zločinů v průběhu rwandského konfliktu má působit zároveň i preventivně a má zabránit tomu, aby se podobné ukřutné události opakovaly. Od zahájení prvního řízení dne 9. ledna 1997 (případ *Akayesu*) do června 2006 vynesl ICTR celkem 22 rozsudků týkajících se 28 obžalovaných. Devatenáct z nich pak bylo následovně předmětem řízení před odvolacím senátem. Dalších jedenáct řízení s celkem 27 obžalovanými probíhá v současné době před soudními senáty.

Zásluhou činnosti ICTR vznikají na poli mezinárodního práva nové precedenty, které mají význam jak pro budoucí mezinárodní trestní tribunály tak i pro národní soudnictví. Mezi nejvýznamnější případy patří případ *Akayesu*, jehož přínosem je zejména interpretace skutkových podstat jednotlivých zločinů podle mezinárodního práva. Jedná se především o již uvedenou interpretaci a aplikaci zločinu genocidy na události ve Rwandě, kvalifikaci sexuálních násilných činů jako zločinů proti lidskosti a na základě konkrétních okolností případu zařazení znásilnění a sexuálních násilných činů i mezi skutkové podstaty zločinu genocidy. *Akayesu* byl nakonec v rozsudku ICTR ze dne 2. září 1998 odsouzen mj. i za zločin genocidy, čímž se stal ICTR prvním mezinárodním soudem, resp. tribunálem, který vynesl odsuzující rozsudek za tento zločin.

Zásluhou ICTR jsou dále poprvé v historii souzeni nejen řadoví pachatelé, nýbrž i vůdčí osobnosti za hromadná porušování lidských práv v Africe v rámci řízení před mezinárodní institucí. Mezi stíhanými osobami se tak nacházejí např. předseda vlády, dvanáct ministrů, člen parlamentu, čtyři prefekti, devět starostů, osm představitelů armády aj. Z hlediska aplikace mezinárodního trestního práva na osoby na nejvyšších postech a vytvoření podmínek k jejich stíhání měl velký význam případ *Kambanda*, v rámci kterého byl bývalý předseda vlády Rwandy odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí. *Kambanda* byl zároveň prvním

vysoce postaveným činitelem bývalého režimu, který veřejně přiznal, že krutosti, ke kterým docházelo v průběhu roku 1994, zakládají zločin genocidy.

Jiným významným případem byl „případ médií“ (*Media Case*), který vyústil v první rozsudek od dob Norimberského tribunálu, ve kterém byla zkoumána role médií v kontextu mezinárodní trestní odpovědnosti. ICTR v tomto případě vyslovil nutnost rozlišení vyjádření etnického cítění na straně jedné od propagace etnické nenávisti na straně druhé.

ICTR také významně přispěl k rozvinutí spolupráce mezi africkými státy a to nejen na poli stíhání odpovědných osob, nýbrž i na poli výkonu trestů uložených ICTR. Umožněním výkonu trestů v afrických státech má být podle ICTR posílen jejich odstrašující efekt na tomto kontinentě a zároveň i zvýrazněn závazek těchto států prosazovat závazná právní pravidla. Morální, politická a materiální podpora afrických států je jedním z předpokladů pro úspěšnost ICTR. K dosažení podpory nejen států, ale i široké veřejnosti jako takové byl vytvořen i zvláštní program (*Outreach Programme for the ICTR*) pro komunikaci ICTR navenek a pro poskytování informací o jeho činnosti a významu pro Rwandu a v obecné rovině i pro celé mezinárodní společenství. Spolupráce států, zejména Rwandy, je pro ICTR nepostradatelná především v oblasti získávání svědků a důkazů a zajišťování obviněných osob, které se vyhýbají spravedlnosti. Z tohoto důvodu byl poněkud znepokojující vývoj událostí ve vztahu rwandské vlády a ICTR v roce 2006. Po opakovaném tvrzení vlády Rwandy, že pro ICTR pracuje i několik osob podezřelých ze spáchání zločinů v roce 1994, mezi které patřil i Callixte Gakwaya, se nakonec situace vyhrotila ve stanovení ultimáta. Rwandská vláda v něm slíbila podniknout příslušná opatření, pokud by ICTR nezrušil smlouvu s Callixte Gakwaya, který v řízení před ICTR obhajoval jednoho z podezřelých ze zločinů genocidy. Alternativním opatřením bylo i celkové zrušení spolupráce s ICTR. Tato situace se nakonec vyřešila (Gakwaya rezignoval), nicméně vztah rwandské vlády a ICTR zůstává prozatím i nadále problematický.

Stejně, jako je tomu u ICTY, je i u ICTR bodem kritiky pomalost procesu mezinárodní spravedlnosti. I zde patří mezi hlavní důvody tohoto jevu zejména složitost případů, potřeba obsáhlého vyšetřování a dokazování, překlady dokumentů, transport svědků a právních zástupců z různých zemí světa, potřeba shodné interpretace svědectví ve třech jazycích, atd. Pokud má však proces mezinárodní spravedlnosti zároveň obsahovat i veškeré záruky práva na spravedlivý proces, je jeho pomalost nevyhnutelná a to i přes početná opatření, která ICTR přijal k jeho zrychlení.

Mezi takováto opatření by se dala zařadit i možnost konání společného řízení proti několika obviněným najednou. Tato alternativa má však zároveň i své kritiky, kteří dávají

přednost stíhání odpovědných osob v rámci individuálního řízení. Nejvíce pozornosti v této oblasti je věnováno společnému řízení v případě *Butare*, v rámci kterého je stíháno šest osob, které se navíc vzájemně obviňují. Teprve po třech a půl letech, které si vyžádala obžaloba, se ke slovu dostala obhajoba, která s největší pravděpodobností potrvá stejně dlouho. Lze proto pochybovat o tom, zda toto opatření skutečně vede k urychlení procesu spravedlnosti.

Za jiné urychlující opatření bychom mohli považovat i přijetí strategie k dokončení historické mise ICTR (tzv. *Completion Strategy*). V roce 2003 předložil ICTR tuto strategii Radě bezpečnosti. Je v ní zahrnut i obsah rezoluce Rady bezpečnosti 1503 ze srpna 2003, která od ICTR (a ICTY) požaduje dokončení vyšetřování do roku 2004, řízení před soudními senáty do roku 2008 a před odvolacím senátem do roku 2010. Na základě rezoluce Rady bezpečnosti 1534 z roku 2004 pak předseda ICTR a prokurátor každých šest měsíců vypracovávají zprávu ohledně pokroků v plnění této strategie. Vzhledem k tomuto časovému omezení se ICTR nadále soustředí především na stíhání osob nejvíce zodpovědných za spáchané zločiny. Tato skutečnost je však často kritizována, jelikož se tak původní počet 700 hlavních podezřelých ze zločinu genocidy, jež měl ICTR soudit, snížil na méně než 100²⁶. Zároveň zde vzniká nutnost převzetí jednotlivými státy těch případů, které ICTR nestačí dokončit do konce roku 2008. Tato skutečnost však s sebou přináší další komplikace, jelikož do pravomoci národních soudů těchto států souzení zločinů podle mezinárodního práva nespadá. Navíc většina afrických států projevuje neochotu k jejich převzetí, protože se obává narušení diplomatických vztahů s Rwandou.

Vzhledem k tomu, že předpokládané výdaje na činnost ICTR ke konci roku 2007 činí přes miliardu dolarů, ozývají se kritické hlasy, které považují ICTR za příliš nákladný²⁷, zejména vzhledem k relativně nízkému počtu souzených osob. Tak např. zvláštní zástupce Rwandy u ICTR, kterým je Alloys Mutabingwa, kritizuje ICTR za to, že zatímco se ICTR soustředí pouze na několik desítek vysoce postavených osob, které měly podněcovat páchaní zločinů v roce 1994, tisíce případů již bylo předmětem řízení před rwandskými národními soudy²⁸. Zároveň tvrdí, že Rwanda by dokázala peněžní prostředky poskytnuté ICTR využít daleko účelněji a to nejen ke stíhání odpovědných osob a k pomoci obětem, nýbrž i k financování projektů ke společenskému rozvoji. ICTR se brání poukázáním na skutečnost, že výdaje

²⁶ Srov Kimenyi, F.: Govt Official Casts Doubt on ICTR Modus Operandi. [online], 2006, [cit. 2006-05-17] Dostupné z: <<http://www.globalpolicy.org/intljustice/tribunals/rwanda/2006/0517doubt.htm>>.

²⁷ Ibid., s. 1.

²⁸ Srov Nieuwoudt, S.: Slow Progress at Rwandan Tribunal. [online], 2006, [cit. 2006-07-27] Dostupné z <<http://www.globalpolicy.org/intljustice/tribunals/rwanda/2006/0727slow.htm>>.

na proces mezinárodní spravedlnosti v rámci ICTR jsou zcela porovnatelné s výdaji na jiné obdobné procesy.

ICTR je dále také kritizován za prosazování „spravedlnosti vítězů“ a za to, že nikdy neuvedl, které konkrétní druhy případů mají být předmětem řízení před ICTR a které mají být řešeny prostřednictvím národních soudů²⁹. Faktem je, že ICTR doposud soudil pouze poražené Hutu, zatímco členové tutsijské RPF, kteří se rovněž podíleli na páchání zločinů roku 1994, unikají spravedlnosti. Zvěrstva, kterých se Hutové dopustili, jsou všeobecně známa. Zločiny, které spáchala RPF, která porazila extrémistický režim Hutů a která do dnešního dne vládne v zemi, však zůstávají bez odezvy i přesto, že o nich existuje bohatá dokumentace. Kritici tvrdí, že pokud se ICTR nezaměří i na potrestání pachatelů z RPF, nebude schopen splnit jedno ze svých základních poslání, kterým je přispění k národnímu usmíření ve Rwandě. Zároveň však poukazují i na možnost, že pokud by došlo ke stíhání zločinů spáchaných RPF, mohlo by to znamenat konec téměř nepostradatelné spolupráce Rwandy s ICTR³⁰. ICTR se naopak brání tím, že vzhledem k časovému omezení soudí jen osoby nejvíce odpovědné za spáchané zločiny nezávisle na jejich příslušnosti k té či oné etnické skupině. Z tohoto důvodu bývá proto kritiky navrhováno, aby Rada bezpečnosti pozměnila strategii k dokončení historické mise ICTR natolik, aby byla ICTR zaručena dostatečná flexibilita v této záležitosti³¹.

Na závěr je však nutné poznamenat, že výše uvedené kritické názory nebrání v tvrzení, že ICTR neustále činí pokroky směřující ke splnění svého mandátu. ICTR svou dosavadní rozsáhlou činností nepochybně přispěl k dalšímu vývoji mezinárodního trestního práva a k vytvoření pevnějších právních a institucionálních základů pro fungování později vzniklých institucí mezinárodního trestního soudnictví a v obecné rovině i k prosazování mezinárodního míru a spravedlnosti v 21. století.

²⁹ Srov. International Crisis Group: International Criminal Tribunal for Rwanda: Justice Delayed. [online], 2001, [cit. 2001-06-07]. Dostupné z: < <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1649&l=1>>.

³⁰ Srov. Kaba, S.: Letter to Council Members on Eve of Meeting with Lead Prosecutor. [online], 2006, [cit. 2006-06-02]. Dostupné z: < <http://hrw.org/english/docs/2006/06/02/rwanda13504.htm>>.

³¹ Srov. Nieuwoudt, S., op. cit. 28.

Kapitola II.

Speciální soud pro Sierra Leone

Další druh mezinárodních trestních tribunálů je zastoupen Speciálním soudem pro Sierra Leone (*Special Court For Sierra Leone*; dále jen SCSL). Tento tribunál nelze vzhledem k některým jeho vnitrostátním prvkům (zejména v oblasti jurisdikce a složení SCSL) zařadit do předchozí skupiny mezinárodních trestních tribunálů OSN. Speciální soud pro Sierra Leone je obecně vzato považován za smíšený neboli hybridní tribunál. Na rozdíl od ostatních smíšených trestních tribunálů však u něj zcela jednoznačně dominují prvky mezinárodní, což z něj činí smíšený tribunál *sui generis*, který lze pokládat za samostatný druh mezinárodních trestních tribunálů.

1. Speciální soud pro Sierra Leone

1.1 Události

V roce 1991 propukla na území Sierra Leone povstalecká válka mezi Jednotnou revoluční frontou (*Revolutionary United Front*; dále jen RUF) vedenou kapitánem Fodayem Sankohem a podporovanou pozdějším prezidentem Libérie, Charlesem Taylorem, na straně jedné a armádou na straně druhé. Armáda, která původně bránila ústřední vládu, nakonec sama přešla na stranu RUF. Dne 29. dubna 1992 zorganizoval kapitán Valentine Strasser státní převrat, v rámci kterého sesadil Josepha Momoha z úřadu prezidenta, a sám se poté chopil moci ustavením Prozatímní národní vládnoucí rady, která byla zcela pod jeho kontrolou. Občanská válka však touto akcí neskončila. Polovina země se v následujících letech stala válečnou zónou a čtvrtina obyvatelstva byla nucena uprchnout. Po krvavém převratu v lednu roku 1996 byl Strasser nahrazen svým bývalým spojencem Juliusem Maadem Biem. Pod nátlakem lidu a mezinárodního společenství se v únoru 1996 konaly oficiální volby prezidenta, ve kterých zvítězil Ahmad Tejan Kabbah, podporovaný jednotkami CDF (*Civil Defense Forces*). Dne 25. května 1997 byl však Kabbah zbaven své funkce povstaleckými jednotkami tzv. Revoluční rady ozbrojených sil (*Armed Forces Revolutionary*

Council ; dále jen AFRC), v jejichž čele stál major Johnny Paul Koroma, který pak k vládě přizval RUF. V září 1997 požádal bývalý prezident Kabbah Valné shromáždění OSN o pomoc při znovunastolení své vlády. V únoru 1998 obsadily jednotky OSN ECOMOG nejdůležitější města a oblasti Sierra Leone a vyhnaly Koromu a jeho jednotky ze země. Kabbahova správa sice docílila určité stabilizace v zemi, nicméně v posledních měsících téhož roku se povstalcům podařilo zpět obsadit více než polovinu hlavního města Freetownu. Dne 6. ledna 1999 se RUF neúspěšně pokusila o převrat. Při této akci docházelo k páchání masových vražd a mrzačení obyvatel Freetownu a jeho okolí. Dne 7. července 1999 uzavřel velitel povstalců, Foday Sankoh, s vládou Sierra Leone mírovou dohodu v Lomé, která obsahovala mj. i vyhlášení amnestie pro Sankoha a ostatní členy RUF a rámec pro přetvoření RUF v politickou stranu. Již krátce po uzavření této dohody ji však povstalci začali porušovat. V květnu 2000 pak členové RUF zastřelili 20 demonstrantů, kteří proti porušování dohody z Lomé protestovali. Tyto a další incidenty vyústily v zatčení Sankoha a dalších důležitých členů RUF a RUF byla zbavena své pozice ve vládě. V listopadu 2000 byla v městě Abuja uzavřena nová dohoda, která měla za úkol zajistit další postup. Nicméně boje neustávaly a situace si vyžádala uzavření druhé dohody z Abuji v květnu 2001, na základě které bylo možné pokračovat v systematickém odzbrojování a v upevňování pozice vlády na územích, která byla pod kontrolou povstalců. Teprve v prosinci 2005 však bylo možné považovat situaci za natolik stabilní, aby mírové mise OSN zcela opustily území Sierra Leone.

1.2 Cesta ke vzniku Speciálního soudu pro Sierra Leone

Občanská válka na území Sierra Leone si vyžádala desetitisíce obětí a více než dva miliony uprchlíků (zhruba jedna třetina obyvatelstva). Zločiny, které zde byly spáchány jak na civilním obyvatelstvu, tak i na personálu OSN, volají po spravedlnosti. Dne 12. června 2000 předkládá prezident Sierra Leone generálnímu tajemníkovi OSN oficiální dopis, ve kterém OSN žádá o spolupráci při založení zvláštního soudu. Rada bezpečnosti reaguje přijetím rezoluce 1315 dne 14. srpna 2000, ve které pověřuje generálního tajemníka k vyjednání dohody s vládou Sierra Leone ohledně zřízení nezávislého zvláštního soudu. Tento soud by podle rezoluce měl soudit osoby nejvíce odpovědné za zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a jiná vážná porušení mezinárodního humanitárního práva, jakož i za některé trestné činy podle platného práva Sierra Leone, které byly spáchány na území Sierra Leone. Generální tajemník pak v souladu s touto rezolucí zřídil skupinu odborníků, která se nadále účastnila jednání s vládou Sierra Leone, jejichž výsledkem bylo vypracování textu dohody ohledně

založení budoucího soudu a dále i vypracování jeho statutu. Dne 16. ledna 2002 tak byla ve Freetownu podepsána *Dohoda mezi OSN a vládou Sierra Leone o zřízení Speciálního soudu pro Sierra Leone (Agreement Between the United Nations and the Government of Sierra Leone On the Establishment of a Special Court For Sierra Leone*; dále jen Dohoda), jejíž přílohou byl *Statut Speciálního soudu pro Sierra Leone (Statute of the Special Court For Sierra Leone*; dále jen Statut). Podmínkou vzniku SCSL byla následná ratifikace Dohody, ke které došlo v březnu roku 2002.

Právní základ tohoto mezinárodního tribunálu *sui generis* je tak sice mezinárodněprávní, nicméně jeho jurisdikce a složení je povahy smíšené³², což má za účel přispět k efektivnímu zapojení obyvatel Sierra Leone do procesu mezinárodní spravedlnosti. Za stejným účelem se také sídlem SCSL stal Freetown. Článek 10 Dohody, který stanoví, že se sídlo má přednostně nacházet na území Sierra Leone, jej tak odlišuje od ICTY a ICTR, jejichž sídla se nacházejí mimo území, kde docházelo k největším ukrutnostem, čímž podle některých kritiků dochází k jejich izolaci od obyvatelstva bývalé Jugoslávie, resp. Rwandy.

1.3 Statut SCSL

Statut SCSL je přílohou Dohody, která na něj ve svém článku 1 výslovně odkazuje. Statut má celkem 25 článků. Ačkoli se mnohé z nich podobají ustanovením Statutu ICTY a zejména pak Statutu ICTR, lze mezi nimi najít podstatné rozdíly související především s hybridní povahou SCSL.

1.3.1 Pravomoc a příslušnost

SCSL má pravomoc stíhat osoby, které nesou největší odpovědnost za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva a práva Sierra Leone, ke kterým došlo na území Sierra Leone od 30. listopadu 1996. Spadají sem i ty vůdčí osobnosti, které pácháním těchto zločinů ohrozily vznik a implementaci mírového procesu na území Sierra Leone. Do pravomoci SCSL naopak nespádají veškerá porušení práva členy mírových misí a pomocným personálem přítomných na základě dohody nebo alespoň se souhlasem Sierra Leone. Nad těmito osobami mají přednostní jurisdikci vysílající státy. Pro případ, že vysílající stát odmítá nebo není schopen vést řádně vyšetřování nebo trestní stíhání, může SCSL na základě zmocnění Rady

³² Srov. Šturma, P., op. cit. 6, s. 106.

bezpečnosti, které bylo uděleno na návrh kteréhokoli státu, uplatnit svou pravomoc i vůči těmto osobám.

Věcná příslušnost SCSL je v tom hledu širší než věcná příslušnost ICTY a ICTR, že do ní spadají nejen zločiny podle mezinárodního práva, nýbrž i některé trestné činy podle práva Sierra Leone. Věcnou příslušnost i zde můžeme rozdělit do čtyř kategorií. První kategorií tvoří podle článku 2 Statutu zločiny proti lidskosti. Obecná část definice zločinů proti lidskosti je až na jedinou výjimku téměř doslova převzata ze Statutu ICTR. Touto výjimkou je vynechání zvláštního diskriminačního úmyslu jakožto součásti subjektivní stránky všech zločinů proti lidskosti. Vzhledem k nedostatku důkazů, které by svědčily o takovém úmyslu, by doslovné převzetí definice ze Statutu ICTR vedlo k podstatnému omezení aplikace tohoto článku na události na území Sierra Leone. Z tohoto důvodu Statut rovněž neobsahuje kategorii zločinů genocidy, která je naopak obsažena ve Statutech obou jeho předchůdců. Zvláštní část definice zločinů proti lidskosti je opět až na jedinou výjimku doslovně převzata ze Statutu ICTR, resp. ICTY. Tuto výjimku tvoří rozšíření skutkové podstaty pod písmenem (g) článku 2 Statutu. Mimo znásilnění je zde tak obsaženo i sexuální otroctví, nucená prostituce, násilné otěhotnění a jiné formy sexuálního násilí.

Druhou kategorií jsou porušení článku 3 společného *Ženevským úmluvám o ochraně obětí války* z 12. srpna 1949 a *Dodatkového protokolu II k Ženevským úmluvám z roku 1949* z 8. června 1977. Článek 3 Statutu se doslovně shoduje s článkem 4 Statutu ICTR. První dvě kategorie zahrnují porušení pravidel, která jsou považována za součást obecného mezinárodního práva obyčejového³³.

Třetí kategorií, kterou jsou rovněž zločiny podle mezinárodního práva, tvoří jiná vážná porušení mezinárodního humanitárního práva (článek 4 Statutu). Do této kategorie spadají celkem tři jednotlivé skutkové podstaty, které jsou charakteristické pro konflikt na území Sierra Leone. Jsou jimi za prvé úmyslné útoky proti civilnímu obyvatelstvu jako takovému nebo proti jednotlivým civilistům, kteří se nepřátelských akcí přímo neúčastní. Druhou skutkovou podstatu tvoří úmyslné útoky proti personálu, zařízení, materiálu, jednotkám nebo vozidlům, které jsou součástí humanitární pomoci nebo mírových misí v souladu s Chartou OSN, za předpokladu, že mají nárok na ochranu, která je poskytována civilistům a civilním objektům podle mezinárodního práva ozbrojených konfliktů. Třetí skutkovou podstatou je nábor nebo odvod dětí mladších patnácti let do ozbrojených jednotek nebo jejich využívání k aktivní účasti na nepřátelských akcích. Tyto tři skutkové podstaty jsou zčásti již

³³ Ibid., s. 108.

součástí mezinárodního obyčejové práva a zčásti obsahují i nové prvky, které jsou typické pro tento daný konflikt³⁴.

Poslední kategorii tvoří v článku 5 Statutu vyjmenované trestné činy podle práva Sierra Leone. Aplikovatelné právo tak na rozdíl od ICTY a ICTR zahrnuje jak právo mezinárodní, tak i právo národní, právo Sierra Leone, čímž lze jurisdikci SCSL označit za smíšenou. Ačkoli v rámci této kategorie pojmově nepůjde o zločiny podle mezinárodního práva, je vzhledem k relativně vysokému stupni společenské nebezpečnosti a vysoké frekvenci páchaní těchto činů na území Sierra Leone jejich souzení přesto svěřeno do věcné příslušnosti SCSL³⁵. Článek 5 Statutu jmenuje konkrétně, za prvé, trestné činy zneužívání dívek (mladších 13, resp. 14 let) a únosu dívek k nemravným účelům podle zákona o předcházení krutosti vůči dětem z roku 1926. Za druhé sem spadají trestné činy spočívající v úmyslném ničení majetku podle zákona o zlovolných škodách z roku 1861, konkrétně zhářství.

Článek 6 Statutu pak obsahuje ustanovení ohledně individuální trestní odpovědnosti, které doslovně přebírá ze Statutu ICTY a ICTR, a dále je doplňuje pro účely aplikace článku 5 Statutu. Rozhodování o individuální trestní odpovědnosti za trestné činy podle práva Sierra Leone se tak uskuteční v souladu s příslušnými zákony Sierra Leone. Do osobní příslušnosti SCSL spadají osoby, které nesou největší odpovědnost za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva a práva Sierra Leone (viz článek 1 Statutu). Za tyto osoby lze považovat zejména vůdčí politické a vojenské osobnosti. Podle článku 7 má však SCSL jurisdikci také nad mladistvími, tj. osobami starších 15 let a mladších 18 let. Toto ustanovení odráží jedno ze specifíků konfliktu v Sierra Leone, kterým byla rozsáhlá účast dětí na páchaní mimořádně krutých a závažných zločinů patřících do věcné příslušnosti SCSL. Článek 7 vyjmenovává některé zvláštnosti stíhání mladistvých, zejména zvýšenou ochranu jejich procesních práv, důraz na jejich rehabilitaci a zpětné začlenění do společnosti, možnost využití výchovných a nápravných opatření aj. V článku 19 Statutu je pak vyloučeno uložení trestu odnětí svobody v řízení proti mladistvému.

Místní příslušnost SCSL se vztahuje na území Sierra Leone a časová na zločiny spáchané v době od 30. listopadu 1996. Do časové příslušnosti SCSL spadá i období, na které se vztahuje amnestie vyhlášená mírovou smlouvou z Lomé, konkrétně období od listopadu 1996 do července 1999. Článek 10 Statutu ohledně této skutečnosti stanoví, že amnestie nemá vliv na stíhání osob odpovědných za zločiny podle mezinárodního práva (viz čl.2-4 Statutu), které spadají do příslušnosti SCSL. Tím navazuje na předchozí prohlášení zvláštního zástupce

³⁴ Ibid., s. 108.

³⁵ Ibid., s. 109.

generálního tajemníka OSN, které bylo k této dohodě při jejím podpisu připojeno. Dále je časová příslušnost SCSL neohraničená, resp. ohraničená pouze co do počátku. Na druhou stranu však již v květnu 2005 byla přijata strategie SCSL k dokončení své historické mise (*Completion Strategy*).

Článek 8 Statutu dále upravuje princip konkurenční pravomoci SCSL a soudů Sierra Leone, čímž se odlišuje od ustanovení statutů jeho předchůdců, které zmiňují národní soudy obecně. Stejně tak je přednostní pravomoc SCSL stanovena jenom ve vztahu k soudům Sierra Leone, nikoli tedy i k národním soudům ostatních států. Článek 9 Statutu pak potvrzuje zásadu *non bis in idem*, opět však jen ve vztahu SCSL a soudů Sierra Leone. Jinak se však tyto dva články nápadně podobají ustanovením Statutu ICTY a Statutu ICTR.

1.3.2 Orgány

SCSL se původně skládal z jednoho soudního senátu (*Trial Chamber*) a z jednoho odvolacího senátu (*Appeals Chamber*). V souladu s článkem 2 Dohody však v roce 2005 zahájil (na základě žádosti předsedy SCSL) svou činnost druhý soudní senát. Podle článku 12 Statutu se senáty skládají celkem z minimálně osmi a nejvýše z jedenácti nezávislých soudců (v současné době je soudců jedenáct). Každý soudní senát je tvořen třemi soudci, z nichž jeden je jmenován vládou Sierra Leone a dva generálním tajemníkem OSN v souladu s postupem v článku 2 Dohody. Odvolací senát (který není totožný s odvolacím senátem ICTY a ICTR) je složen z pěti soudců, z nichž dva jsou jmenováni vládou Sierra Leone a tři generálním tajemníkem v souladu s postupem stanoveným v článku 2 Dohody. U obou druhů senátů tak mají mezinárodní soudci početní převahu. Soudci jsou jmenováni na dobu tří let s možností znovuzvolení. Každý senát si ze svého středu volí předsedu, který řídí jeho činnost. Předseda odvolacího senátu je zároveň předsedou SCSL (v současné době je jím George Gelaga King ze Sierra Leone). Skutečnost, že v současnosti jsou pouze dva soudci občany Sierra Leone, podtrhuje mezinárodní charakter tohoto hybridního tribunálu.

Organizační strukturu SCSL dále tvoří prokurátor (*Prosecutor*; momentálně je jím Christopher Staker), který je nezávislým orgánem. Prokurátor je jmenován generálním tajemníkem po konzultaci s vládou Sierra Leone na funkční období tří let s možností znovuzvolení a je především zodpovědný za vyšetřování a trestní stíhání osob, které nesou největší odpovědnost za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva a práva Sierra Leone, ke kterým došlo na území Sierra Leone od 30. listopadu 1996. Zástupce prokurátora, který prokurátorovi pomáhá při výkonu jeho funkce, je naopak jmenován vládou Sierra Leone po konzultaci s generálním tajemníkem a prokurátorem. Úřad prokurátora dále tvoří další

mezinárodní personál a personál Sierra Leone, ve kterém jsou zastoupeni i další prokurátoři a vyšetřovatelé, kteří mají zkušenosti v oblasti sexuálně motivovaných trestných činů a v oblasti řízení ve věcech mladistvých.

Kancelář (*Registry*) SCSL stejně, jako je tomu u ICTY a ICTR, zajišťuje i zde administrativní a podpůrné soudní služby. Kancelář se skládá z vedoucího Kanceláře (*Registrar*; momentálně je jím Lovemore G. Munlo) a z dalšího potřebného personálu. Vedoucí Kanceláře je jmenován generálním tajemníkem po konzultaci s předsedou SCSL na tříleté funkční období s možností znovuzvolení a je členem personálu OSN. Článek 16 Statutu navíc vedoucího Kanceláře pověřuje založením zvláštního oddělení pro oběti a svědky v rámci Kanceláře. Kancelář dále odpovídá i za vedení vazební věznice a oddělení managementu.

Jedním z inovačních prvků SCSL je jeho Úřad obhajoby (*Defence Office*), který ručí za to, že každá podezřelá a obžalovaná osoba má k dispozici vysoce kvalifikovaného a kompetentního obhájce. Hlavním úkolem tohoto úřadu je zajistit „rovnost zbraní“ v řízení před SCSL. Úřad obhajoby byl zřízen vedoucím Kanceláře na základě pověření v pravidle 45 Jednacího řádu (*Rules of Procedure and Evidence*). Hlavním obhájcem (*Principal Defender*; dále jen Obhájce), který stojí v čele Úřadu obhajoby, je Vincent Nmeihelle. V rámci Úřadu obhajoby fungují za první stálí obhájci, kteří tvoří jádro úřadu, a za druhé obhájci, kteří jsou uvedeni na seznamu dostupných obhájců a kteří mohou být pověřeni určitým případem.

Výdaje SCSL jsou financovány z dobrovolných příspěvků od mezinárodního společenství, zejména od států. SCSL je tak prvním mezinárodním tribunálem, který si samostatně obstarává vlastní finanční prostředky nutné k jeho činnosti. Tento nový mechanismus se projevil zejména ve snížení nákladů, takže celkový plánovaný rozpočet SCSL od roku 2002 do konce roku 2006 činí nakonec zhruba 104 milionů dolarů, což je podstatně nižší suma v porovnání s rozpočty ICTY a ICTR. Správa získaných finančních prostředků je svěřena zvláštní komisi (*Management Committee*), která podle článku 7 Dohody dále působí jako poradce a udává směr veškeré činnosti SCSL, která nesouvisí se soudním rozhodováním.

1.3.3 Proces

Statut a Jednací řád obsahují ustanovení, kterými se řídí trestní řízení v rámci SCSL. Aplikovatelným Jednacím řádem pro SCSL je podle článku 14 Statutu Jednací řád ICTR, který však pro případ potřeby může být pozměněn či doplněn soudci SCSL, přičemž jim za vzor mohou sloužit ustanovení trestního řádu Sierra Leone z roku 1965. Doposud

provedené změny měly především za cíl zahrnout do Jednacího řádu některé prvky principu akusačního, a tím přiblížit Jednací řád právnímu systému *common law*, který je právním systémem většiny soudců SCSL.

Procesní ustanovení Statutu SCSL se jinak až na několik výjimek obecně vzato shodují s ustanoveními statutů jeho předchůdců. Mezi takové výjimky patří např. zakotvení nového odvolacího důvodu v článku 20 Statutu, kterým jsou procesní vady napadaného rozhodnutí, a dále ustanovení, podle kterého má odvolací senát SCSL vycházet z předchozích rozhodnutí odvolacího senátu ICTY a ICTR a v případě interpretace a aplikace práva Sierra Leone z rozhodnutí Nejvyššího soudu Sierra Leone.

1.4 Hodnocení SCSL

SCSL vyvíjí veškeré úsilí ke splnění vytyčených cílů, které by se daly rozdělit do čtyř hlavních tématických okruhů. Jsou jimi za prvé prosazování zásad právního státu a odpovědnosti a tím i zajištění trvalého míru v tomto regionu, za druhé implementace ochrany lidských práv a mezinárodního humanitárního práva v Sierra Leone, za třetí zde přispět k rozvoji právní profese a za čtvrté upevnění občanské společnosti.

Ačkoli SCSL svou činnost oficiálně zahájil již v červenci 2002, k slavnostnímu otevření soudní budovy došlo až v březnu 2004. Doposud bylo SCSL obžalováno celkem třináct osob a v dalších čtyřech případech předložil prokurátor žalobu ke schválení soudci. Obžaloby dvou osob (Foday Sankoh a Sam Bockarie) však byly vzhledem k jejich úmrtí vzaty zpět. Celkově před SCSL probíhají tři společná řízení, jejichž objektivní souvislostí je účast devíti obžalovaných v RUF, CDF nebo AFRC. Další obžalovanými osobami jsou Charles Taylor (viz níže) a Johnny Paul Koroma, kterému se však prozatím daří unikat spravedlnosti.

V rámci těchto případů se SCSL zabýval několika složitými právními otázkami, které se většinou týkaly jeho jurisdikce. V jednom z případů namítala obhajoba, že zřízení SCSL je v rozporu s ústavou Sierra Leone. Odvolací senát však rozhodl, že vzhledem k tomu, že byl SCSL zřízen platnou mezinárodní smlouvou, řídí se jeho činnost mezinárodním právem a nikoli právem Sierra Leone. Z tohoto důvodu nejsou ustanovení ústavy Sierra Leone pro existenci a činnost SCSL relevantní. Přínosem tohoto rozhodnutí bylo především konstatování mezinárodního charakteru SCSL. K závěru, že SCSL je mezinárodním trestním tribunálem, a to především díky roli OSN při jeho zřízení, dospěl odvolací senát také v případě *Taylor*.

V případě Charlese Taylora, bývalého prezidenta Libérie, který se dva a půl roku v Nigérii vyhýbal zatčení a který byl teprve v březnu roku 2006 vzat do vazby, odvolací senát

rozhodl, že hlavám států nenáleží imunita, na základě které by byly vyňaty z jurisdikce mezinárodního trestního tribunálu či soudu. Tímto výrokem SCSL potvrdil svou pravomoc a příslušnost v této věci a zároveň demonstroval, že nezáleží na bohatství či moci pachatelů zločinů, nikdo nakonec neunikne spravedlnosti. Hrozba stíhání tak může mít pozitivní efekt směřující k izolaci a následnému vyloučení rušivých aktérů z politické scény. V případě Taylora podlomila obžaloba jeho politickou autoritu, přinutila ho k urychlenému útěku do vyhnanství, a tím přispěla i k posílení stability v tomto regionu. Po jeho zatčení a předvedení před SCSL nakonec na základě článku 10 Dohody, který umožňuje konání řízení i mimo území Sierra Leone, rezoluce Rady bezpečnosti a nařízení předsedy SCSL došlo k přemístění řízení do nizozemského Haagu³⁶.

Jiné významné rozhodnutí odvolacího senátu se týkalo zločinů podle mezinárodního práva podle článku 4 Statutu, konkrétně se týkalo skutkové podstaty náborů a využívání dětí mladších 15 let. Senát zde potvrdil, že tato skutková podstata zakládá zločiny podle mezinárodního práva, za které jsou jejich pachatelé individuálně trestně odpovědní. Poukázal přitom mj. na skutečnost, že Sierra Leone ratifikovala Ženevské úmluvy z roku 1949, které požadují ochranu dětí mladších 15 let před účinky války, a rovněž i Dodatkový protokol z roku 1977 a Úmluvu o právech dítěte, které zakazují nábor dětských bojovníků. Toto rozhodnutí mělo dopad na možnost stíhání pachatelů těchto zločinů i v období od roku 1996 do července 1999. Amnestie z roku 1999 se totiž vztahuje pouze na trestné činy podle práva Sierra Leone a nikoli na stíhání spáchaných zločinů podle mezinárodního práva, které spadají do univerzální jurisdikce všech států.

SCSL obecně vzato demonstruje nový způsob dodržování mezinárodních standardů prostřednictvím menšího počtu řešených případů spojených s nižšími výdaji. Jak již bylo výše uvedeno jsou celkové výdaje SCSL ke konci roku 2006 odhadnuty na 104 milionů dolarů, což je považováno za pozitivní progres v porovnání s ICTY a ICTR, kde jen roční rozpočet každého z těchto tribunálů je podstatně vyšší. Na druhou stranu je však nutné si uvědomit, že počet obžalovaných je v rámci SCSL podstatně nižší, takže výdaje vynaložené na jednoho obžalovaného jsou naopak poměrně vysoké. Celkový rozpočet tak zůstává nízký především z důvodu omezení jurisdikce SCSL na stíhání osob „nejvíce odpovědných“ a z důvodu opatrnějšího a přísnějšího plánování³⁷. Nemalou zásluhu na snížení výdajů SCSL má i již zmíněný systém dobrovolných příspěvků, který zároveň vyvíjí nátlak na rychlost a výkonnost

³⁶ Předběžné datum zahájení řízení proti Taylorovi před soudním senátem je stanoveno na 2. dubna 2007.

³⁷ Srov. Perriello, T., Wierda, M.: *The Special Court for Sierra Leone Under Scrutiny*. [online], 2006, [cit. 2006-03]. Dostupné z: <<http://www.ictj.org/static/Prosecutions/Sierra.study.pdf>>, s. 30-31.

SCSL. Na druhou stranu však tento systém již často zkomplikoval činnost SCSL, především v oblasti plánování. Jeho nevýhodou jsou neustále probíhající diskuse ohledně poskytování finančních prostředků, které tak např. zejména v počáteční fázi činnosti SCSL vedly k měsíčním prodlevám. Navíc odkázání SCSL jen na malou skupinu klíčových dárců může narušit jeho nezávislost.

Omezená jurisdikce SCSL je také často bodem kritiky, zejména ze strany Sierra Leone, která především poukazuje na celkově nízký počet obžalovaných osob a navíc na dlouhodobou nemožnost postavit některé z nejdůležitějších obžalovaných osob před SCSL (ať už z důvodu jejich útěku nebo úmrtí). Omezení jurisdikce SCSL na stíhání osob „nejvíce odpovědných“ se nutně promítá i do činnosti prokurátora, kterému tímto ustanovením byla dána možnost zabývat se pouze několika zvlášť vybranými případy, které jsou klíčové pro dosažení spravedlnosti. Ozývají se však hlasy, že stíháním jen pár pachatelů je možné dosáhnout spravedlnosti pouze symbolické. Existují obavy, že ostatní hlavní aktéři spáchaných ukrutností tak zcela uniknou spravedlnosti. Mezi tyto osoby patří i někteří obchodníci, kteří na občanské válce, která byla financována převážně z obchodu s diamanty, nesmírně zbohatli. SCSL se na tuto kritiku snaží reagovat prostřednictvím zvláštního programu pro komunikaci (*outreach program*), nicméně mnohé z obav v této oblasti i nadále přetrvávají.

Na poli komunikace s místním obyvatelstvem a jeho zapojení do procesu spravedlnosti je však SCSL obecně vzato velice úspěšným. K dosažení tohoto cíle významně přispívá (mimo již zmíněný *outreach program*, který je zde v porovnání s ostatními tribunály nejlépe vyvinutý) i samotné zřízení SCSL na území Sierra Leone a jeho smíšenost, v důsledku které se občané Sierra Leone účastní na činnosti SCSL na každém stupni a v každém orgánu, i když někdy v omezené míře (viz níže). Hlavním měřítkem úspěšnosti SCSL je z tohoto hlediska dosažení toho, aby se mezinárodní spravedlnost stala relevantní pro místní obyvatelstvo. Z hlediska mezinárodního pak úspěšnost SCSL závisí především na jeho schopnosti splnit své poslání v omezeném časovém období a s omezeným rozpočtem.

Legitimita SCSL v očích místního obyvatelstva je částečně ovlivněna jeho vnímáním jako mezinárodního soudu, což částečně souvisí se skutečností, že se téměř žádní občané Sierra Leone nenacházejí na vyšších postech v rámci organizace SCSL. Do určité míry má na tom zásluhy i vláda Sierra Leone, která na některé posty, které byly zamýšleny pro občany Sierra Leone, dosadila občany cizích států. Legitimita v očích mezinárodního společenství byla naopak ovlivněna skutečností, že v rámci SCSL nejsou geograficky zastoupeny země OSN, nýbrž že zde naprosto převažuje zastoupení zemí s právním systémem *common law*.

SCSL se obecně vzato těší velké podpoře ze strany domácího státu, která je pro něj současně i nezbytnou podmínkou pro naplnění jeho poslání. Tato situace je především důsledkem toho, že Sierra Leone ratifikovala Dohodu, čímž se závazek široké spolupráce se SCSL stal součástí jejího právního řádu. Spolupráce ostatních států je však komplikovanější. Bodem kritiky je neaplikovatelnost ustanovení kapitoly VII Charty OSN, čímž se tak SCSL podstatně liší od svých dvou předchůdců. Ustanovení této kapitoly umožňují použití některých právních prostředků k vynucení potřebné spolupráce ze strany států. Právní základ v dvoustranné mezinárodní smlouvě naopak vedle politického nátlaku vynucení spolupráce od třetích států neumožňuje, což se neblaze projevilo např. v případě *Taylor*, ve kterém jak Ghana, tak Nigérie odmítly jeho vydání SCSL. Nigérie Taylorovi poskytla azyl a SCSL na této skutečnosti dlouho nedokázal nic změnit. Změnu nepřinesla ani rezoluce Rady bezpečnosti z června 2005, ve které bylo na státy apelováno, aby SCSL poskytovaly plnou spolupráci. Teprve dlouhotrvající diplomatické vyjednávání nakonec vedlo k předání Taylor SCSL.

SCSL je celkově shrnuto ukázkou inovačního pokusu OSN o vytvoření výkonnějšího mezinárodního trestního institutu, který je otevřenější vůči místním vlivům a spolupráci. Zcela nově dochází k osamostatnění SCSL jak od vnitrostátního systému, tak i od pravidel OSN, čímž mu má být zaručena potřebná flexibilita. I přes některé problémy, s kterými se SCSL potýká a mezi které lze zařadit zejména obtížnost nalezení kvalifikovaného personálu, aplikace směsi mezinárodního a vnitrostátního práva či nedostatek finančních prostředků, lze obecně konstatovat, že SCSL je výkonným tribunálem, který je méně nákladný, přijatelnější pro místní obyvatelstvo a méně politicky ovlivnitelný.

Kapitola III.

Ostatní smíšené neboli hybridní trestní tribunály

Smíšené trestní tribunály, které jsou předmětem analýzy v této kapitole, se od ostatních druhů mezinárodních trestních tribunálů liší především tím, že jsou součástí vnitrostátního soudního systému daného státu. Vzhledem k jistým mezinárodním prvkům jsou však považovány za „zmezinárodněné“ či „hybridní“ trestní tribunály. Jejich hybridní povaha je patrná zejména ze složení těchto tribunálů jak z mezinárodních, tak z domácích osob a ze současné aplikace mezinárodních a národních materiálních i procesních právních pravidel. Konkrétní složení a aplikovatelné právo pak smíšené trestní tribunály dále vzájemně odlišuje.

1. Zvláštní panely na Východním Timoru

1.1 Události

Dne 7. prosince 1975 byla zahájena okupace Východního Timoru indonéskou armádou (dále jen TNI), která trvala až do roku 1999. Hned v prvních letech této okupace zahynula jedna třetina celkové populace Východního Timoru (200 000 lidí). Pro další léta byly charakteristické časté masakry, nucené sterilizace, hlad a snahy o vymýcení timorské kultury. Až do roku 1991 trpěly desetitisíce lidí v nelidských podmínkách, aniž by jim mezinárodní společenství věnovalo větší pozornost. Dne 12. listopadu 1991 došlo k masakru v Santa Cruz, který byl nafilmován cizími reportéry. Jejich záběry následně šokovaly celý svět a vyvolaly tak i první vlnu aktivizace ve prospěch Východního Timoru, a to i v diplomatických kruzích. Ke skutečným změnám však došlo teprve v roce 1998, kdy vrcholila hospodářská krize a požadavky demokratizace, které měly za následek odstoupení indonéského prezidenta Soeharta. Nestabilní politická situace otevřela prostor pro diskusi o budoucím osudu Východního Timoru. Začátkem roku 1999 souhlasil nový indonéský prezident Habibie s konáním referenda, ve kterém byla obyvatelům Východního Timoru dána možnost vyslovit se buď pro autonomii v rámci Indonésie nebo pro nezávislost. Tato zpráva rozpoutala novou

vlnu násilí. Dne 30. srpna 1999 se pod záštitou OSN konalo referendum, ve kterém se obyvatelé Východního Timoru téměř jednoznačně vyslovili pro nezávislost. Indonéská TNI a milice na výsledky voleb odpověděly terorem. V průběhu stahování TNI z území Východního Timoru, bylo zavražděno 1000 až 2 000 lidí, dvě třetiny obyvatelstva byly vystěhovány, stovky žen a dívek byly znásilněny a zhruba 70% infrastruktury Východního Timoru bylo zničeno. Pořádek byl nastolen až jednotkami INTERFET pod vedením Austrálie. Dne 25. října 1999 pak odhlasovala Rada bezpečnosti OSN rezoluci 1272, na základě které se Východní Timor ocitl až do své nezávislosti pod přechodnou správou OSN, konkrétně UNTAET (*Transitional Administration in East Timor*). Oficiálně nezávislým státem se Východní Timor stal dne 20. května 2002 a dne 27. září 2002 byla Demokratická republika Timor-Leste přijata za v pořadí 191. členský stát OSN.

1.2 Cesta ke vzniku Zvláštních panelů na Východním Timoru

Již v průběhu stahování TNI z Východního Timoru se ozývaly hlasy volající po zřízení mezinárodního trestního tribunálu podle modelu ICTY a ICTR. Přestože byla tato možnost předmětem neformální diskuse v Radě bezpečnosti, zůstala nakonec nevyužita. Naopak byl upřednostňován systém, ve kterém by byla zvláštní řízení vedena jak v Indonésii tak i v rámci správy UNTAET. Tato situace se odrazila v rezoluci Komise pro lidská práva, ve které byl mj. stanoven i požadavek zřízení Mezinárodní vyšetřovací komise (dále jen Komise) generálním tajemníkem. Paralelně s Komisí vznikla i vyšetřovací komise (dále jen Indonéská komise), kterou založila Indonéská komise pro lidská práva.

V lednu roku 2000 předložila Indonéská komise zprávu, ve které potvrdila nutnost konání zvláštních řízení pro trestní stíhání osob odpovědných za zločiny spáchané v roce 1999 a odpovědnost TNI za vážná porušení lidských práv. Indonéská komise zároveň zdůrazňovala „domácí“ povahu těchto řízení. Na základě její zprávy byl v březnu roku 2002 založen *Ad hoc* soud pro lidská práva pro zločiny spáchané v Timor-Leste (*Ad Hoc Human Rights Court for Timor-Leste*), jehož soudci a prokurátor jsou výhradně občany Indonésie.

Také Komise v lednu roku 2000 předložila zprávu, ve které jednak konstatovala odpovědnost TNI za vážná porušení lidských práv a dále pak doporučovala vytvoření mezinárodního tribunálu pro lidská práva pro násilnosti roku 1999. Na rozdíl od návrhu Indonéské komise se ale tento tribunál měl skládat ze soudců jmenovaných OSN. Vzhledem k tomu, že Indonésie spolupráci s mezinárodním tribunálem odmítla, odstoupila nakonec

Rada bezpečnosti od této varianty s výhradou práva na stíhání odpovědných osob pro případ, že by indonéská řízení neodpovídala mezinárodním standardům.

Za prosazení spravedlnosti se tak vývojem událostí stala odpovědnou UNTAET. Do mandátu UNTAET totiž mimo obecnou prozatímní správu Východního Timoru spadaly i činnosti jako např. zajišťování důkazů o vážných zločinech a osob z nich podezřelých nebo vybudování soustavy národního soudnictví. Toto byl mimořádně obtížný úkol, jelikož za dob indonéské okupace byli soudci, právníci i personál výlučně indonéského původu, čímž zde po jejich odchodu nezbyli téměř žádní kvalifikovaní právníci, soudy či soudní systém, ani nikdo, kdo by měl zkušenosti s tím, jak by měl soudní systém fungovat. Ačkoli UNTAET nebyla explicitně zmocněna k vytvoření mechanismu pro stíhání osob odpovědných za vážná porušení lidských práv, přesto vzala tuto úlohu „jako morální povinnost“ za svou³⁸. Dne 6. června 2000 UNTAET založila svým nařízením 2000/15 Zvláštní panely pro závažné zločiny (*Special Panels for Serious Crimes*; dále jen Panely). Tímto nařízením navázala na ustanovení nařízení 2000/11 o organizaci soudů na Východním Timoru, ve kterém je možnost zřízení zvláštních panelů s výlučnou soudní pravomocí pro závažné zločiny výslovně zakotvena. Jejich sídlem se stalo hlavní město Východního Timoru, Dili.

1.3 Zvláštní panely na Východním Timoru

1.3.1 Nařízení

Na rozdíl od ICTY, ICTR a SCSL, jejichž statuty jsou přílohou rezolucí, resp. dvoustranné dohody, je statut Panelů obsažen již v samotném nařízení UNTAET 2000/15 o založení panelů s výlučnou pravomocí pro závažné zločiny (dále jen Nařízení). Ustanovení Nařízení, která se jak svým uspořádáním tak svým obsahem výrazně liší od ustanovení statutů ICTY, ICTR a SCSL, jsou rozdělena celkově do pěti částí.

Část I. a II.

Části I. a II. Nařízení obsahují především ustanovení týkající se pravomoci a příslušnosti Panelů, aplikovatelného práva a trestů. Pravomoc Panelů je smíšená, jelikož se vztahuje jak na zločiny podle mezinárodního práva, tak na trestné činy podle práva Východního Timoru. Tím se Panely stejně jako SCSL podstatně liší od *ad hoc* tribunálů ICTY a ICTR.

³⁸ Srov. Reiger, C., Wierda, M.: *The Serious Process in Timor-Leste: In Retrospect*. [online], 2006, [cit. 2006-03]. Dostupné z: <<http://www.ictj.org/static/Prosecutions/Timor.study.pdf>>, s. 10-11.

Do pravomoci Panelů spadá v souladu s nařízením UNTAET 2000/11 stíhání pachatelů závažných zločinů, konkrétně zločinů genocidy, válečných zločinů, zločinů proti lidskosti, vražd, sexuálních trestných činů a mučení. V případě zločinů genocidy, válečných zločinů, zločinů proti lidskosti a mučení se zde uplatní zásada univerzality, která v sobě zahrnuje požadavek, aby státy v zájmu mezinárodní spolupráce tyto zločiny stíhaly bez ohledu na dobu nebo místo jejich spáchání a bez ohledu na občanství pachatele či oběti. Ohledně vražd a sexuálních trestných činů platí, že spadají do výlučné jurisdikce Panelů pouze tehdy, pokud byly spáchány v období od 1. ledna do 25. října 1999. Panely mají při stíhání pachatelů takto vymezených zločinů přednostní pravomoc, tj. mohou v jakémkoli stádiu procesu převzít případ od jiných národních soudních instancí.

Při výkonu své pravomoci Panely aplikují smíšené právo. To je tvořeno za prvé právem Východního Timoru, které je v souladu s prvním nařízením UNTAET, a dále následná nařízení a směrnice UNTAET. Za druhé se tam, kde je to vhodné, použijí i aplikovatelné úmluvy a uznané principy a normy mezinárodního práva, včetně zavedených principů mezinárodního práva ozbrojených konfliktů. V aplikovatelném právu byla podstatně inkorporována ustanovení mezinárodního práva a použity definice zločinů genocidy, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti z Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (dále jen MTS).

Do věcné příslušnosti Panelů spadá šest výše zmíněných kategorií. První kategorii tvoří zločiny genocidy a jejich definice se v podstatné části shoduje s definicí v *Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia* a tudíž i s definicemi ve statutech ICTY a ICTR.

Druhou kategorií jsou zločiny proti lidskosti, jejichž definice je převzata z Římského statutu MTS. Odstavec 1 obsahuje obecnou část této definice, která se rovněž shoduje s ustanovením Statutu SCSL, a zvláštní část, která je doplněna o další skutkové podstaty, mj. o násilný přesun obyvatelstva, nucenou sterilizaci, nedobrovolné mizení osob a apartheid. Nejpodstatnějším inovačním prvkem je však doplnění této definice o odstavec 2, ve kterém je vymezen obsah jednotlivých skutků, tvořících zločiny proti lidskosti.

Třetí kategorií jsou válečné zločiny v článku 6 Nařízení, který se shoduje s kasuistickou definicí válečných zločinů v Římském statutu MTS. Mezi válečné zločiny jsou v první řadě zahrnuta (a) vážná porušení *Ženevských úmluv o ochraně obětí války* z roku 1949 a (b) jiná závažná porušení zákonů a obyčejů aplikovatelných v mezinárodním ozbrojeném konfliktu. V druhé řadě sem však spadají i dvě skupiny zločinů spáchaných v rámci vnitrostátního ozbrojeného konfliktu, nikoli tedy ozbrojeného konfliktu mezinárodního. První skupinou jsou závažná porušení článku 3 společného *Ženevským úmluvám* z roku 1949. Druhou skupinou

jsou jiná závažná porušení zákonů a obyčejů aplikovatelných v ozbrojeném konfliktu, který není mezinárodní povahy a který je dlouhodobě veden mezi ozbrojenými silami daného státu na straně jedné a organizovanými ozbrojenými skupinami na straně druhé nebo mezi takovými skupinami navzájem. Definice v článku 6 dále obsahuje rozsáhlý výčet skutkových podstat, které spadají do jednotlivých skupin válečných zločinů.

Čtvrtou kategorií zločinů tvoří mučení, jehož definice se doslovně shoduje s definicí v *Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání* z roku 1984.

Pátou a šestou kategorií jsou vraždy a sexuální trestné činy spáchané v období od 1. ledna do 25. října 1999. U těchto dvou kategorií dochází k omezení jurisdikce Panelů z hlediska času, nikoli však místa jejich spáchání. Panely nicméně dospěly k názoru, že tyto trestné činy spadají do jejich jurisdikce pouze, pokud byly spáchány na území Východního Timoru. Tím se však např. vraždění a znásilňování občanů Východního Timoru v uprchlických táborech na území Západního Timoru ocitlo mimo působnost Panelů i národních soudů Východního Timoru, jejichž pravomoc vznikla až k 25. říjnu 1999, kdy byla zřízena UNTAET. Články 8 a 9 Nařízení pak shodně uvádí, že se zde použijí ustanovení aplikovatelného trestního zákoníku Východního Timoru. Ten je však předmětem kritiky, jelikož jeho definice těchto trestných činů neodpovídají mezinárodním standardům.

V části II. Nařízení jsou dále vyjmenovány tresty, které je možno uložit osobám odsouzeným za zločiny podle mezinárodního práva. Nejtěžším trestem je trest odnětí svobody na dobu 25 let. Na vraždy a sexuální trestné činy se aplikují tresty podle trestního zákoníku Východního Timoru. Při vyměřování trestu Panely přihlíží k okolnostem případu, zejména k jeho celkové závažnosti či konkrétním poměrům odsouzeného. Do trestu odnětí svobody pak bude započtena i doba, kterou odsouzená osoba strávila ve vazbě.

Část III.

V části III. Nařízení je obsaženo několik obecných zásad trestního práva. Většina z těchto ustanovení se doslovně shoduje s ustanoveními Římského statutu MTS. Jsou zde zakotveny zásady *ne bis in idem*, *nullum crimen sine lege* či *nulla poena sine lege*, zásada individuální trestní odpovědnosti nezávislé na oficiálním postavení pachatele, zásada odpovědnosti vojenských velitelů a jiných nadřízených osob za zločiny spáchané jejich podřízenými za podmínek daných v článku 16, aj. V porovnání se svými předchůdci je zde nově zakotven článek 18, který výslovně stanoví, že osoby jsou za jmenované zločiny trestně odpovědné pouze za předpokladu, že naplní objektivní stránku skutkové podstaty úmyslně a vědomě,

příčemž postačí i úmysl nepřímý. Vědomost se pak musí vztahovat na existenci určitých okolností nebo na možný následek, ke kterému dojde za obvyklého sledu událostí. Inovačním prvkem jsou i články 19 a 20, které vyjmenovávají okolnosti vylučující trestní odpovědnost, jako např. nepřičetnost, nutnou obranu nebo jednání v omylu. Věcný omyl je důvodem k vyloučení trestní odpovědnosti pouze za předpokladu, že popírá naplnění nutných znaků subjektivní stránky zločinu. Zásada, že právní omyl v posouzení, zda určité jednání je zločinem spadajícím do jurisdikce Panelů, není důvodem k vyloučení trestní odpovědnosti, se neuplatní, pokud právní omyl popírá naplnění nutných znaků subjektivní stránky zločinu nebo v případě uvedeném v článku 21. Článek 21 uvádí, že skutečnost, že obžalovaná osoba jednala na základě rozkazu vlády nebo nadřízeného, tuto osobu sice nezbavuje trestní odpovědnosti, avšak může vést ke snížení trestu.

Část IV. a V.

Tyto dvě části obsahují několik článků, které se týkají organizační struktury, ochrany svědků a financování. Podle článku 22 Nařízení a nařízení UNTAET 2000/11 mají být Panely při Obvodním soudu v Dili složeny ze dvou mezinárodních soudců a z jednoho soudce Východního Timoru. Totéž platí i pro Panely při Odvolacím soudu v Dili, kde je však pro zvlášť důležité či zvlášť závažné případy navíc dána možnost zřízení Panelu o pěti soudcích, z nichž tři jsou soudci mezinárodní a dva jsou soudci Východního Timoru. Článek 23 obsahuje ustanovení ohledně jmenování a kvalifikačních předpokladů těchto soudců a článek 24 ukládá Panelům obecnou povinnost přijímat vhodná opatření na ochranu svědků a obětí. V článku 25 je zakotvena možnost zřízení zvláštního fondu ve prospěch obětí zločinů a jejich rodin a poslední článek 26 prohlašuje 6. červen 2000 za den platnosti. V porovnání s ostatními tribunály Nařízení neobsahuje podrobnější ustanovení týkající se organizace Panelů nebo řízení před nimi.

1.3.2 Organizace a procedurální pravidla

Zvláštní panely pro závažné zločiny byly zřízeny při Obvodním soudu v Dili a staly se tak součástí soudní soustavy Východního Timoru. Mezinárodní soudci byli rovněž jmenováni do Odvolacího soudu Východního Timoru, který byl druhou instancí jak pro odvolání proti rozsudkům obecných soudů, tak pro odvolání proti rozsudkům Panelů. Panely se skládaly ze dvou mezinárodních soudců a z jednoho soudce z Východního Timoru, kteří byli původně jmenováni Přejídným správcem OSN a po vyhlášení nezávislosti Nejvyšší soudní radou.

Jmenování však byla problematická, takže první řízení před Panely byla zahájena až v roce 2001. Značné komplikace spočívaly zejména v nedostatku zkušených domácích právníků, v omezenosti zdrojů a v jazykových bariérách. Nedostatek efektivního administrativního systému spojený s opožděným náborem zaměstnanců způsobil, že zpočátku fungoval pouze jeden Panel (od roku 2004 zde byly celkem tři Panely³⁹). Odvolací soud sice zahájil svou činnost již v červenci 2000, ale vzhledem k odchodu jeho dvou mezinárodních soudců v říjnu roku 2001 nemohl po dobu následujících devatenácti měsíců zasedat, což vedlo k neúměrnému protahování doby, kterou strávili někteří obžalovaní ve vazbě, aniž by s nimi bylo zahájeno soudní řízení.

V roce 2000 zřídila UNTAET na Východním Timoru také Úřad prokurátora (*Public Prosecution Service*), v jehož rámci fungovalo i zvláštní oddělení (*Serious Crime Unit*; dále jen SCU), jehož hlavním úkolem bylo vyšetřování a soudní stíhání závažných zločinů. Přestože byla SCU i po vyhlášení nezávislosti nadále součástí prokuratury Východního Timoru, bylo ji možno vzhledem k její funkci považovat za téměř samostatnou instituci. V jejím čele stál zástupce generálního prokurátora pro závažné zločiny (*Deputy General Prosecutor for Serious Crimes*) a dále ji tvořil především mezinárodní personál.

Panely a SCU tak byly zřízeny odděleně a nikdy nefungovaly jako jednotná instituce⁴⁰. Výdaje Panelů a SCU byly hrazeny prostřednictvím UNMISSET (*UN Mission of Support for East Timor*; mise, která po vyhlášení nezávislosti Východního Timoru nahradila UNTAET) jak z dobrovolných, tak i z předem stanovených příspěvků. V období od roku 2003 do roku 2005 činily celkové výdaje Panelů a SCU částku \$14 358 600⁴¹.

Administrativní soudní služby poskytované Panelům se původně nikterak nelišily od služeb poskytovaných obecným soudům ve Východním Timoru. V prvních letech fungování Panelů zde nebyli činní žádní zvláštní právní poradci, žádný personál, který by soudcům pomáhal při přípravě a publikaci soudních rozhodnutí a prostředky nutné pro výzkumnou činnost byly velice omezené. Až v roce 2002 byla zřízena funkce mezinárodního správce pro Panely a došlo k zřízení malé mezinárodní kanceláře, která měla za úkol poskytovat Panelům podpůrné soudní služby.

Podobně se situace vyvíjela i v případě zřizování orgánu pro obhajobu osob obžalovaných ze spáchání závažných zločinů. Na Východním Timoru nebyl původně zřízen žádný zvláštní

³⁹ Srov. East-West Center: Indifference and Accountability. Part One. [online], 2006, [cit. 2006-06-23]. Dostupné z: <<http://search.freefind.com/find.html?id=70240263&pid=r&mode=ALL&mon=1&n=0&query=east+timor>>, s. 9.

⁴⁰ Srov. Reiger, C., Wierda, M., op. cit. 38, s. 13.

⁴¹ Ibid., s. 30.

orgán, který by tuto činnost vykonával, a tak byla obhajoba zpočátku svěřena do rukou nezkušených obhájců z Východního Timoru. „Nerovnost zbraní“ v rámci řízení před Panely byla předmětem ostré kritiky, která v této skutečnosti spatřovala porušování práva obžalovaných na spravedlivý proces. Bylo zde poukazováno např. na skutečnost, že v průběhu prvních 14 řízení před Panely nedošlo k předvolání jediného svědka ve prospěch obhajoby nebo na okolnost, že v případě *Los Palos* musela nakonec sama SCU podat odvolání ve prospěch jednoho z odsouzených, jelikož jeho obhájci tento postup opomněli⁴². K zlepšení situace došlo až v září 2002, kdy byl zřízen zvláštní orgán obhajoby (*Defense Lawyers Unit*), který byl tvořen výhradně mezinárodním personálem.

V září 2001 přijala UNTAET v nařízení 2000/30 procesní pravidla (*Transitional Rules of Criminal Procedure*; dále jen Pravidla), která byla až do ledna 2006, kdy byl přijat nový trestní řád, aplikovatelná jak v rámci řízení před obecnými soudy, tak v rámci řízení před Panely. V Pravidlech byly smíšeny prvky právního systému *common law* s prvky právního systému *civil law* za současného převzetí procesních pravidel mezinárodních tribunálů a MTS.

1.4 Hodnocení Zvláštních panelů a SCU

Mezi pozitivní aspekty činnosti tohoto mechanismu patří mimo jiné poskytnutí určité míry spravedlnosti alespoň některým obětem spáchaných zločinů a řádné zdokumentování událostí roku 1999 a systematičnosti spáchaných ukrutností. V porovnání s ostatními tribunály vynikl tento proces mezinárodní spravedlnosti v rychlosti, se kterou zde bylo vedeno trestní řízení. K dubnu 2005 Panely dokončily 55 řízení a odsoudily 84 obžalovaných⁴³. Tento počet však souvisí i se složitostí řešených případů. Zejména počáteční činnost SCU a Panelů byla kritizována za to, že nepodchycovala systematickou povahu spáchaných zločinů a účast indonéské armády na jejich páčání, a že naopak prosazovala individuální přístup v trestním stíhání odpovědných osob. První žaloby tak prakticky neklasifikovaly jednání jako zločiny proti lidskosti, nýbrž pouze jako jednotlivé vraždy vytržené z jejich hromadného kontextu⁴⁴. Až jmenováním Siri Frigaard zástupkyní generálního prokurátora pro závažné zločiny došlo k jisté změně strategie a pozornost byla nadále věnována především vyšetřování osob nejvíce

⁴² Ibid., s. 27.

⁴³ Ibid., s. 28.

⁴⁴ Srov. Linton, S.: Cambodia, East Timor and Sierra Leone: Experiments in International Justice. *Criminal Law Forum*. 2001 vol. 12, p. 206.

odpovědných za spáchané zločiny. Zde je však nutno podotknout, že Panely nakonec vzhledem ke skutečnostem, které jsou uvedeny v následujícím odstavci, neodsoudily ani jednoho obžalovaného, který by patřil do této skupiny osob.

V souladu s rezolucí Rady bezpečnosti z roku 2004 dokončila SCU v listopadu téhož roku vyšetřování a celková činnost SCU byla oficiálně ukončena ke dni 20. května 2005. Zároveň zanikla i mise UNMISSET a činnost Panelů byla v důsledku těchto událostí pozastavena. V průběhu své existence předložila SCU celkem 95 žalob, v nichž obžalovala 391 osob. Tyto osoby pocházely jak z Indonésie, tak z Východního Timoru a v době spáchání zločinů zastávali nejrůznější vojenské, policejní nebo vládní posty. Smutnou statistikou je fakt, že z celkového počtu 391 obžalovaných uniká 309 z nich i nadále úspěšně spravedlnosti⁴⁵. Naprostá většina z nich se nachází na území Indonésie a vzhledem k tomu, že Panely byly založeny nařízením UNTAET jako součást obecné soustavy soudů Východního Timoru, nebylo možné při absenci extradiční úmluvy⁴⁶ na základě mezinárodního práva Indonésii přinutit k vydání svých státních příslušníků pro účely jejich trestního stíhání Panely. Proto se Panely musely omezit především na trestní stíhání obžalovaných členů milicí Východního Timoru nižšího stupně, zatímco hlavní pachatelé spáchaných ukrutností zůstali bez potrestání. Již zmíněný indonéský *Ad hoc* soud pro lidská práva pro zločiny spáchané v Timor-Leste, který by teoreticky danou situaci mohl napravit, však zklamal vzhledem k podstatným nedostatkům řízení před ním (mezi tyto nedostatky patří např. zastrašování timorských svědků a nepřátelské zacházení s nimi ze strany některých soudců, prokurátorů a obhájců a v důsledku toho i jejich častá absence, omezenost místní a časové příslušnosti tohoto soudu nebo příliš mírné tresty, které jsou ve zjevném nepoměru se spáchanými zločiny).

Dalším bodem kritiky byl již výše uvedený nedostatek kvalifikovaných soudců. Během fungování Panelů zde byli jmenováni pouze dva mezinárodní soudci z nejvyšších soudů jejich domovských států, zatímco zbytek pocházel ze soudů nižších a někteří z nich dokonce ze soudů, které nerozhodovaly v trestních věcech. Zároveň všem jmenovaným soudcům, v rozporu s článkem 23 Nařízení, chyběly předchozí zkušenosti s aplikací mezinárodního trestního či humanitárního práva⁴⁷. Soudci Východního Timoru pak postrádali jakékoli předchozí soudní zkušenosti, s výjimkou předsedy Odvolacího soudu, který byl soudcem v Portugalsku. Tato skutečnost se spolu s těžkými podmínkami, za kterých byli soudci

⁴⁵ Srov. Reiger, C., Wierda, M., op. cit. 38, s. 21.

⁴⁶ UNTAET a Indonésie sice již v dubnu roku 2000 přijaly Memorandum o porozumění (*Memorandum of Understanding*), které mj. zahrnovalo i ustanovení o spolupráci obou stran při zajišťování osob (na které byl vydán zatykač) a při jejich vydávání druhé straně. Avšak tato dohoda nebyla nikdy Indonésií ratifikována.

⁴⁷ Srov. Reiger, C., Wierda, M., op. cit. 38, s. 14-15.

zejména v prvních letech existence Panelů nuceni vykonávat svou funkci, promítla i do kvality jurisprudence, která byla častým předmětem kritiky.

Kritizován je tak např. již zmíněný restriktivní výklad místní příslušnosti Panelů v případech trestných činů vraždy a sexuálních trestných činů. Zařazení Panelů do soudní soustavy Východního Timoru pak bylo příčinou mnohých aplikačních problémů. Tak např. v případě *Armando dos Santos* bylo rozhodnuto o aplikovatelnosti portugalského práva (nikoli tedy práva indonéského, ve kterém byla vzdělána většina timorských právníků) v případě absence potřebných ustanovení v nařízeních UNTAET či v nově vzniklém právním řádu Východního Timoru⁴⁸. Navíc Odvolací soud rozhodl, že aplikace ustanovení Nařízení týkajících se zločinů podle mezinárodního práva je v rozporu se zákazem retroaktivity, který byl nově zakotven v timorské ústavě. Konkrétně pak v tomto případě došlo k odsouzení obžalovaného Odvolacím soudem za zločin genocidy podle portugalského práva, zatímco prokurátor podával odvolání proti rozsudku, ve kterém byl obžalovaný shledán nevinným ze zločinů proti lidskosti. Tento rozsudek zůstal nezměněn i poté, co timorský parlament potvrdil subsidiární aplikovatelnost indonéského práva v případech právních mezer. Pozornosti se dostalo také případu *Los Palos*, v jehož rámci bylo v prosinci 2001 odsouzeno deset osob za zločiny proti lidskosti. Tento případ bývá kritizován mj. za to, že v něm obžaloba (mimo výpovědi obžalovaného) nenavrhl, ani neprovedla žádný důkaz ve svůj prospěch. Konečný rozsudek je pak podle kritiků velice stručný a není dostatečně odůvodněn. Zároveň zde chybí odkazy na mezinárodní trestní právo a to i přesto, že obě strany často citovaly precedenční případy, zejména od ICTY a ICTR, které podstatně ovlivnily vývoj mezinárodního práva v této oblasti. Jurisprudence Panelů tak v obecné rovině nedosáhla dostatečné úrovně nutné k tomu, aby podstatně ovlivnila další vývoj mezinárodního práva.

Rovněž SCU byla kritizována za některá svá rozhodnutí, jako např. za obžalobu - v době naplnění skutkové podstaty zločinu - teprve čtrnáctiletého dítěte ze zločinů proti lidskosti. Nakonec byla žaloba změněna na trestný čin vraždy, za který byl tento v době vynesení rozsudku již mladistvý odsouzen k trestu odnětí svobody na jeden rok, který však již téměř celý vykonal ve vazbě. Tímto si Panely vysloužily prvenství v trestním stíhání mladistvého v rámci řízení před mezinárodní či zmezinárodněnou institucí.

Dalším z aspektů tohoto mechanismu bylo jeho umístění v blízkosti obětí spáchaných zločinů, čímž zde byly vytvořeny pozitivní podmínky pro větší transparentnost procesu mezinárodní spravedlnosti nejen pro ně nýbrž i pro obyvatelstvo Východního Timoru jako

⁴⁸ *Ibid.*, s. 24.

celku. Tento sám o sobě velice kladný jev však v případě Panelů ukázal i svou stinnou stránku. Transparentní se zde totiž současně stala i zoufalá situace spočívající v nemožnosti trestního stíhání osob, které byly za spáchané ukrutnosti nejvíce zodpovědné. Toto selhání spravedlnosti se v očích timorské veřejnosti stalo naprosto evidentním a vedlo spíše k jejímu zklamání než k usmíření.

I přes veškeré snahy tento mechanismus v mnohých ohledech nesplnil očekávání. Vzhledem k tomu, že ukončení jeho činnosti souviselo spíše s ukončením činnosti UNMISSET, než se splněním vytyčených cílů, zůstaly mnohé zločiny bez potrestání, zejména pak zločiny spáchané v období od roku 1975 do roku 1999. Z tohoto důvodu je navrhováno obnovení procesu mezinárodní spravedlnosti, buď v rámci obnovené činnosti SCU a Panelů nebo v rámci nového obdobného mechanismu. Možným řešením je i odkaz na řízení v rámci MTS nebo zřízení *ad hoc* tribunálu obdobného ICTY a ICTR, čímž by byla zaručena i možnost vynucení spolupráce ze strany Indonésie⁴⁹. Budoucnost ukáže, jestli některá z navrhovaných variant nakonec bude zvolena. Prozatím je však nutné vzít si z případu Východního Timoru ponaučení, jelikož je tento výbornou ilustrací nepostradatelnosti potřebných zdrojů a politické vůle při prosazování spravedlnosti v rámci konfliktů mezinárodního charakteru.

2. Panely pro Kosovo

2.1 Události

Jak již bylo uvedeno v rámci výkladu o ICTY, Milošević se dostal k moci v roce 1987. V roce 1989 již zcela kontroloval Srbskou republiku, jejíž součástí byla i autonomní oblast Kosova, obývaná kosovskými Srby a etnickými Albánci. Téhož roku zrušil Milošević autonomii Kosova a zavedl zde vojenský režim k udržení pořádku. Kosovští Albánci si však založili vlastní civilní správu, školy a zdravotnická zařízení a režimu Miloševiče odolávali v čele s Ibrahimem Rugovou prostřednictvím nenásilných akcí a doufali, že jim mezinárodní společenství poskytne pomoc. Tato pomoc však nepřicházela a situace v Kosovu se postupně stále horšila, až nakonec Kosovská osvobozenecká armáda (*Kosovo Liberation Army*; dále jen

⁴⁹ Srov. Koumjian, N.: Accomplishments and limitations of one hybrid tribunal: experience at East Timor. [online], 2004, [cit. 2004-10-14]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/library/organs/otp/Koumjian-presentation140404>>, s. 5.

KLA) v listopadu 1997 otevřeně vystoupila proti stávající situaci. Milošević reagoval vysláním vojenských jednotek do oblastí ovládnutých KLA a systematickým ničením celých vesnic ve snaze KLA vypudit. Ta však se vzůstajícím odporem proti Srbům přibývala na síle a celá situace tak nakonec přerostla v partizánskou válku, opětovné etnické čistky ze strany Srbů a pronásledování srbských civilistů a albánských kolaborantů ze strany KLA. Reakce mezinárodního společenství zůstávaly bez odezvy a teprve pod pohrůžkou leteckých útoků přistoupily obě strany k mírovému vyjednávání ve francouzském městě Rambouillet. Výsledkem těchto jednání byla dohoda o odzbrojení KLA, drastickém omezení přítomnosti Miloševićových jednotek v Kosovu, opětovném zavedení prozatímní autonomie a o přítomnosti mírových jednotek NATO. Srbská strana ale místo podepsání dohody zahájila novou ofenzívu. Po opakovaných výstrahách nakonec NATO dne 24. března 1999 započalo sérii leteckých útoků na srbské vojenské cíle. Miloševićovi jednotky reagovaly zintenzivněním etnických čistek, při kterých zahynuly tisíce kosovských Albánců a kolem 850 000 lidí uprchlo do sousední států. Až v létě 1999 došlo ke stažení srbských jednotek a k přijetí většiny podmínek obsažených v dohodě z Rambouillet. OSN převzala kontrolu nad Kosovem prostřednictvím své mise UNMIK (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*), která byla spolu s KFOR (*Kosovo Force*) zřízena na základě rezoluce Rady bezpečnosti 1244 ze dne 10. června 1999. Napětí mezi kosovskými Srby a Albánci však panuje i nadále, což demonstrovaly např. i události z března roku 2004, kdy se vzedmula vlna násilí namířená proti kosovským Srbům. Pomalý vývoj situace a nejistota ohledně dalšího osudu Kosova jsou tak příčinou netrpělivosti jak na straně etnických Albánců, kteří usilují o vytvoření nezávislého státu, tak na straně Srbů v Kosovu i mimo něj, kteří se naopak ostře staví proti osamostatnění Kosova.

2.2 Cesta ke vzniku panelů pro Kosovo

Mezi první reakce mezinárodního společenství na události v Kosovu, které směřovaly k potrestání osob odpovědných za spáchané zločiny, patří nepochybně veřejné prohlášení prokurátora ICTY z března 1998, ve kterém potvrzuje jurisdikci ICTY i nad zločiny spáchanými v Kosovu⁵⁰. Řízení před ICTY je tak první variantou procesu mezinárodní spravedlnosti pro tento konflikt. Nicméně vzhledem k tomu, že do pravomoci ICTY spadá pouze trestní stíhání těch osob, které se na území bývalé Jugoslávie v období od roku 1991

⁵⁰ Srov. ICTY: Prosecutor's Statement Regarding the Tribunal's Jurisdiction Over Kosovo. [online], 1998, [cit. 1998-03-10]. Dostupné z: <<http://www.un.org/icty/latest-e/index.htm>>.

dopustily těch nejhorších ukrutností, bylo nutné doplnit tuto variantu o další samostatný mechanismus pouze pro události v Kosovu.

Takovým mechanismem se měl původně stát Kosovský válečný a etnický trestní soud (*Kosovo War and Ethnic Crimes Court*; dále jen KWECC), který měl být zřízen jako *ad hoc* tribunál podle vzoru ICTY. Jeho sídlo mělo být přímo v Kosovu a do jeho pravomoci měla spadat vážná porušení mezinárodního humanitárního práva, jakožto i další závažné zločiny rasově, etnicky nebo nábožensky motivované a spáchané v období od 1. ledna 1998. KWECC se měl zabývat těmi případy, které nemohly být předmětem řízení před ICTY a jeho činnost měla být zahájena již v létě roku 2000. Nakonec se však tento tribunál nestal skutečností. Byly to zejména obavy z příliš vysokých nákladů, možné bezpečnostní problémy a dále protesty kosovsko-albánských právníků⁵¹, které vedly ke konečnému zamítnutí této varianty v září roku 2000.

Paralelně s jednáním o KWECC bylo nutné řešit i aktuální problémy domácího soudnictví. Vzhledem k poškození či zničení většiny zařízení a vybavení a vzhledem k nedostatku policistů, prokurátorů a soudců⁵² bylo opětovné vybudování nezávislého a nestranného soudního systému obzvláště složité. V rezoluci Rady bezpečnosti 1244 (1999) bylo proto opětovné vybudování soudnictví a policie svěřeno do pravomoci UNMIK, která však musela jednat rychle. V důsledku několika kontroverzních případů totiž v Kosovu vznikla naléhavá potřeba vytvořit řízení, na kterých by se účastnili etnicky neutrální soudci a prokurátoři. Tak došlo bez předchozích konzultací s Kosovem k přijetí nařízení UNMIK 2000/6 z února 2000, na základě kterého byli do okresního soudu v Mitrovici jmenováni první mezinárodní soudci a prokurátoři. Zhoršení situace v důsledku vzrůstajícího počtu osob ve vazebních věznicích, které zde marně čekaly na spravedlivý proces (který jim kosovsko-albánské soudci nemohli zaručit), vedlo k přijetí nařízení UNMIK 2000/34 z května 2000. Na základě tohoto nařízení byli mezinárodní soudci a prokurátoři dosazeni do všech soudů, čímž na území celého Kosova vznikl prozatímní systém smíšených panelů. Vzhledem k podstatným mezerám, které se v praxi tohoto systému záhy objevily (zejména častá přehlasování mezinárodních soudců soudci domácími a přehnané žaloby vůči kosovským Srbům a naopak omezené žaloby vůči kosovským Albáncům), bylo nutné přejít k jeho zásadní revizi. Stalo se tak nařízením UNMIK 2000/64 z prosince roku 2000, na základě

⁵¹ Srov. Perriello, T., Wierda, M.: *Lessons from the Deployment of International Judges and Prosecutors in Kosovo*. [online], 2006, [cit. 2006-03]. Dostupné z: <http://www.ictj.org/static/Prosecutions/Kosovo.study.pdf>, s. 12.

⁵² Tyto funkce byly obsazeny převážně kosovskými Srby, kteří po skončení konfliktu odmítali spolupracovat, a ti z kosovských Albánců, kteří tyto funkce zastávali i v průběhu konfliktu, byli po skončení války považováni za kolaboranty.

kterého vznikl nový mechanismus panelů, tzv. *Regulation 64 panels* (panely zřízené na základě nařízení 64; dále jen Panely), který bývá považován za další z nástrojů procesu mezinárodní spravedlnosti .

Samostatným mechanismem pro události v Kosovu se tak nakonec nestal další *ad hoc* tribunál podle vzoru ICTY, nýbrž systém hybridních soudních panelů spíše srovnatelný se Zvláštními panely pro závažné zločiny na Východním Timoru. Vznik tohoto systému pak byl spíše řadou reakcí UNMIK na danou situaci, než předem vykalkulovaným strategickým postupem, který by programově směřoval k potrestání odpovědných osob⁵³.

2.3 Panely pro Kosovo

2.3.1 Nařízení UNMIK č. 2000/64

Nařízení UNMIK 2000/64 (dále jen Nařízení) tvoří celkově pouze čtyři články, které obsahují převážně procesní pravidla. Tímto se výrazně liší od statutů ostatních tribunálů, resp. nařízení UNTAET, jelikož tyto obsahují i mnohá hmotná pravidla.

Podle článku 1 Nařízení může příslušný prokurátor, obžalovaný nebo jeho právní zástupce v kterémkoli stádiu trestního řízení předložit orgánu, jehož činnost je podobná činnosti ministerstva spravedlnosti, tzv. *Department of Justice* (dále jen DOJ), žádost o jmenování mezinárodních soudců a prokurátorů a/nebo žádost o změnu projednávajícího soudu. DOJ na základě takové žádosti nebo z vlastní iniciativy předloží konkrétní doporučení v této záležitosti zvláštnímu zástupci generálního tajemníka (*Special Representative of the Secretary-General*; dále jen SRSG), pokud je to nezbytné k zaručení nezávislosti a nestrannosti soudnictví nebo k výkonu spravedlnosti. V praxi se jedná především o případy, ve kterých existují důvodné obavy ze zaujatosti nebo ze zastrahování místních soudců⁵⁴. Po posouzení doporučení, které nemá odkladný účinek, SRSG rozhodne o jeho schválení či zamítnutí.

Pokud SRSG doporučení schválí, jmenuje DOJ (v závislosti na stádiu trestního řízení) mezinárodního prokurátora a mezinárodního vyšetřujícího soudce a/nebo založí panel skládající se ze tří soudců, z nichž minimálně dva jsou soudci mezinárodní, a jehož předsedou je pak jeden z těchto mezinárodních soudců. Pravomoci takto jmenovaných mezinárodních soudců a prokurátorů se vztahují na území celého Kosova. Pokud se doporučení týká změny

⁵³ Srov. Perriello, T., Wierda, M., op. cit. 51, s. 8.

⁵⁴ Ibid., s. 16-17.

projednávacího soudu, určí jej DOJ po schválení doporučení SRSG. Vzhledem k obavám ze zbytečného narušování průběhu řízení, jsou zde zakotveny dvě výjimečné situace, ve kterých je určení nově příslušného soudu nebo panelu vyloučeno. Za první jde o situaci, kdy již bylo zahájeno hlavní líčení, což však nebrání jejich jmenování pro případ následného odvolání nebo podání mimořádného opravného prostředku. Za druhé je to situace, kdy již bylo zahájeno zasedání odvolací instance, čímž však zůstává možnost jejich jmenování pro případ eventuálního následného podání mimořádného opravného prostředku nedotčena. Veškerá tato výše jmenovaná rozhodnutí DOJ musí být ihned sdělena předsedovi příslušného soudu, prokurátorovi, obžalovanému a jeho právnímu zástupci.

Článek 3 prohlašuje, že ustanovení Nařízení nahrazují jakákoli ustanovení aplikovatelného práva, která by s nimi byla v rozporu, a dále že Nařízení nemá obecně vzato vliv na výkon funkce mezinárodních soudců a prokurátorů podle nařízení 2000/6 ve znění pozdějších právních předpisů.

Článek 4 stanoví 15. prosinec 2000 dnem platnosti, která má trvat po následujících dvanácti měsících s možností prodloužení na základě rozhodnutí SRSG. Tato možnost byla využita a Nařízení je prozatím i nadále platné⁵⁵.

2.3.2 Fungování panelů pro Kosovo

2.3.2.1 Aplikovatelné právo a příslušnost

Na základě Nařízení vznikl nový systém, v němž jsou mezinárodní soudci a prokurátoři přímo součástí obecné soudní soustavy v Kosovu. Aplikovatelné právo pro řízení před Panely je shodné s aplikovatelným právem pro ostatní druhy řízení. Na základě nařízení UNMIK 1999/1 ve znění nařízení 1999/24 tvoří aplikovatelné právo v Kosovu všechny právní instrumenty UNMIK a právo, které bylo platné v Kosovu ke dni 22. března 1989⁵⁶.

Příslušnost Panelů v konkrétních případech je založena až teprve jejich zvláštním určením DOJ nebo na základě jejich žádosti o přidělení určitého případu v souladu s ustanoveními nařízení UNMIK 2000/6 nebo 2000/64. Zpravidla jim jsou svěřovány takové případy, které DOJ nebo sami mezinárodní soudci považují za nevhodné pro posouzení kosovskými soudci⁵⁷. Teoreticky však do věcné příslušnosti Panelů spadají veškeré trestné činy, které jsou zakotveny v kosovském trestním zákoníku, pokud na ně zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činí nejméně pět let. Zločin genocidy a válečné zločiny byly

⁵⁵ Ibid., s. 16.

⁵⁶ Srov. Šturma, P., op. cit. 4, s. 135.

⁵⁷ Srov. Perriello, T., Wierda, M., op. cit. 51, s. 16.

do kosovského právního řádu uvedeny prostřednictvím zákoníku, který dříve platil na celém území bývalé Jugoslávie. Zločiny genocidy však doposud nebyly předmětem řízení před Panely a válečné zločiny byly projednávány jen ve zhruba deseti procentech všech případů, které byly zahájeny mezinárodními prokurátory v období od března 2003⁵⁸. V současné praxi se Panely soustředí především na citlivé případy týkající se organizovaného zločinu, pašování drog či korupce.

2.3.2.2 Organizační struktura

V souladu s Nařízením byl v Kosovu vytvořen nový soudní systém, ve kterém mají mezinárodní soudci v porovnání s předchozím systémem potřebnou většinu. Ke dni 15. prosince 2000 zde fungovalo celkem 10 mezinárodních soudců a doposud nejvyšší počet současně fungujících mezinárodních soudců je 17⁵⁹. Panely jsou zřizovány v rámci Nejvyššího soudu (*Supreme Court*) a dále v rámci pěti obvodních soudů (*district courts*), přičemž Nejvyšší soud funguje jako druhá instance v případech odvolání proti rozsudkům soudů obvodních. Začátkem roku 2005 byla k zajištění větší nezávislosti vytvořena nová funkce předsedajícího mezinárodního soudce (*Chief International Judge*; dále jen Předseda), který od tohoto data vykonává jak právní tak i některé administrativní úkoly, které byly v předešlém období svěřeny DOJ. Mezi hlavní úkoly tohoto předsedy patří mimo jiné i přezkoumávání přihlášek na volné posty mezinárodních soudců a sestavování seznamu vhodných kandidátů, s kterými jsou následně vedeny telefonické pohovory. Tento druh dálkového výběrového řízení je však kritizován vzhledem k nemožnosti zaručení patřičné kontroly⁶⁰. Kandidáti se navíc přihlašují sami. Nejsou tedy navrhováni státy a není zde požadována ani jejich předchozí činnost v DOJ nebo v UNMIK jako takové. UNMIK nakonec z těchto kandidátů vybere ty nejvhodnější, které dosadí do funkcí mezinárodních soudců na funkční období šesti měsíců, které může být DOJ prodlouženo.

Mezinárodní prokurátoři jsou vybíráni a jmenováni obdobně jako mezinárodní soudci a i jejich funkční období je šestiměsíční s možností prodloužení. Ke dni 15. prosince 2000 byli v Kosovu činní tři mezinárodní prokurátoři a nejvyšší počet současně fungujících mezinárodních prokurátorů doposud nepřesáhl počet 14⁶¹. Činnost prokuratury v Kosovu je obecně vzato řízena Úřadem prokurátora (*Office of Public Prosecutor*), do kterého byl v srpnu

⁵⁸ Ibid., s. 23.

⁵⁹ Ibid., s. 15.

⁶⁰ Ibid., s. 16.

⁶¹ Srov. Hartmann, M.E.: *International Judges and Prosecutors in Kosovo: A New Model for Post- Conflict Peacekeeping*. [online], 2003, [cit. 2003-10]. Dostupné z: < <http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr112.html>>.

2001 jmenován první mezinárodní prokurátor (v praxi se však spíše zabývá záležitostmi týkajícími se odvolání podaných u Nejvyššího soudu⁶²). Důležitým krokem ke zvýšení efektivity prokuratury je založení Úřadu kosovského speciálního prokurátora (*Kosovo Special Prosecutor's Office*; dále jen KSPO) v rámci Úřadu prokurátora. Podle předloženého návrhu má KSPO převzít závažné případy (jako např. případy organizovaného zločinu nebo etnicky motivované trestné činy) od zvláštního oddělení (*Criminal Division*; dále jen CD), které se skládá výhradně z mezinárodních prokurátorů a právníků. V rámci KSPO mají zpočátku fungovat mezinárodní prokurátoři, kteří budou postupně vystřídáni prokurátory domácími, na jejichž výcviku se podílí.

Činnost mezinárodních prokurátorů je v podstatě shodná s činností domácích prokurátorů s jedinou podstatnou výjimkou, kterou zavedlo nařízení UNMIK 2001/2. Na základě ustanovení tohoto nařízení mají mezinárodní prokurátoři pravomoc obnovit trestní řízení, pokračovat v přerušném trestním řízení a pravomoc převzít v konkrétním případě probíhající trestní řízení od domácích prokurátorů. Podobně jako u mezinárodních soudců se zde jedná především o případy, které jsou velice citlivé z hlediska etnického či politického nebo proto, že se týkají organizovaného zločinu.

Financování činnosti mezinárodních soudců a prokurátorů se uskutečňuje jednak z kosovského rozpočtu a jednak z rozpočtu UNMIK, který je dále financován z předem stanovených příspěvků členských států OSN. Konkrétně jsou tyto mezinárodní osoby placeny podle systému profesionálních mzdových tarifů OSN.

Tento mechanismus (podobně jako tomu bylo v případě panelů na Východním Timoru) postrádá zvláštní orgán Kanceláře podle vzoru ICTY, ICTR či SCSL. Administrativní a pomocné služby jsou tak mezinárodním soudcům a prokurátorům (vzhledem k jejich zapojení do soudní soustavy Kosova) poskytovány především kosovskými orgány. Mezinárodním prokurátorům navíc poskytuje pomocné služby CD a mezinárodním soudcům zvláštní oddělení (*International Judicial Support Section*), které bylo zřízeno v rámci DOJ. Koncem roku 2005 došlo v souvislosti s požadavkem centralizace, který měl mimo jiné přispět i k zefektivnění soudní správy, k přestěhování všech mezinárodních soudců a prokurátorů do budovy DOJ v Prištině.

Systém právní pomoci zatím v Kosovu nebyl zřízen, a tak je obhajoba bez ohledu na druh řízení vedena především kosovskými právníky, i když v rámci zvlášť významných případů bývá zvykem přizvat na pomoc některé vůdčí osobnosti obhajoby. V případech válečných

⁶² Srov. Human Rights Watch: *The Promise of Accountability for the March 2004 Violence in Kosovo*. [online], 2006, [cit. 2006-05] Dostupné z: <http://hrw.org/reports/2006/kosovo0506/4.htm#_Toc135455002>.

zločinů zaručuje poskytnutí kvalifikované právní pomoci i mezinárodní nevládní organizace CDRC (*Criminal Defence Resource Centre*), ve které jsou zastoupeni jak domácí, tak mezinárodní právníci. CDRC však napomáhá obhajobě i v ostatních případech, čímž významně přispívá k jejímu zkvalitnění.

Vzhledem k neustálému napětí mezi etnickými skupinami v Kosovu, které se promítá např. i v zavražďování a útocích na svědky, vynaložila UNMIK značné prostředky na ochranu obětí a svědků. Této tématice bylo věnováno i zvláštní nařízení UNMIK, které bylo později inkorporováno do nových trestních zákonů. Rovněž byla vytvořena zvláštní jednotka pro ochranu svědků (*Witness Protection Unit; WPU*), jejíž činnost je však ztěžována závažnými logistickými a finančními problémy⁶³.

2.4 Hodnocení panelů pro Kosovo

Od zahájení své činnosti zaznamenaly Panely některé významné pokroky v trestním stíhání válečných zločinů a etnicky motivovaného násilí. Jejich nejznámějším případem se stal případ *Llapi*, který byl veden proti několika vysoce postaveným členům KLA, kteří byli obžalováni z válečných zločinů spáchaných na území Kosova. Obecně vzato však judikatura Panelů není považována za významnou z hlediska dalšího vývoje mezinárodního práva. Důvodem pro toto tvrzení jsou často nedostatečně motivovaná rozhodnutí, která navíc nebývají publikována ani jinak zveřejňována, a dále absence odkazů na relevantní právní zdroje či nedostatečná interpretace práva aplikovatelného v oblasti válečných zločinů a lidských práv⁶⁴. Navíc zůstává velmi nízký počet případů, v rámci kterých byly projednávány spáchané zločiny podle mezinárodního práva. Podle UNMIK se celkově jedná o zhruba 23 případů válečných zločinů, z nichž 15 případů, v nichž obžalovaní byli kosovští Srbové, již bylo dříve předmětem řízení před panely, které se skládaly z albánských a mezinárodních soudců⁶⁵. Tento nízký počet souvisí mimo jiné i se skutečností, že mnoho pachatelů ukrutností roku 1999 uprchlo za hranice Kosova a ocitlo se tak mimo dosah mechanismu, který zde byl zřízen k jejich potrestání. Mnozí z nich se nacházejí na území Srbska, Černé Hory i jiných evropských států, kde se jim vzhledem k nedostatku nezbytné spolupráce daří unikat spravedlnosti. Jednání ohledně vydávání pachatelů jsou navíc

⁶³ Srov. Perriello, T., Wierda, M., op. cit. 51, s. 26.

⁶⁴ *Ibid.*, s. 23.

⁶⁵ Srov. Amnesty International: Human rights protection in post-status Kosovo/Kosova: Amnesty International's recommendations relating to talks on the final status of Kosovo/Kosova. [online], 2006, [cit. 2006-07-24]. Dost. z: <[http://www.amnesty.org.ru/library/pdf/EUR700082006ENGLISH/\\$File/EUR7000806.pdf](http://www.amnesty.org.ru/library/pdf/EUR700082006ENGLISH/$File/EUR7000806.pdf)>, s. 16.

problematická vzhledem k tomu, že Kosovo není nezávislým státem. Kritici zde poukazují na to, že řízení jsou tak podstatně častěji vedena proti kosovským Albáncům než proti Srbům⁶⁶, čímž se proces mezinárodní spravedlnosti stává jednostranným.

Často bývá kritizováno i příliš krátké funkční období mezinárodních soudců a prokurátorů. Mezinárodním soudcům obecně vzato trvá několik měsíců, než se blíže seznámí se zavedeným systémem, čímž jim zbývá čas na projednání pouze jednoho či dvou komplexnějších případů před jejich odchodem. V důsledku jejich brzkého odchodu, ve spojení s nedostatkem vhodných kandidátů, tak často dochází k prodlevám.

Také nezávislost mezinárodních soudců bývá předmětem kritiky, která upozorňuje na skutečnost, že jejich jmenování a dále přidělování konkrétních případů je výkonnou pravomocí SRSG a že DOJ, jakožto výkonný orgán, je pro změnu hlavním dozorcím orgánem nad činností tohoto systému. Tím, že je prodlužování funkčních období mezinárodních soudců ponecháno na uvážení DOJ a dále je závislé na SRSG, lze snadno dospět k závěru, že tyto osoby podléhají kontrole výkonné moci⁶⁷ a nikoli tedy nezávislého orgánu moci soudní, jako je tomu v případě kosovských soudců. Na základě těchto poznatků je otázkou, do jaké míry je tento hybridní proces skutečně nestranný⁶⁸ a do jaké míry se v něm v rámci přidělování konkrétních případů SRSG a DOJ promítá politická zaujatost UNMIK.

Dalším předmětem ostré kritiky bývá příliš široce koncipovaná diskreční pravomoc ke jmenování mezinárodních soudců a prokurátorů, která se někdy zdá být vykonávána až libovolně⁶⁹. Vyskytly se totiž situace, kdy došlo ke jmenování mezinárodních soudců a prokurátorů, aniž by se jednalo o závažný případ, který by vyžadoval mezinárodní účast (např. v případech dopravních nehod členů mise UNMIK). Vzhledem k absenci jakýchkoli dalších konkrétních požadavků bylo však i v těchto případech splněno obecné kritérium „nutnosti zaručení nezávislosti a nestrannosti soudnictví nebo výkonu spravedlnosti“ (viz článek 1 Nařízení). Extenzivní interpretace tohoto kritéria nebyla na druhou stranu aplikována od samého počátku činnosti tohoto mechanismu, nýbrž vznikala postupně s vývojem situace v Kosovu. Mezinárodní soudci a prokurátoři se např. původně zaměřili na řízení ve věcech válečných zločinů, nicméně postupně byli přinuceni zabývat se nejen případy, jejichž projednávání před domácími soudy nebylo vhodné, nýbrž i případy, kterými se kosovští soudci a prokurátoři odmítali zabývat z bezpečnostních či politických důvodů. Tím se

⁶⁶ Srov. Perriello, T., Wierda, M., op. cit. 51, s. 22.

⁶⁷ Ibid., s. 20.

⁶⁸ Ibid., s. 21.

⁶⁹ Ibid., s. 18.

předmětem dnešních řízení před mezinárodními soudci staly především organizované zločiny a případy korupce.

Za problematickou je považována i prozatím stále trvající izolace mezinárodních soudců a prokurátorů od jejich kosovských protějšků, která byla navíc prohloubena v důsledku nedostatku kvalitních právních překladatelů a tlumočnicků. Jejich vzájemná interakce je přitom považována za klíčovou v procesu předávání zkušeností a vypracování možné strategie k postupnému převzetí veškerých případů čistě kosovskými soudy.

Na závěr je proto nutné poznamenat, že přestože lze v činnosti tohoto soudního systému zaznamenat mnohé pokroky, zůstává jeho význam zanedbatelný. Z hlediska mezinárodního práva je zanedbatelným především vzhledem k nízkému počtu případů, v rámci kterých bylo rozhodováno o zločinech podle mezinárodního práva. Z hlediska kosovského práva je zanedbatelným vzhledem k nenaplnění očekávání, že začlenění mezinárodních soudců a prokurátorů do právního systému v Kosově podstatným způsobem ovlivní proces spravedlnosti. Na rozdíl od předpokládané podpory domácího soudnictví došlo především k vytvoření paralelního právního systému, na kterém se stalo domácí soudnictví závislé. Odchod mezinárodních soudců a prokurátorů tak v dohledné době nepřipadá v úvahu. V důsledku tohoto vývoje zůstává možnost řešení složitých či politicky citlivějších případů před domácími soudy i nadále podstatně omezena a důvěra v domácí právní systém nikterak nevzrůstá.

3. Mimořádné senáty soudů Kambodže

3.1 Události

V roce 1960 byla založena Komunistická strana Kampučie, jejímž vůdcem se v roce 1962 stal Pol Pot a pro jejíž členy se začalo užívat označení Rudí Khmerové. Dne 17. dubna 1975 obsadili Rudí Khmerové hlavní město Kambodže, Phnom Penh, přejmenovali zemi na Demokratickou Kampučii a Pol Pot se stal novým premiérem. Z ideologických důvodů byl Phnom Penh stejně jako ostatní města vysídlen a veškeré jejich obyvatelstvo bylo donuceno odstěhovat se na venkov a pracovat v zemědělství. Většina dopravních prostředků a strojů byla zničena, protože nový režim zavrhoval technologii. Měna byla zrušena, obchod zakázán a veškeré kontakty se zbytkem světa zpřetrhány. Odhaduje se, že v následujících čtyřech

letech bylo Rudými Khmery popraveno a v důsledku nemoci či hladu zemřelo kolem 1,7 milionů lidí, tj. 21% z celkového počtu obyvatelstva. Režim Rudých Khmerů byl svržen až 6. ledna 1979, kdy do země vtrhla vietnamská armáda, která obsadila Phnom Penh. Rudí Khmerové byli vyhnáni do západní části země, odkud pak dále vedli partizánskou válku proti vládnímu vojsku. Aby si znovu získali podporu obyvatelstva, byli nuceni provést dalekosáhlou přestavbu své ideologie i hnutí. Partizánská válka se pak postupem času proměnila ve válku občanskou. Boje v Kambodži trvaly až do 23. října 1991, kdy byla Rudými Khmery, Vietnamci v čele s Hun Senem a kambodžským princem Sihanukem podepsána mírová smlouva z Paříže. Podle dohody stran se Kambodža až do roku 1994 ocitla pod správou mise OSN (*United Nations Transitional Authority in Cambodia*; dále jen UNTAC), jejímž hlavním úkolem byla pomoc při uspořádání demokratických voleb. I přes bojkot Rudých Khmerů, kteří tvořili ozbrojenou opozici, se volby uskutečnily v květnu roku 1993. Nově přijatá ústava potvrdila monarchii v čele s králem Sihanukem, kterého v roce 2004 vystřídal jeho syn Norodom Sihamoni. V roce 1996 se Rudí Khmerové rozpadli do dvou frakcí, z nichž jedna uzavřela dohodu s vládou. Pol Pot byl nakonec zbývajícími Rudými Khmery zajat v roce 1997 a v roce 1998 zemřel na infarkt, čímž došlo k definitivnímu úpadku vlivu Rudých Khmerů v Kambodži.

3.2 Cesta ke vzniku Mimořádných senátů soudů Kambodže

Ukrutnosti, které se odehrály v letech 1975 až 1979, však nezůstaly zapomenuty. Dne 21. června 1997 obdržel generální tajemník OSN dopis od tehdejších dvou premiérů Kambodže, prince Norodoma Ranariddha a Hun Sena, ve kterém žádali mezinárodní společenství o pomoc při potrestání pachatelů válečných zločinů a zločinů genocidy, které byly spáchány v letech 1975 až 1979. V červenci 1998 byla zřízena Skupina expertů OSN, která byla pověřena zkoumáním vhodné právní báze a proveditelnosti procesů⁷⁰. Ve své závěrečné zprávě z března 1999 tato skupina zavrhl variantu zřízení smíšeného či vnitrostátního tribunálu vzhledem ke zkorumpovanosti kambodžského soudního systému a zásahům kambodžské vlády do nezávislosti soudnictví. Premiér Hun Sen naopak s odkazem na suverenitu státu jednoznačně zavrhl variantu zřízení mezinárodního tribunálu a trval na podstatné kambodžské účasti na procesu spravedlnosti. Jelikož rovněž Čína, které náleží právo veta, odmítla zřízení mezinárodního tribunálu, byla nakonec tato varianta opuštěna.

⁷⁰ Srov. Šturma, P., op. cit. 4, s. 135.

V květnu 1999 bylo zvláštním zástupcem pro lidská práva v Kambodži navrženo zřízení smíšeného tribunálu s většinou mezinárodních soudců a s mezinárodním prokurátorem. Důvodem pro menšinovou přítomnost kambodžských soudců bylo zabránění možným zásahům kambodžské vlády do nezávislosti tribunálu. Hun Sen však i tento návrh odmítl. K vyřešení patové situace podalo nakonec USA bez konzultací s OSN nový návrh smíšeného tribunálu, ve kterém by vnitrostátní soudci měli většinu a ve kterém by fungoval komplikovaný systém „*super-majority*“. Tento systém je založen na podmínce, že k platnosti veškerých rozhodnutí je nutná většina všech soudců a navíc vždy alespoň jeden hlas soudce mezinárodního. Hun Sen reagoval svoláním kambodžského parlamentu v lednu 2001 k hlasování o návrhu zákona o zřízení Mimořádných senátů u soudů Kambodže pro stíhání zločinů spáchaných v období Demokratické Kampučie. Mimořádné senáty (*Extraordinary Chambers*) by se podle tohoto návrhu skládaly z většiny kambodžských soudců a pro rozhodování o vině by se uplatnil systém „*super-majority*“. Zákon byl sice přijat, ale ke zřízení tohoto hybridního tribunálu se stala nezbytnou i dohoda mezi OSN a Kambodžou.

OSN však již v únoru 2000 prohlásilo, že má-li být tribunál zřízen, musí mít většinu mezinárodních soudců, nezávislého mezinárodního prokurátora, záruky nutné k zatčení obviněných osob na území Kambodže kambodžskými orgány a dále nesmí být předchozí udělení milosti překážkou pro konání trestního řízení v rámci tribunálu. Proti tomuto oficiálnímu postoji OSN se ale postavila neformální koalice států (mj. USA, Francie, Japonsko, Austrálie a Indie), které se nakonec dne 17. března 2003 podařilo OSN přimět k parafování návrhu dohody o zřízení smíšeného tribunálu založeného na systému „*super-majority*“. I přes opětovné vytčení podstatných nedostatků takového tribunálu generálním tajemníkem ve zprávě z března 2003, došlo v květnu 2003 k přijetí rezoluce Valného shromáždění, jejíž součástí se stal návrh dohody. Dne 6. června 2003 byla v Phnom Phenu podepsána dohoda mezi OSN a Kambodžou o trestním stíhání osob podle kambodžského práva za zločiny, které byly spáchaný v období Demokratické Kampučie (*Agreement between the United Nations and the Royal Government of Cambodia Concerning the Prosecution under Cambodian Law of Crimes Committed during the Period of Democratic Kampuchea*; dále jen Dohoda). V říjnu 2004 Kambodža Dohodu ratifikovala a zároveň přijala nový zákon, kterým novelizovala zákon o zřízení Mimořádných senátů z roku 2001 a ve kterém v souladu s článkem 31 Dohody prohlašuje Dohodu za aplikovatelnou v kambodžském právním řádu. Dohoda vstoupila v platnost dne 29. dubna 2005 a sídlo tribunálu bylo umístěno v hlavním městě Phnom Phenu.

3.3 Dohoda zakládající Mimořádné senáty

Na základě dohody kambodžské vlády a OSN tak vznikl nový mechanismus spravedlnosti, který má být na nich nezávislý. *De facto* se jedná o kambodžský soud s mezinárodní účastí, který má dodržovat mezinárodní standardy. Samotná Dohoda se celkově skládá z 32 článků, které obecně vzato upravují spolupráci stran Dohody při prosazování spravedlnosti v Kambodži tím, že zakotvují její právní základ, zásady a modality. Další ustanovení upravující jednotlivé aspekty tohoto tribunálu jsou obsažena v kambodžském zákoně o zřízení Mimořádných senátů z roku 2001, ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen Zákon), na který některé články Dohody odkazují.

3.3.1 Pravomoc a příslušnost

Článek 1 Dohody a článek 2 Zákona paralelně zakotvují pravomoc Mimořádných senátů trestně stíhat bývalé vůdčí osobnosti Demokratické Kampučie, jakož i další osoby nejvíce odpovědné za spáchané zločiny a vážná porušení kambodžského trestního práva, mezinárodního humanitárního práva a obyčejů a mezinárodních úmluv (jejichž stranou je Kambodža), ke kterým došlo v období od 17. dubna 1975 do 6. ledna 1979.

Příslušnost Mimořádných senátů je zakotvena jak v Dohodě, tak v Zákoně, na který pak články 2 a 9 Dohody výslovně odkazují. Článek 9 Dohody upravuje věcnou příslušnost Mimořádných senátů, do které spadá několik kategorií zločinů. Jejich definice nejsou obsaženy přímo v Dohodě, nýbrž v jiných dokumentech, na které článek 9 výslovně odkazuje. První kategorii tvoří zločiny genocidy definované v *Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia* z 28. prosince 1948. Do druhé kategorie jsou zařazeny zločiny proti lidskosti podle definice zakotvené v Římském statutu MTS a ve třetí kategorii jsou závažná porušení Ženevských úmluv z roku 1949. Poslední kategorii, kterou článek 9 Dohody uvádí, tvoří zločiny vyjmenované v druhé kapitole Zákona. V této kapitole jsou uvedeny některé další zločiny definované podle mezinárodního práva: ničení kulturních statků podle *Úmluvy na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu* z roku 1954 a zločiny proti mezinárodně chráněným osobám podle *Úmluvy o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany včetně diplomatických zástupců* z roku 1973⁷¹. Do věcné příslušnosti jsou nakonec zařazeny i tři trestné činy podle kambodžského trestního zákona z roku 1956, kterými jsou trestný čin zabití, mučení a náboženského pronásledování.

⁷¹ Ibid., s. 135.

Do osobní příslušnosti Mimořádných senátů spadají vůdčí osobnosti Demokratické Kampučie a další osoby nejvíce odpovědné za zločiny, které patří do věcné příslušnosti Mimořádných senátů. Kambodžská vláda se v Dohodě zároveň zavazuje, že nebude iniciovat vyhlášení amnestie či udělení milosti těmto osobám. V případě bývalého ministra zahraničních věcí Ieng Saryho, kterému již v září roku 1996 byla udělena milost, dojde k přezkoumání jejího rozsahu až přímo Mimořádnými senáty. Tato ustanovení byla nakonec pod nátlakem Hun Sena přijata místo ustanovení navrhaných OSN, která by definitivně vyloučila udělení milosti jako překážku trestního řízení.

Do časové příslušnosti spadá období od 17. dubna 1975 do 6. ledna 1979. Místní příslušnost sice není v Dohodě výslovně zakotvena, ale vzhledem k povaze konfliktu se vztahuje na zločiny spáchané na území Kambodži.

3.3.2 Orgány

Na základě Dohody byly Mimořádné senáty zřízeny jako dvoustupňový soudní systém, který se skládá ze soudního senátu (*Trial Chamber*) a senátu Nejvyššího soudu (*Supreme Court Chamber*). Soudní senát se skládá ze tří kambodžských soudců a dvou soudců mezinárodních. Senát Nejvyššího soudu, který je odvolací instancí, je složen ze čtyř soudců kambodžských a z třech mezinárodních soudců. Předsedajícím soudcem obou senátů je soudce kambodžský. Zatímco ustanovení týkající se jmenování kambodžských soudců jsou obsažena pouze v Zákoně, jmenování mezinárodních soudců je upraveno v článku 3 Dohody. Mezinárodní soudci jsou podle tohoto článku jmenováni Nejvyšší soudcovskou radou (*Supreme Council of the Magistracy*; dále jen SCM) ze seznamu kandidátů, který jí je předložen generálním tajemníkem OSN. Kvalifikační předpoklady a některá další pravidla výběru mezinárodních soudců jsou obsažena v odstavcích 3 až 6 článku 3 Dohody. Soudci jsou jmenováni na dobu konání jednotlivých řízení. Navíc je v odstavci 8 článku 3 zakotvena možnost jmenování pro konkrétní případ jednoho nebo více náhradních soudců soudcem předsedajícím. V současné době jsou již všechny soudcovské posty obsazeny včetně dvou postů náhradních soudců pro každý senát.

Pro účely vedení vyšetřování jednotlivých případů byl v souladu s článkem 5 Dohody jmenován jeden kambodžský a jeden mezinárodní soudce, kteří dále společně vykonávají funkci nezávislých vyšetřujících soudců. Pokud se v konkrétním případě nemohou dohodnout na tom, zda má vyšetřování pokračovat, mohou společně nebo každý zvlášť předložit písemnou žádost vedoucímu Kanceláře (*Director of the Office of Administration*), ve které uvedou relevantní skutečnosti a důvody pro svá odchylná stanoviska. Jejich rozepře je

následně předmětem řízení před vyšetřovacím senátem (*Pre-Trial Chamber*), který svolá vedoucí Kanceláře. Tento senát se skládá z pěti soudců jmenovaných SCM, z nichž dva soudci jsou jmenováni na návrh generálního tajemníka. Předsedajícím soudcem je soudce kambodžský. Vyšetřovací senát v dané rozepři rozhodne většinou svých čtyř soudců a výsledek hlasování oznámí vedoucímu Kanceláře. Ten rozhodnutí zveřejní a dále sdělí vyšetřujícím soudcům, pro které je rozhodnutí závazné. V případě, že rozhodnutí nezíská potřebnou většinu nebo v případě, kdy žádný z vyšetřujících soudců nepodá do třiceti dnů žádost vedoucímu Kanceláře, bude ve vyšetřování pokračováno. Pro případ uvolnění funkce vyšetřujícího soudce nebo pro případ potřeby zaplnění funkce mezinárodního vyšetřujícího soudce bude do této funkce dosazen náhradní mezinárodní vyšetřující soudce, který již byl spolu s mezinárodním vyšetřujícím soudcem jmenován SCM ze zvláštního seznamu předloženého generálním tajemníkem.

V souladu s článkem 6 Dohody byli jmenováni dva nezávislí prokurátoři, jeden kambodžský a jeden mezinárodní, kteří společně fungují v rámci obou Mimořádných senátů. Pokud se nemohou shodnout na společném postupu, mohou i oni podat žádost, která bude prošetřena stejně jako žádost podaná vyšetřujícími soudci. Rovněž ustanovení týkající se jejich jmenování jsou shodná s ustanoveními, která upravují jmenování vyšetřujících soudců. Každému z prokurátorů navíc pomáhá s vedením obžaloby v řízení před senáty jeden nebo více zástupců. Zástupci mezinárodního prokurátora jsou jmenováni mezinárodním prokurátorem ze seznamu generálního tajemníka.

Dalším orgánem je Kancelář (*Office of Administration*), která poskytuje administrativní a pomocné služby soudnímu senátu, senátu Nejvyššího soudu, vyšetřovacímu senátu, vyšetřujícím soudcům a Úřadu prokurátora. Vedoucí Kanceláře, který je až na několik výjimek celkově odpovědný za její chod, je občan Kambodži, kterého jmenuje kambodžská vláda (od listopadu 2005 zastává tuto funkci Sean Visoth). Generální tajemník pak jmenuje jeho zástupce, který odpovídá za nábor mezinárodního personálu a za veškerou správu mezinárodních záležitostí v rámci ostatních orgánů (tím je rovněž od listopadu 2005 Michelle Lee).

Platy a jiné příjmy mezinárodních soudců, mezinárodního vyšetřujícího soudce, mezinárodního prokurátora a ostatního mezinárodního personálu, jakožto i další výdajové položky uvedené v článku 17 Dohody, jsou hrazeny OSN. Platy a jiné příjmy jejich kambodžských protějšků hradí kambodžská vláda.

3.3.3 Procedurální pravidla

Dohoda rovněž obsahuje některá pravidla procedurální povahy. Trestní řízení v rámci tohoto mechanismu se v prvé řadě řídí kambodžským právem. Mezinárodní procesní pravidla však mohou být pro tribunál směrodatná v těch případech, ve kterých jsou v kambodžském právu shledány právní mezery, v případech nejasností při interpretaci či aplikaci kambodžského práva a dále v případech možného nesouladu ustanovení kambodžského práva s mezinárodními zásadami. Odstavec 2 článku 12 Dohody totiž zakotvuje povinnost Mimořádných senátů vykonávat svou pravomoc v souladu s mezinárodními právními zásadami, které jsou zakotveny v článku 14 a 15 *Mezinárodního paktu o občanských a politických právech* z roku 1966, jehož smluvní stranou je i Kambodža.

Článek 13 Dohody vyjmenovává některá práva obžalovaného a obecně pak odkazuje opět na články 14 a 15 výše zmíněného paktu. Současně ve svém druhém odstavci zdůrazňuje právo obžalovaného zvolit si svého obhájce podle vlastního uvážení. Rovněž obhájcem je zajištěna určitá ochrana, která má především zabezpečit svobodný a nezávislý výkon jejich funkce. Článek 22 dále zakazuje orgánům kambodžské veřejné moci jakkoli omezovat osobní svobodu předvolaných svědků a znalců nebo jinak ovlivňovat jejich nezávislost. Vyšetřující soudci, prokurátoři a senáty rovněž poskytují ochranu obětem a svědkům přijímáním ochranných opatření, jejichž demonstrativní výčet je uveden v článku 23 (komplexní program na ochranu svědků však v Kambodži doposud chybí). Kambodžská vláda se dále zavázala učinit veškerá opatření, která jsou nutná k zaručení bezpečnosti, jistoty a ochrany všem osobám zmíněným v Dohodě a dále k zaručení bezpečnosti všem obžalovaným osobám. Články 19 a 20 navíc poskytují mnohé výsady a imunity mezinárodním soudcům, mezinárodnímu vyšetřujícímu soudci, mezinárodnímu prokurátorovi a zástupci vedoucího Kanceláře a dále v obecné rovině i kambodžskému a mezinárodnímu personálu. Archivům a dokumentům tohoto mechanismu zaručuje nedotknutelnost článek 18.

K zajištění toho, aby byl každý spravedlivě a veřejně vyslechnut, a k zajištění celkové důvěryhodnosti procesu je v Dohodě zakotvena i možnost účasti členských států OSN, generálního tajemníka, médií a kambodžských i mezinárodních nevládních organizací na jednání Mimořádných senátů ve všech stádiích procesu. Vyloučení veřejnosti je možné pouze za současného splnění podmínek stanovených v odstavci 2 článku 12.

Kambodžská vláda v souladu s článkem 25 poskytuje vyšetřujícím soudcům, prokurátorům a senátům potřebnou spolupráci, mimo jiné při identifikování, lokalizování, zajišťování nebo přepravování osob nebo poskytováním dokumentačních služeb.

Článek 4 Dohody obsahuje ustanovení týkající se již výše zmíněného systému „*super-majority*“ při rozhodování Mimořádných senátů. Ačkoli je zde preferováno jednomyslné přijímání rozhodnutí, k platnosti rozhodnutí postačí jeho přijetí kvalifikovanou většinou hlasů. V rámci řízení před soudním senátem je zapotřebí většina čtyř soudců a v rámci řízení před senátem Nejvyššího soudu soudců pěti. Nejtěžším trestem, který mohou Mimořádné senáty v rozsudku uložit, je trest odnětí svobody na doživotí.

Další procedurální ustanovení jsou obsažena v Zákoně a v návrhu jednacího řádu (*Draft Internal Rules*), který obsahuje celkem 110 pravidel. O přijetí tohoto návrhu rozhodovali soudci v rámci plenárního zasedání konaného v listopadu 2006. Bohužel však k jeho přijetí nedošlo.

3.4 Hodnocení Mimořádných senátů

Ke jmenování všech hlavních soudních činitelů došlo v květnu 2006. V červenci téhož roku zahájili oba prokurátoři společně svou činnost a o dva měsíce později následovali jejich příkladu oba vyšetřující soudci. Vzhledem k tomu, že první řízení by měla být zahájena až v průběhu roku 2007, není v této kapitole možné zabývat se ani judikaturou Mimořádných senátů, ani jinými výsledky dosaženými tímto tribunálem. Jaká bude jejich kvalita a celková efektivita ukáže až budoucnost, a proto je další výklad spíše jen teoretickým rozbořem Dohody.

Dohoda je obecně vzato jistým pokrokem v porovnání s předchozími návrhy kambodžské vlády. Jsou v ní totiž výslovně uvedena některá ustanovení, která mají zaručit důvěryhodnost trestních řízení a dodržování mezinárodních zásad, které mají zabezpečit nestrannost a nezávislost soudnictví a dále efektivní, nestranný a spravedlivý výkon pravomoci prokuratury⁷². Mezi taková ustanovení patří především výslovné zakotvení zásady veřejnosti, práva obžalovaného na spravedlivé a veřejné slyšení či zakotvení výslovného ustanovení, které umožňuje obžalovaným volbu obhájce podle vlastního uvážení (může jím tak být i mezinárodní obhájce). Od mezinárodních soudců se obecně vzato očekává, že pomohou posílit kambodžské soudnictví a že dohlédnou na dodržování mezinárodních zásad, zejména práva na spravedlivý proces⁷³.

⁷² Srov. Khan, A.: Cambodia-Trying the Khmer Rouge: Race Against Time. *The world today: Chatham House review*. 2005 vol.61, nr.10, p.24.

⁷³ *Ibid.*, s. 24.

I přes některé své přínosy je však Dohoda o vytvoření kambodžského tribunálu v mezinárodním společenství ostře kritizována. Jedním z bodů kritiky je otázka aplikovatelného práva. Jak již bylo uvedeno, řídí se proces v první řadě kambodžskými zákony. Kambodžské trestní právo hmotné i procesní je však plně nejasností a rozporuplností a vyskytuje se v něm spousta podstatných mezer. Proto také článek 12 Dohody v určitých případech odkazuje na mezinárodní procesní pravidla. Je však nejasné, která mezinárodní procesní pravidla mají být za daných podmínek aplikována, zda to mají být pravidla obsažená ve statutu MTS, ICTY, ICTR nebo procesní pravidla některého hybridního tribunálu. Zároveň je nejasné i postavení těchto mezinárodních procesních pravidel vůči kambodžskému právu. Dohoda je považuje za směrodatné, nikoli však za rozhodující⁷⁴. Při současné absenci jednacního řádu tak tyto nedostatky mohou způsobit porušení práva na spravedlivý proces. Vzhledem k tomu, že Kambodža ratifikovala Římský statut MTS, se jeví jako vhodnější varianta inkorporace jeho ustanovení do textu Dohody. Tím by byl tribunálu poskytnut komplexní systém procesních pravidel, který by nahradil dosavadní článek 12, který umožňuje pouze aplikaci jednotlivých mezinárodních právních zásad v konkrétních případech, čímž vytváří prostor pro manipulaci trestního řízení⁷⁵.

Za závažný nedostatek je považováno složení tribunálu, ve kterém dominují kambodžští soudci. Kambodžský soudní systém je přitom charakterizován politickými zásahy ze strany vlády, nízkou profesionální úrovní a nedostatečným vzděláním soudců a systematickou korupcí. Nejvyšší soudcovské radě, které je svěřeno jmenování soudců a prokurátorů tribunálu, pak chybí záruky nezávislosti⁷⁶. Autorita a důvěryhodnost tribunálu je tak v důsledku těchto jevů ohrožena.

Ohledně funkce, kterou společně zastávají vyšetřující soudci, existuje celá řada nejasností. Vzhledem k tomu, že jsou Mimořádné senáty součástí kambodžské soudní soustavy, ve které je zakotven institut vyšetřujícího soudce, trvala kambodžská vláda na jejich jmenování i v rámci tohoto mechanismu. Problémem však je jejich sporná úloha i v samotném kambodžském soudním systému. V praxi se jeví problematickou zejména nejasná hranice pravomoci prokurátora a pravomoci vyšetřujícího soudce. Budoucí přínos vyšetřujících soudců tak zůstává sporný a existují obavy ze zpomalení trestních řízení.

⁷⁴ Ibid., s. 24.

⁷⁵ Srov. Human Rights Watch: Serious Flaws: Why the U.N. General Assembly Should Require Changes to the Draft Khmer Rouge Tribunal Agreement. [online], 2003, [cit. 2003-04-03]. Dostupné z: <<http://hrw.org/backgrounders/asia/cambodia040303-bck.htm>>.

⁷⁶ Srov. Khan, A., op. cit. 72, s. 24.

Další kritické hlasy se ozývají v souvislosti s činností prokurátorů, kteří *de facto* rozhodují o tom, zda se trestní řízení v dané věci uskuteční. Místo jednoho nezávislého mezinárodního prokurátora prosadila nakonec kambodžská vláda systém, ve kterém funkci prokurátora zastávají společně prokurátoři dva, jeden mezinárodní a jeden kambodžský. Kambodžská prokuratura ale bohužel trpí podobnými nedostatky, jako je tomu v případě kambodžských soudců. K předložení konkrétního případu soudu bývá v praxi kambodžskými prokurátory vyžadován souhlas politických činitelů. Pokud by tak kambodžský prokurátor obdržel pokyn úmyslně zdržovat trestní řízení či pokyn k odmítnutí spolupráce s mezinárodním prokurátorem, vzniká zde možnost ochromení činnosti tribunálu.

Sporným je i systém „*super-majority*“, který se uplatňuje v rámci rozhodování Mimořádných senátů. Článek 4 Dohody, který jej zakotvuje, neuvádí pro které druhy rozhodnutí je tento systém nutné použít. V rámci jednoho případu tak může být nutné rozhodnout o desítkách až stovkách různých záležitostí, což může vést k nežádoucímu zpomalení trestního řízení, ve kterém lze navíc často podat odvolání. Navíc neexistuje ustanovení, které by určovalo, jak postupovat v případě, kdy se nepodaří k této kvalifikované většině dospět. Tento systém se proto v současné podobě jeví jako ne příliš efektivní.

Vzhledem k těmto a dalším závažným organizačním, technickým a politickým nedostatkům lze pochybovat o tom, zda kambodžský tribunál pro jedno z nejzávažnějších systematických porušování lidských práv ve 20. století skutečně přinese spravedlnost miliónům obětí Rudých Khmerů. Přihlédneme-li však k časovému období, které od spáchání zločinů již uplynulo, je zahájení procesu, v rámci kterého by mohly být zodpovězeny mnohé otázky obětí, v dohledné době naprosto nezbytné. Odpověď na otázku, zda řízení v rámci tribunálu budou dostatečně nezávislá a nestranná, pak závisí především na politické vůli kambodžské vlády a na dohledu mezinárodního společenství.

4. Nejvyšší irácký trestní tribunál

4.1 Události

Dne 17. července 1968 zorganizoval Ahmed Hasan al-Bakr, který stál v čele revoluční strany Baath, státní převrat a ujal se funkce prezidenta. Viceprezidentem se stal Saddam Hussein, kterému byl zároveň svěřen úkol vyřešit kurdskou otázku. Kurdy, kteří se

s podporou Íránu několikrát pokusili nově nastolený režim svrhnout, nebylo možné porazit v rámci ozbrojeného konfliktu, a proto jim vláda v Manifestu z března 1970 platného od roku 1974 přislíbila udělení autonomního postavení. Nakonec však tento slib nebyl dodržen a v březnu 1974 propuklo kurdské povstání, které *de facto* skončilo až uzavřením dohody mezi iráckou vládou a Íránem v roce 1975, v důsledku čehož Kurdové ztratili íránskou podporu.

Dne 16. července 1979 rezignoval al-Bakr a Saddam Hussein se stal novým iráckým prezidentem. V září roku 1980 se vyhrotily teritoriální spory mezi Irákem a Íránem ve vyhlášení války, která trvala po následujících osm let a v průběhu které došlo i k použití chemických zbraní hromadného ničení. Tato válka si jen na irácké straně vyžádala na 150 000 obětí a vážné škody v hospodářství. Současně vedla irácká vláda v letech 1987 a 1988 opět boje proti Kurdům, kteří se otevřeně postavili na stranu Íránu. V rámci potlačování tohoto kurdského povstání byly častým terčem vládních útoků (tzv. „operace Anfal“) i civilní cíle. Bývá odhadováno že jenom v roce 1988 vyvraždila irácká vláda více než 100 000 Kurdů⁷⁷.

Kvůli bohatým ropným ložiskům napadl Hussein v srpnu 1990 Kuvajt. Válka v Perském zálivu pokračovala do února 1991, kdy byl Irák na základě rozhodnutí OSN a za značné podpory amerických vojsk vytlačen mimo území Kuvajtu. Na Irák bylo uvaleno přísné hospodářské embargo. V březnu 1991 pak vypuklo povstání šíitů a Kurdů, které bylo v průběhu následujícího měsíce z velké části opět potlačeno. V dubnu 1991 prohlásila Rada bezpečnosti válku v Perském zálivu za oficiálně ukončenou. Součástí mírové dohody byl požadavek vytvoření bezpečnostní zóny, zničení všech iráckých biologických a chemických zbraní a veškerých zařízení k jejich výrobě a dále přijetí různých opatření na ochranu šíitů.

V roce 1994 vypukl v bezpečnostní zóně boj mezi zneprátelenými kurdskými skupinami. V srpnu 1996 vyslala irácká vláda do této zóny své jednotky na podporu jedné z kurdských skupin, čímž porušila jeden z požadavků mírové dohody, a proto došlo k bombardování jižní oblasti Iráku jednotkami USA. K prosazení požadavku týkajícího se likvidace zbraní podnikly USA a Velká Británie v prosinci 1998 řadu leteckých útoků, ve kterých pokračovaly i následující rok, neboť Irák odmítal umožnit OSN inspekci stavu svých zbraní. Vstup byl inspektorům umožněn až poté, co USA začaly vyhrožovat invazí Iráku v roce 2002. Dne 5. února 2003 předložily USA důkazy OSN o tom, že Irák i nadále vlastní zbraně hromadného ničení, a dále o jeho spojení s teroristickou organizací Al-Kajda (tyto informace se však později ukázaly být nepravdivými). Po marném přesvědčování OSN o nutnosti podniknutí

⁷⁷ Srov. Human Rights Watch: U.S. Plans for Iraq Tribunals „A Mistake“. [online], 2003, [cit. 2003-04-07]. Dostupné z: < <http://hrw.org/english/docs/2003/04/07/iraq5521.htm> >.

nezbytných kroků proti Iráku, resp. Saddamu Husseinovi, zahájily USA a další státy koalice i přes veškeré projevy odporu ze strany veřejnosti a bez svolení OSN okupaci Iráku. Dne 1. května 2003 byl sice konflikt oficiálně prohlášen za ukončený, nicméně k ozbrojeným střetům, k braní mezinárodních civilistů za rukojmí a k dalším násilnostem dochází i přes stále trvající přítomnost cizích vojenských jednotek na iráckém území dodnes.

4.2 Cesta ke vzniku Nejvyššího iráckého trestního tribunálu

Režimu strany Baath je v období od konce 70. let přičítáno „zmizení“ kolem 290 000 lidí a systematické zpuštění 4 500 až 5 000 kurdevských vesnic v období od roku 1977 do roku 1987⁷⁸. Tyto ukrutnosti nemohly zůstat bez potrestání, a proto již v průběhu okupace Iráku v roce 2003 probíhala jednání ohledně potrestání osob odpovědných za spáchané zločiny. Postih před MTS se ukázal jako neúčinný, jelikož ke spáchání většiny zločinů došlo před 1. červencem 2002, kdy Římský statut MTS nabyt platnosti⁷⁹. Jiná varianta procesu spravedlnosti byla vypracována v dubnu 2003 v Pentagonu. Jednalo se o návrh zřízení iráckého tribunálu, který by byl sponzorován USA a který by se skládal především z iráckých soudců, kteří by byli jmenováni USA. Tento návrh se však stal předmětem ostré kritiky, která poukazovala zejména na nutné přetížení takového tribunálu ohromným množstvím zločinů spáchaných iráckou vládou, na povahu iráckého soudnictví jakožto především nástroje represe místo požadovaného nástroje spravedlnosti a na zásahy státu do soudcovské nezávislosti. Mnozí kritici považovali vyšetřování a trestní stíhání spáchaných zločinů za záležitost mezinárodního společenství, které tak zároveň nese odpovědnost za zřízení nezávislého a nestranného tribunálu⁸⁰. Místo iráckého modelu bylo proto navrhováno zřízení mezinárodního, popř. hybridního tribunálu⁸¹, do jehož jurisdikce by spadaly zločiny genocidy, zločiny proti lidskosti a válečné zločiny. Vytvoření mezinárodního tribunálu se ale nakonec pro OSN i evropské spojence USA stalo nepřijatelným vzhledem k tomu, že Irácká vládní rada (*Iraqi Governing Council*) trvala na zachování trestu smrti⁸².

Nakonec byla zvolena varianta zřízení zvláštního soudu, který lze považovat spíše za „součást vnitrostátního soudního systému s omezenou internacionalizací“⁸³. Irácký zvláštní

⁷⁸ Ibid., s. 1.

⁷⁹ Srov. Šturma, P., op. cit. 4, s. 135.

⁸⁰ Srov. Amnesty International: *Iraqi Special Tribunal-Fair trials not guaranteed*. [online], 2005, [cit. 2005-05-13]. Dostupné z: < <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGMDE140072005?open&of=ENG-IRQ> >.

⁸¹ Srov. Human Rights Watch, op. cit. 77, s. 1.

⁸² Srov. Šturma, P., op. cit. 4, s. 135.

⁸³ Ibid., s. 135.

soud (*Iraqi Special Tribunal*) byl zřízen v souladu se svým statutem, který byl Iráckou vládní radou přijat jako zákon 1/2003 ze dne 10. prosince 2003 po předchozím zmocnění, které mu bylo uděleno v nařízení 48 Dočasné koaliční správy (*Coalition Provisional Authority*; dále jen CPA). CPA, která byla složena z USA, Velká Británie a ostatních států koalice, fungovala v Iráku od dubna 2003 do června 2004, kdy byla iráckému prozatímnímu parlamentu vrácena správa státu.

Statut Iráckého zvláštního soudu byl platný až do dne 18. října 2005, kdy došlo k přijetí zákona o Nejvyšším iráckém trestním tribunálu 10/2005 (*Law of the Supreme Iraqi Criminal Tribunal*; dále jen Zákon). Zákon byl vyhlášen Prezidentskou radou (*Presidency Council*) po jeho předchozím schválení nově zvoleným iráckým národním shromážděním. V souladu s článkem 37 Zákona byl statut Iráckého zvláštního tribunálu pro zločiny proti lidskosti (zákon 1/2003) zrušen spolu s procedurálními pravidly přijatými pro jeho činnost. Došlo tak ke kompletnímu nahrazení zákona 1/2003 novým Zákonem, který obsahuje nový statut a jehož přílohou jsou i procedurální pravidla.

V souladu se Zákonem byl zřízen tribunál, který je nazýván Nejvyšší irácký trestní tribunál (*Supreme Iraqi Criminal Tribunal*; dále jen SICT) a který není mezinárodním tribunálem ve smyslu ICTY nebo ICTR, nýbrž zmezinárodněním domácím tribunálem založeným domácím právem a složeným zejména z iráckých soudců a prokurátorů.

4.3 Statut SICT

Jak již bylo výše uvedeno, je statut SICT obsažen v Zákoně. Statut se skládá ze 40 článků, které jsou rozčleněny do desíti oddílů, a jeho přílohou jsou procedurální pravidla. Přijetí statutu má obecně vzato přispět k odhalení ukrutností spáchaných v Iráku prostřednictvím SICT, má poskytnout právní základ pro tento soudní proces a má pomoci odčinit spáchané křivdy a přinést spravedlnost mnoha obětem bývalého režimu.

4.3.1 Pravomoc a příslušnost

Odstavec 2 článku 1 statutu svěřuje SICT jurisdikci nad iráckými občany a osobami s trvalým pobytem v Iráku obviněnými z určitých zločinů uvedených ve statutu, které byly spáchány na území Iráku i mimo něj v období od 17. července 1968 do 1. května 2003.

Do věcné příslušnosti SICT spadají čtyři různé kategorie zločinů. Článek 11 jmenuje jako první kategorii zločin genocidy, jehož definice je shodná s definicí v *Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia* z 28. prosince 1948, kterou Irák ratifikoval v roce 1959. Druhou

kategorii tvoří zločiny proti lidskosti, které jsou definovány v článku 12, který je až na drobné změny převzat z Římského statutu MTS. Definice třetí kategorie zločinů, do které spadají v článku 13 vyjmenované válečné zločiny, je opět jen s menšími změnami převzata z Římského statutu MTS. Poslední kategorii tvoří trestné činy podle iráckého práva, které jsou obsaženy v článku 14 statutu. Za prvé se jedná o pokus o ovlivňování a zasahování do výkonu soudní moci, za druhé o plýtvání národními zdroji a za třetí o zneužití pravomoci a provádění politiky, jež může vést k hrozbě válkou nebo použití ozbrojených sil Iráku proti jiné arabské zemi. Tento třetí trestný čin lze považovat za iráckou obdobu zločinu proti míru (agrese), čímž je SICT prvním tribunálem, do jehož jurisdikce spadá tato kategorie zločinů podle mezinárodního práva⁸⁴. Navíc je SICT v článku 14 svěřena jurisdikce nad případy, ve kterých nejsou naplněny zvláštní znaky skutkových podstat zločinů podle mezinárodního práva, nýbrž veškeré znaky skutkové podstaty některého z trestných činů podle iráckého práva platného v době jejich spáchání. Na základě tohoto ustanovení tak SICT rozhoduje i v případech, které primárně nespádají do jeho jurisdikce, které se však vzhledem k jejich podobnosti zločinům podle mezinárodního práva přesto dodatečně stávají předmětem řízení před SICT, které tak již v probíhajícím procesu může pokračovat.

Do osobní příslušnosti SICT náleží všichni iráčtí občané a osoby s trvalým pobytem v Iráku, kteří jsou obviněni z některého ze zločinů spadajících do věcné příslušnosti SICT. Statut dále v článku 15 zakotvuje princip individuální trestní odpovědnosti, jehož formulace je převzata z Římského statutu MTS. Pro SICT neexistují rozdíly v trestní odpovědnosti za zločiny spáchané např. prezidentem či vůdčími osobnostmi strany Baath na straně jedné a „obyčejnými“ pachateli na straně druhé. Rovněž amnestie vyhlášená před platností Zákona nemá vliv na trestní odpovědnost osob spadajících do osobní jurisdikce SICT. Ani rozkaz vlády nebo nadřízené osoby, která (za splnění určitých podmínek) odpovídá za zločiny spáchané jejími podřízenými, nezbavuje osobu, která na jeho základě jednala, trestní odpovědnosti (tato skutečnost ale může být považována za polehčující při vyměřování trestu).

Místní příslušnost SICT není omezena na území Iráku, nýbrž se vztahuje i na území ostatních států, na kterých došlo ke spáchání ve statutu vyjmenovaných zločinů osobami, které náleží do osobní jurisdikce SICT. Časová příslušnost SICT se vztahuje na zločiny spáchané v období od 17. července 1968 do 1. května 2003.

Podle článku 29 statutu mají irácké soudy a ICTY ohledně trestního stíhání osob odpovědných za spáchání trestných činů podle iráckého práva vyjmenovaných v článku 14

⁸⁴ Ibid., s. 136.

konkurující si jurisdikci. V případě zločinů podle mezinárodního práva má SICT oproti iráckým soudům přednostní pravomoc. Pokud jsou předmětem řízení před jinými soudy zločiny spadající do věcné jurisdikce SICT, může od nich SICT takové případy v jakémkoli stádiu procesu převzít. Aby nedocházelo k případům dvojího trestního stíhání stejné osoby za stejný čin, byla v článku 30 statutu zakotvena zásada *non bis in idem*.

4.3.2 Orgány

Podle ustanovení statutu je SICT zcela nezávislým tribunálem, ve kterém je zakázána účast osob patřících do strany Baath a jehož sídlo se nachází v iráckém hlavním městě Bagdádě. Článek 3 statutu popisuje organizační strukturu SICT, kterou v první řadě tvoří vyšetřující soudci (*Investigative Judges*), jeden nebo více soudních senátů (*Trial Chambers*) a odvolací senát (*Appeals Chamber*). Soudní senát se skládá z pěti soudců, kteří si ze svého středu zvolí předsedu, který následně dohlíží na činnost daného soudního senátu. Odvolací senát tvoří devět soudců a rovněž oni si ze svého středu zvolí předsedu, který je však zároveň i předsedou SICT, který dohlíží nad administrativními a finančními záležitostmi celého tribunálu. Mezi další funkce předsedy SICT patří mimo jiné vedení odvolacích řízení, příprava výroční zprávy o činnosti SICT pro Radu ministrů (*Council of Ministers*), přidělování stálých a náhradních soudců do soudních senátů či jmenování ředitele správního oddělení (*Administration Department Director*), mluvčího tribunálu a dalších osob uvedených v článku 7. Předseda může ve spolupráci s mezinárodním společenstvím, včetně OSN, také jmenovat mezinárodní odborníky, kteří splňují kvalifikační předpoklady uvedené v článku 7 statutu a kteří následně fungují jako poradci pro soudní senáty a odvolací senát v oboru mezinárodního práva a v podobných mezinárodních či jiných oborech.

V souladu s článkem 28 jsou všichni soudci SICT iráckými občany, avšak článek 4 umožňuje v případě potřeby i jmenování mezinárodních soudců, kteří mají zkušenost se zločiny uvedenými v tomto statutu a kteří splňují i další kvalifikační předpoklady. Tito soudci jsou ve spolupráci s mezinárodním společenstvím, včetně OSN, jmenováni Radou ministrů na základě návrhu předsedy SICT pro konkrétní řízení, ve kterých je jednou z procesních stran stát. Iráckí soudci, kteří splňují kvalifikační předpoklady zakotvené v článku 4 statutu, jsou navrhováni Nejvyšší soudcovskou radou (*Supreme Judicial Council*) a jmenováni Prezidentskou radou do svých funkcí. Statut dále umožňuje Prezidentské radě přeložit soudce SICT do Nejvyšší soudcovské rady z jakýchkoli důvodů na základě návrhu Rady ministrů. Rovněž jsou zde stanoveny tři důvody zániku soudcovské funkce výpovědí, konkrétně odsouzení za trestný čin nepolitické povahy, uvádění nepravdivých informací a bezdůvodné

neplnění soudcovských povinností. Funkce soudce v takových případech zaniká z rozhodnutí Prezidentské rady na základě příkazu Rady ministrů. Podkladem pro příkaz Rady ministrů je doporučení výpovědi zvláštní komisi (*Judges and Public Prosecutors Affairs Committee*; dále jen kárná komise), která mimo jiné vede kárná řízení proti soudcům. Doporučení výpovědi však musí předcházet souhlasné rozhodnutí Federálního odvolacího soudu (*Federal Appeal Court*), který je druhou instancí pro odvolání podaná proti rozhodnutí kárné komise a který je kompetentní rozhodnout o povolení či zamítnutí výpovědi.

Dále jsou v rámci SICT jmenováni vyšetřující soudci jakožto nezávislý orgán, který odpovídá za vedení vyšetřovacích řízení a který disponuje potřebným pomocným iráckým personálem. V jejich čele stojí vrchní vyšetřující soudce (*Chief Investigative Judge*), kterého si spolu s jeho zástupcem vyšetřující soudci zvolí ze svého středu a který jim následně přiděluje jednotlivé případy. Proti (domnělému) rozhodnutí vyšetřujících soudců je možné podat do patnácti dnů od jejich oznámení odvolání k odvolacímu senátu. Vrchní vyšetřující soudce může po konzultaci s předsedou SICT a ve spolupráci s mezinárodním společenstvím (včetně OSN) jmenovat mezinárodní odborníky jako právní poradce vyšetřujících soudců.

Dalším samostatným orgánem SICT je oddělení prokuratury (*Prosecution Department*), které se skládá z potřebného počtu iráckých prokurátorů a dalšího pomocného iráckého personálu a které je odpovědné za trestní stíhání osob obviněných ze spáchání zločinů uvedených ve statutu. Prokurátoři jsou ve výkonu svých funkcí nezávislí a nepřijímají žádné pokyny. V jejich čele stojí vrchní prokurátor (*Chief Prosecutor*), kterého si spolu s jeho zástupcem prokurátoři zvolí ze svého středu a který jim přiděluje jednotlivé případy. Vrchní prokurátor může stejně jako vyšetřující soudce po konzultaci s předsedou SICT a ve spolupráci s mezinárodním společenstvím (včetně OSN) jmenovat mezinárodní odborníky jako právní poradce prokurátorů. Ohledně jmenování, přeložení a zániku funkce prokurátorů platí ustanovení týkající se jmenování, přeložení a zániku funkce soudců.

Správní oddělení (*Administration Department*), které je posledním orgánem SICT, se skládá z iráckého ředitele a z dalšího potřebného iráckého personálu, který je jmenován ředitelem. Toto oddělení poskytuje obecně vzato správní, finanční a pomocné služby senátům a oddělení prokuratury. Významné služby technické a poradní povahy pro SICT obstarává i zvláštní úřad (*Regime Crimes Liaison Office*; dále jen RCLO), který sídlí v budově americké ambasády. RCLO byl zřízen v roce 2004 za účelem shromažďování a hodnocení důkazů pro řízení SICT a dále přispívá i ke zvyšování kvalifikačních předpokladů iráckého personálu.

Článek 31 statutu vylučuje vedení civilního řízení proti předsedovi SICT, soudcům, vyšetřujícím soudcům, prokurátorům, řediteli správního oddělení jakožto i dalšímu personálu

SICT, pokud souvisí s výkonem jejich služebních povinností. K vyloučení ostatních osob včetně obžalovaného je možné, jen pokud je to nutné vzhledem k řádnému fungování SICT.

Výdaje SICT jsou na základě článku 34 hrazeny z iráckého státního rozpočtu. V praxi jsou však hrazeny převážně z příspěvků USA⁸⁵.

4.3.3 Procedurální pravidla

Procedurální pravidla SICT jsou obsažena ve statutu, v iráckém trestním řádě z roku 1971 a v jednacím řádě a v pravidlech provádění důkazů (*Rules of Procedure and Evidence*; dále jen *Jednací řád*), které jsou přílohou Zákona.

Ve statutu lze např. nalézt několik článků obsahujících aplikační a interpretační pravidla SICT. Článek 17 poukazuje na aplikovatelnost základních principů trestního práva (zakotvených v iráckých zákonech, které jsou v tomto článku vyjmenovány) v těch případech, ve kterých se vyskytnou právní mezery. Při interpretaci článků 11 až 13 statutu mohou senáty dále použít relevantní rozhodnutí mezinárodních soudů a tribunálů a důvody vyloučení trestní odpovědnosti stanovené v iráckém trestním zákoníku mají být interpretovány způsobem, který se slučuje s tímto statutem a s mezinárodními právními závazky.

Článek 18 obsahuje některá ustanovení týkající se vyšetřování a žaloby. Podnětem pro zahájení vyšetřování vyšetřujícím soudcem je oznámení libovolného subjektu o okolnostech nasvědčujících spáchání zločinu. Po jeho zhodnocení vyšetřující soudce rozhodne, zda poskytuje dostatečný základ pro podání obžaloby soudnímu senátu. Žaloba obsahuje stručné shrnutí událostí a označení jednoho či více zločinů, ze kterých je dotyčná osoba obžalována. V rámci vyšetřování náleží vyšetřujícím soudcům pravomoci zakotvené v článku 18.

Článek 19 statutu zaručuje obžalovanému podobná práva jako statut ICTY, včetně práva obžalovaného zvolit si obhájce podle vlastního uvážení. Statut výslovně dovoluje i zvolení mezinárodního obhájce avšak pouze za předpokladu, že hlavním obhájcem obžalovaného je irácký občan. Za dodržení práva obžalovaného na spravedlivý proces prostý zbytečných průtahů a za zaručení ochrany obětem, jejich příbuzným a svědkům odpovídají senáty. Navíc článek 22 zakotvuje právo příbuzných obětí a poškozených osob, které jsou iráckými občany, žádat o náhradu škody způsobené zločinem, o jejímž přiznání rozhodne soudní senát.

Jednání jsou veřejná, pokud soudní senát za dodržení zákonných podmínek nerozhodne o vyloučení veřejnosti. Rozsudky, které jsou přijímány většinou soudců, jsou však vždy vyhlašovány veřejně. Článek 24 stanoví tresty, které lze uložit za spáchané zločiny, resp.

⁸⁵ Srov. ICTJ: Creation and First Trials of the Supreme Iraqi Criminal Tribunal. [online], 2005, [cit. 2005-10]. Dostupné z: <<http://www.ictj.org/images/content/1/2/123.pdf>>, s. 11.

odkazuje na relevantní irácké zákony. SICT je výjimečný v tom ohledu, že se mezi těmito tresty nachází i trest smrti, který byl dokonce již několikrát vykonán v případě *Al-Dujail* (viz níže). Výkon trestů se má uskutečnit do třiceti dnů po vyhlášení rozsudku a udělení milosti nebo snížení uloženého trestu je nepřípustné.

Za splnění podmínek stanovených v článku 25 statutu se může odsouzená osoba nebo prokurátor proti rozsudku soudního senátu odvolat k senátu odvolacímu, který rozsudek potvrdí, zruší nebo změní. Pokud se vyskytnou další skutečnosti, které v době trestního řízení před soudním nebo odvolacím senátem nebyly známy a které mohly mít rozhodující vliv při hlasování o vině, může odsouzený nebo prokurátor požádat o obnovu řízení.

4.4 Hodnocení SICT

SCIT je kritizován. Předmětem kritiky je např. příliš omezená osobní a časová příslušnost SICT⁸⁶. Omezení osobní jurisdikce způsobuje nemožnost trestního stíhání osob, které nejsou ani iráckými občany ani občany cizích států s trvalým pobytem na území Iráku, čímž je vyloučeno např. stíhání válečných zločinů spáchaných neiráckými jednotkami v průběhu války v Perském zálivu v letech 1990 až 1991. Státům přitom v obecné rovině náleží pravomoc stíhat veškeré zločiny, resp. trestné činy spáchané na jejich státním území. Tato zásada teritoriality vyplývá ze státní svrchovanosti. Její popření v případě Iráku tak vyvolává otázky ohledně faktické nezávislosti SICT⁸⁷. Omezení časové příslušnosti pak z jurisdikce SICT vylučuje válečné zločiny spáchané po 1. květnu 2003.

Dalším bodem kritiky je skutečnost, že ačkoli statut umožňuje jmenování mezinárodních soudců, byli prozatím do SICT jmenováni pouze soudci iráčtí. Jmenování iráckých soudců bylo přitom velmi problematické vzhledem k absenci vhodných kandidátů. Irácké soudnictví je totiž tvořeno buď zkušenými soudci, kteří se účastnili na soudních řízeních již v rámci Husseinovy krutovlády, čímž je však lze sotva považovat za nestranné a spravedlivé, nebo soudci, kteří buď za Husseinova režimu emigrovali do zahraničí nebo kteří náleží do skupiny pronásledovaného obyvatelstva, čímž je předem vyloučena jejich nestrannost⁸⁸. Dále však i těm soudcům, které bylo možno považovat za relativně vhodné kandidáty, chyběly předchozí zkušenosti z oblasti mezinárodního trestního práva vzhledem k dlouholeté izolaci

⁸⁶ Global Policy Forum: Expert on Judiciary Expresses Concern about Saddam Hussein Trial and Verdict and Calls for International Tribunal. [online], 2006, [cit. 2006-11-06]. Dostupné z: <<http://www.globalpolicy.org/intljustice/tribunals/iraq/2006/1106despouyconcern.htm>>.

⁸⁷ Ibid., s. 9.

⁸⁸ Srov. Human Rights Watch: International Justice in Iraq: Give Iraqis Real Justice—not a U.S. Puppet Show. [online], 2003, [cit. 2003-04-10]. Dostupné z: <<http://hrw.org/english/docs/2003/04/10/iraq12958.htm>>.

Iráku od vývoje v této právní oblasti. Obdobný problém se vyskytl i při jmenování prokurátorů. Ke jmenování mezinárodních poradců po dlouhou dobu rovněž nedocházelo, čímž se obsazení SICT stalo téměř výhradně záležitostí iráckých občanů.

Předmětem ostré kritiky je také politická manipulace, jejímž nástrojem se stalo jmenování ředitele správního oddělení SICT. Političtí činitelé se totiž prostřednictvím jmenování a odvolávání ředitelů již několikrát pokusili ovlivnit činnost SICT⁸⁹. Ukázkový je případ prvního ředitele správního oddělení, kterým se stal Salem Chalabi, který byl synovcem Ahmeda Chalabiho (bývalého zástupce předsedy vlády). Obavy z manipulace řízení SICT A. Chalabim a jeho politickými spojenci nakonec po jmenování nové prozatímní vlády vedly k obvinění S. Chalabiho z vraždy v srpnu 2004. Poté co S. Chalab rezignoval ze své ředitelské funkce, bylo toto obvinění staženo. Druhý ředitel v této funkci vydržel jen jeden rok, než se opět stal obětí politických bojů o kontrolu SICT.

Někdy bývá kritizována i změna původního plánu Irácké vládní rady stíhat široký okruh osob odpovědných za spáchané zločiny. Celkový počet plánovaných řízení před SICT byl totiž omezen na pouhých 10 až 15 nejzávažnějších případů⁹⁰, čímž pouze osoby nejvíce odpovědné za spáchané ukrutnosti stanou před SICT, zatímco ostatní pachatelé budou přenecháni iráckým obecným soudům.

První řízení probíhající před soudním senátem SICT bylo zahájeno v říjnu 2005. Je jím řízení v již výše zmíněném případě *Al-Dujail* (nazvaném podle stejnojmenného města, ve kterém došlo k masakru 148 šitů) vedeném proti Saddamu Husseinovi a dalším sedmi osobám, který je kritizován za vážné vady jak hmotné, tak procesní povahy. Mnozí kritici např. poukazují na zásahy irácké vlády do nezávislosti a nestrannosti SICT, které vedly mimo jiné i k rezignaci prvního předsedy soudního senátu, Rizgar Muhammada Amina. Mezi dalšími nedostatky řízení před soudním senátem jsou uváděny porušování práva na obhajobu (viz níže), možná podjatost předsedy soudního senátu (Ra'uf Rashid 'Abdul Rahmana) vzhledem k tomu, že patřil k opozici Husseinovy vlády a pocházel z města, ve kterém došlo k vyvraždění tisíců Kurdů, nebo nedostatky v dokazování viny prokuraturou⁹¹. Vzhledem k těmto podstatným vadám řízení se uložení trestu smrti Saddamu Husseinovi a dalším dvěma obžalovaným v rozsudku soudního senátu (vyhlášeném v listopadu 2006) stalo předmětem ostré kritiky. Samotný trest smrti je navíc v mezinárodním společenství považován za zcela nepřijatelný vzhledem k jeho kruté, nehumánní a ponižující povaze a vzhledem k tomu, že

⁸⁹ Srov. ICTJ, op. cit. 85, s. 13.

⁹⁰ Ibid., s. 18.

⁹¹ Srov. Human Rights Watch: International Justice in Iraq: Dujail Trial Fundamentally Flawed. [online], 2006, [cit. 2006-11-20]. Dostupné z: < <http://hrw.org/english/docs/2006/11/20/iraq14589.htm>>.

výkon trestu smrti je porušením jednoho ze základních lidských práv, práva na život. V případě *Al-Dujail* mohl odvolací senát výkon tohoto barbarského trestu zvrátit zrušením či změnou původního rozsudku. K zaručení skutečně spravedlivého procesu a k odstranění vad řízení před soudním senátem mohli být jmenováni zkušení, skutečně nezávislí a nestranní mezinárodní soudci a další právníci. Tato možnost však nakonec zůstala opět nevyužita a odvolací senát urychleně potvrdil rozsudek smrti pro Husseina a další odsouzené. Dne 30. prosince 2006 byl trest smrti na Saddamu Husseinovi vykonán. Tento sled událostí má osudový dopad na řízení v případě *Al-Anfal* (nazvaného podle „operace Anfal“ z roku 1988), které bylo zahájeno v srpnu 2006 proti Husseinovi a šesti dalším osobám obžalovaným ze zločinů genocidy a/nebo zločinů proti lidskosti spáchaných na Kurdech⁹². Řízení v tomto případě sice pokračuje i nadále (proti ostatním obžalovaným), nicméně výkon Husseinova trestu smrti znamená nepotrestání hlavního viníka podstatně závažnějších ukrutností, které jsou předmětem jak řízení v případě *Al-Anfal*, tak ostatních budoucích plánovaných řízení.

Dalším bodem kritiky je postupné vytrácení některých významných prvků procesu mezinárodní spravedlnosti a vznik nového problematického hybridního systému procedurálních pravidel v důsledku změn původního znění statutu a Jednacího řádu SICT (které bylo podobné zněním statutů a jednacích řádů ostatních mezinárodních tribunálů, zejména SCSL), které byly inspirovány převážně iráckým trestním řádem z roku 1971⁹³. Konkrétně se jeví problematickými za prvé nejasné postavení prokurátorů vzhledem ke smíšení prvků systému platného v rámci ICTY a ICTR s prvky iráckého systému a za druhé nedostatečná ochrana obviněných a obžalovaných osob držených ve vazbě, která je důsledkem příliš široce vymezené pravomoci k zajišťování osob a praktického nerozlišování mezi osobami podezřelými a obviněnými. Za třetí umožňuje hybridní systém procedurálních pravidel do určité míry i porušování práva na obhajobu, které se v případě *Al-Dujail* stalo předmětem ostré kritiky. Ta upozorňuje především na to, že obžalobě nebylo vždy umožněno vyslyšet svědky za stejných podmínek, za jakých je mohl vyslyšet prokurátor, a dále na opožděné seznamování obhajoby s důležitými důkazy (včetně důkazů osvobozujících), čímž jí nebyla poskytnuta dostatečná lhůta k přípravě obhajoby. Dále bývá v tomto případě namítáno, že ačkoli byl Hussein zatčen již v prosinci 2003, přístup ke svým obhájčům získal

⁹² Srov. Recknagel, C.: Iraq: Hussein Facing Trial For Genocide Against Kurds. [online], 2006, [cit. 2006-08-21]. Dostupné z: <<http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/2006/08/iraq-060821-rferl02.htm>>.

⁹³ Srov. ICTJ, op. cit. 85, s. 9.

až o rok později⁹⁴. Navíc SICT obžalovaným určil za obhájce osobu, kterou obžalovaní výslovně odmítli, čímž došlo k porušení jejich práva na volbu obhájce podle vlastního uvážení⁹⁵.

Jedním z nejzávažnějších problémů, se kterými se SICT potýká, je problém bezpečnosti. Od zahájení činnosti SICT došlo k zavraždění jednoho soudce, pěti soudcovských kandidátů, tří obhájců a dalšího člena personálu SICT⁹⁶. Rovněž výhrůžné anonymní dopisy nejsou žádnou výjimkou. Také další osoby účastníci se na řízení se v minulosti již několikrát stali terčem útoků a ochrana svědků je obecně vzato považována za nedostatečnou⁹⁷. Možným prostředkem ochrany personálu je mj. utajování jejich identity, které však není vždy zcela účinné a navíc odporuje principu transparentnosti a veřejnosti.

Ve zřízení SICT je však možno zaznamenat i určité pokroky. SICT se tak především stal prvním tribunálem zřízeným v arabském světě, v jehož statutu jsou zakotveny mnohé mezinárodní zásady z oblasti vyšetřování a řízení před senáty. Mezi významné přínosy statutu SICT patří převzetí definic zločinů podle mezinárodního práva přímo z výše zmíněných mezinárodních dokumentů. Ačkoli je Irák smluvní stranou Ženevských úmluv a výše zmíněné Úmluvy o genocidě, nebyly definice daných zločinů až do přijetí Zákona nikdy inkorporovány v iráckém právním řádu. Jejich zahrnutí do statutu SICT je proto sice pouze deklaratorní povahy, nicméně významně přispívá k posílení zásady právní jistoty při stíhání zločinů podle mezinárodního práva na národní úrovni. Za pokrokový lze rovněž označit ve statutu zakotvený výslovný odkaz na relevantní judikaturu mezinárodních soudů a tribunálů či zřízení zvláštního nezávislého orgánu pro obhajobu (*Defense Office*), který je integrální součástí SICT.

Obecně vzato má však SICT vzhledem ke svým podstatným nedostatkům v porovnání s většinou ostatních tribunálů slabé postavení a dokud nedojde k jeho přeměně ve skutečně nezávislý tribunál, který by byl transparentní a který by důsledně dodržoval obecně uznávané mezinárodní zásady, nelze jej považovat za důvěryhodný nástroj spravedlnosti.

⁹⁴ Srov. Amnesty International: Iraq: Flaws in the first trial before the Supreme Iraqi Criminal Tribunal should not be repeated. [online], 2006, [cit. 2006-08-18]. Dostupné z: < <http://web.amnesty.org/library/index/ENGMDE140312006>>.

⁹⁵ Ibid., s. 1.

⁹⁶ Srov. Global Policy Forum, op. cit. 86, p. 1.

⁹⁷ Srov. Amnesty International, op. cit. 94, p. 1.

Kapitola IV.

Srovnání mezinárodních trestních tribunálů

1. Mezinárodní trestní tribunály OSN

Oba *ad hoc* tribunály byly na rozdíl od ostatních mezinárodních trestních tribunálů založeny rezolucemi Rady bezpečnosti OSN, které byly přijaty na základě ustanovení kapitoly VII Charty OSN. Hlavními výhodami tohoto postupu byla možnost rychlého vzniku obou tribunálů a dále úprava jejich příslušnosti, která není podmíněna konsensem teritoriálně či personálně kompetentních států⁹⁸. Tato nepodmíněnost se stala evidentní zejména v případě ICTR, kdy došlo ke zřízení tribunálu pro události ve Rwandě, i přes výslovný nesouhlas rwandské vlády⁹⁹.

Vymezení jurisdikce, zakotvení organizačního uspořádání, procesní pravidla a některá další ustanovení týkající se postavení a činnosti ICTY a ICTR jsou obsažena ve statutech *ad hoc* tribunálů, které jsou přílohou rezoluce 827, resp. 955 Rady bezpečnosti a které si jsou na první pohled velmi podobné. Na druhou stranu však obsahují i některé podstatné rozdíly.

Jedním z rozdílů mezi ICTY a ICTR je i samotná povaha konfliktu. Zatímco v případě ICTY se jednalo o konflikt mezinárodní či zmezinárodněný, byl rwandský konflikt čistě vnitrostátním konfliktem. Tato skutečnost se odráží i v rozdílně vymezené věcné příslušnosti obou tribunálů. Vzhledem k tomu, že závažná porušení Ženevských úmluv z roku 1949 mohou být předmětem trestního řízení před tribunálem pouze v těch případech, kdy k jejich spáchání došlo v rámci mezinárodního konfliktu, spadá tato kategorie zločinů podle mezinárodního práva pouze do věcné příslušnosti ICTY a nikoli ICTR. Porušení zákonů a obyčejů války se sice vztahují jak na konflikty mezinárodní, tak na konflikty vnitrostátní, nicméně i tato kategorie není výslovně obsažena ve Statutu ICTR, nýbrž pouze ve Statutu ICTY. Naopak statuty obou tribunálů zakládají věcnou příslušnost obou tribunálů nad zločiny genocidy a zločiny proti lidskosti. Obecně vzato je Statut ICTR v porovnání se Statutem ICTY v oblasti věcné jurisdikce považován za formulačně zdařilejší, jelikož poprvé výslovně označil za zločin podle mezinárodního práva i porušení společného článku 3 Ženevských

⁹⁸ Srov. Šturma, P., op. cit. 4, s. 133.

⁹⁹ Srov. Knoops, G.-J. A., op. cit. 2, p. 19.

úmluv z roku 1949 a Dodatkového protokolu II z roku 1977, čímž přispěl k obsahovému obohacení kategorie válečných zločinů¹⁰⁰. Příklad Rwandy byl z hlediska dalšího vývoje mezinárodního trestního práva významný vzhledem k tomu, že v rámci ICTR došlo poprvé k mezinárodnímu postihu pachatelů závažných porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaných ve vnitrostátním konfliktu¹⁰¹.

Odlišnost jugoslávského a rwandského konfliktu se dále odráží i v ostatních ustanoveních vymezujících jurisdikci ICTY a ICTR. Místní příslušnost ICTY se tak vztahuje na území celé bývalé Jugoslávie a místní příslušnost ICTR dopadá jak na území Rwandy, tak na území sousedících států, pokud zde došlo k vážným porušením mezinárodního humanitárního práva občany Rwandy. Časová příslušnost ICTY je neohraničená, resp. ohraničená pouze co do počátku, zatímco pro ICTR je ohraničená dobou trvání daného konfliktu, tj. ohraničená od počátku do konce. Personální jurisdikce *ad hoc* tribunálů je teoreticky neomezená, avšak v praxi se vzhledem k přijatým strategiím k dokončení činnosti obou tribunálů vztahuje pouze na osoby nejvíce odpovědné za spáchané ukrutnosti.

Organizační struktura mezinárodních trestních tribunálů OSN má v porovnání s ostatními tribunály čistě mezinárodní charakter, který zaručuje jejich soudní nezávislost na jednotlivých státech. Oba *ad hoc* tribunály jsou orgány OSN a veškerý jejich personál včetně soudců je mezinárodní. Na jmenování jednotlivých osob fungujících v rámci ICTY a ICTR se navíc nepodílí vláda žádného státu bývalé Jugoslávie, resp. vláda Rwandy, nýbrž samotné mezinárodní společenství prostřednictvím orgánů OSN. Konkrétně je organizační struktura ICTY a ICTR tvořena především senáty, tj. třemi soudními senáty a odvolacím senátem, který je dokonce společný pro oba *ad hoc* tribunály. Dalšími hlavními orgány jsou Úřad prokurátora a Kancelář. Sídla ICTY a ICTR jsou umístěna mimo území států, ve kterých byly páchany zločiny spadající do věcné příslušnosti tribunálů, čímž na jedné straně dochází i k jejich částečné izolaci od obětí daných konfliktů, na straně druhé však na činnost obou tribunálů nemá dopad bezpečnostní situace v těchto státech (v porovnání např. s iráckým tribunálem).

ICTY a ICTR jsou sice institucionálně nezávislé, nicméně při plnění svého poslání musejí spoléhat na mezinárodní spolupráci (např. při opatřování důkazů či zajišťování obviněných osob). Na rozdíl od ostatních tribunálů mají výhodnější postavení vzhledem k tomu, že spolupráce členských států OSN s ICTY a ICTR je vynutitelná prostřednictvím OSN. Článek 29 Statutu ICTY a článek 28 Statutu ICTR zakotvují povinnost spolupráce států s těmito

¹⁰⁰ Srov. Šturma, P., op. cit. 4, s. 133.

¹⁰¹ Srov. Potočný, M., Ondřej, J., op. cit. 1, s. 393.

tribunály. Pokud by státy tuto povinnost neplnily, může Rada bezpečnosti na základě zprávy tribunálu přijmout opatření proti nespolupracujícímu státu.

V porovnání s jinými tribunály jsou slabou stránkou ICTY a ICTR jejich velice vysoké náklady, které jsou hrazeny z řádného rozpočtu OSN, a dále celková pomalost tohoto procesu spravedlnosti. I přesto je však nutné konstatovat, že oba *ad hoc* tribunály již vykonaly obrovské množství práce a významně přispěly k dalšímu vývoji mezinárodního trestního práva, zejména prostřednictvím jejich vysoce kvalitní judikatury.

Mezinárodní trestní tribunály OSN se staly mezníkem ve vývoji mezinárodního trestního práva. Jejich zásluhou započala nová éra, ve které každá osoba, která spáchala zločin podle mezinárodního práva, nese za tento svůj čin mezinárodní trestní odpovědnost a to nezávisle na své hodnosti či postavení. Zároveň se ICTY a ICTR staly zdrojem inspirace i pro další mezinárodní instituce, jejichž prostřednictvím se uskutečňuje proces mezinárodní spravedlnosti.

2. Speciální soud pro Sierra Leone

ICTY a ICTR inspirovaly i zřízení SCSL. Právní základ tohoto mezinárodního tribunálu *sui generis* je rovněž mezinárodněprávní, avšak na rozdíl od svých předchůdců nebyl SCSL zřízen rezolucí Rady bezpečnosti OSN a není zvláštním orgánem OSN. Právním základem pro vytvoření SCSL se stala dvoustranná dohoda mezi OSN a vládou Sierra Leone. Výhody zřízení tribunálu na konsensuální bázi jsou spatřovány zejména v poměrně rychlém zahájení činnosti tribunálu a v odstranění námitek týkajících se jeho jurisdikce. Tato varianta má však i velice podstatnou nevýhodu, kterou je nemožnost vynucení spolupráce třetích států. Na rozdíl od ICTY a ICTR nelze v případě SCSL použít právní prostředky k vynucení potřebné spolupráce ze strany států, které jsou zakotveny v Chartě OSN.

Statut SCSL je přílohou Dohody a výrazně se podobá Statutu ICTY, resp. ICTR, což jen potvrzuje mezinárodní charakter tohoto tribunálu. Na druhou stranu však Statut SCSL obsahuje i některé vnitrostátní prvky, v důsledku kterých má jurisdikce a složení SCSL smíšenou povahu a v důsledku kterých je v rámci SCSL (na rozdíl od ICTY a ICTR) aplikováno nejen právo mezinárodní, nýbrž i právo Sierra Leone.

Příkladem vnitrostátního prvku je zahrnutí některých závažnějších trestných činů podle práva Sierra Leone do věcné příslušnosti SCSL. Věcná jurisdikce SCSL má smíšenou povahu,

jelikož ostatní kategorie zločinů, které do ní spadají, tvoří zločiny podle mezinárodního práva. První dvě kategorie zločinů podle mezinárodního práva, konkrétně zločiny proti lidskosti a porušení článku 3 společného Ženevským úmluvám z roku 1949 a Dodatkového protokolu II z roku 1977, jsou téměř doslovně převzaty ze Statutu ICTR (což souvisí se skutečností, že oba konflikty byly vnitrostátní povahy). Poslední kategorii zločinů podle mezinárodního práva tvoří jiná vážná porušení mezinárodního humanitárního práva, která jsou charakteristická pouze pro konflikt v Sierra Leone.

Místní příslušnost SCSL se vztahuje pouze na území Sierra Leone a časová příslušnost je (stejně jako tomu je v případě ICTY) neohraničená, resp. ohraničená pouze co do počátku. Osobní příslušnost SCSL je v porovnání s ICTY a ICTR určena odlišně. Je totiž výslovně omezena na osoby, které nesou největší odpovědnost za zločiny náležející do věcné příslušnosti SCSL (zejména vůdčí politické a vojenské osobnosti), přičemž jsou z ní primárně vyloučeny členové mírových misí a pomocný personál přítomný v Sierra Leone. Podstatným prvkem SCSL, který jej odlišuje od ostatních tribunálů, je výslovné zahrnutí mladistvých osob do jeho jurisdikce.

Dalším vnitrostátním prvkem obsaženým ve Statutu SCSL je smíšené složení SCSL. Na rozdíl od mezinárodních trestních tribunálů OSN není již veškerý personál SCSL mezinárodní a na jeho jmenování se podílí jak OSN, tak vláda Sierra Leone. V rámci SCSL fungují dva soudní senáty a jeden odvolací senát. Ve všech senátech mají mezinárodní soudci, které jmenuje generální tajemník OSN, početní převahu nad soudci domácími, což SCSL odlišuje od některých ostatních smíšených tribunálů. Prokurátor je po konzultaci s vládou Sierra Leone rovněž jmenován generálním tajemníkem, zatímco jeho zástupce jmenuje vláda Sierra Leone (po konzultaci s generálním tajemníkem a prokurátorem). Úřad prokurátora a Kancelář, jejíž vedoucí je jmenován generálním tajemníkem po konzultaci s předsedou SCSL a je členem personálu OSN, tvoří mezinárodní personál a personál Sierra Leone. Obecně vzato tak osoby jmenované prostřednictvím OSN zastávají nejdůležitější posty v rámci SCSL, což jen zdůrazňuje mezinárodní charakter tohoto tribunálu a přispívá k zaručení institucionální nezávislosti SCSL jako takového.

Sídlo SCSL se (na rozdíl od sídel ICTY a ICTR, avšak stejně jako sídla ostatních smíšených tribunálů) nachází na území státu konfliktu, což významně přispívá k tomu, aby se mezinárodní spravedlnost stala relevantní pro místní obyvatelstvo. K tomuto účelu bylo také programově vyvíjeno úsilí o zlepšení komunikace SCSL s veřejností, která je v dnešní době ostatním tribunálům dávana za vzor.

V porovnání s ICTY a ICTR jsou výdaje SCSL, které již nejsou hrazeny z řádného rozpočtu OSN, nýbrž z dobrovolných příspěvků mezinárodního společenství, podstatně nižší. Nižší je však i počet řízení vedených před senáty SCSL. Judikatura, která je produktem těchto řízení, je však považována za kvalitní, zejména v porovnání s judikaturou ostatních smíšených tribunálů.

SCSL tak představuje další variantu mezinárodních trestních tribunálů, která vznikla v reakci na některé problémy, s kterými se potýkaly ICTY a ICTR, jako např. problém jejich nákladnosti či izolace od místního obyvatelstva. Jedná se o nezávislý a nestranný zvláštní mezinárodní orgán soudního typu, který není ani součástí OSN, ani žádného vnitrostátního systému. Obecně vzato lze SCSL označit za zdařilý mechanismus procesu spravedlnosti, který za sebou zanechává viditelné výsledky a který je významný z hlediska dalšího vývoje mezinárodního trestního práva.

3. Ostatní smíšené trestní tribunály

Na vzniku všech smíšených tribunálů se podílelo mezinárodní společenství, jehož snahou je zaručit dodržování mezinárodních zásad spravedlivého procesu, zejména zásady soudcovské nezávislosti. Konkrétní způsoby ustavení těchto tribunálů se však od sebe liší. V případě Východního Timoru a Kosova byly oba tribunály zřízeny přímo zvláštním nařízením přechodné správy OSN (UNTAET), resp. mise OSN (UNMIK). Právním základem pro vznik iráckého tribunálu byl irácký zákon, který byl přijat na základě zmocnění mezinárodního společenství (uděleného prostřednictvím CPA) a který byl později nahrazen novějším iráckým zákonem. Podkladem pro ustavení Mimořádných senátů soudů Kambodže je na jedné straně zákon o zřízení Mimořádných senátů, na druhé straně však jeho založení bylo podmíněno přijetím dvoustranné dohody mezi OSN a Kambodžou (v souladu s touto dohodou byl následně kambodžský zákon novelizován). Vznik kambodžského tribunálu je tak kombinací postupu vzniku ostatních smíšených tribunálů formou závazné právní normy platné v právním řádu daného státu a postupu vzniku SCSL formou mezinárodní smlouvy, který je obecně vzato upřednostňován. Smíšené tribunály ve Východním Timoru, Kosovu a Iráku byly však zřízeny národním právním předpisem zejména z důvodu neexistence nezávislého vládního orgánu, který by měl pravomoc uzavírat mezinárodní smlouvy zavazující daný stát.

Pravidla týkající se jurisdikce, organizačního uspořádání a některá další pravidla upravující postavení a činnosti jednotlivých tribunálů jsou obsažena přímo v zakladatelských dokumentech zmíněných v předchozím odstavci. Statuty smíšených tribunálů (rozebíraných v této kapitole) se podstatně strukturálně i obsahově liší od statutů svých předchůdců. Unikátní je zejména nařízení UNMIK, které na rozdíl od ostatních tribunálů neobsahuje téměř žádná ustanovení hmotné povahy. Inovačním prvkem bylo dále např. zahrnutí některých obecných zásad trestního práva převzatých z Římského statutu MTS do nařízení UNTAET.

Věcná příslušnost hybridních trestních tribunálů je (stejně jako u SCSL, avšak na rozdíl od ICTY a ICTR) smíšená, jelikož do ní spadají jak zločiny podle mezinárodního práva, tak některé závažné trestné činy podle práva daného státu. S výjimkou kosovského tribunálu je věcná jurisdikce smíšených tribunálů vymezena v jejich zakládajících dokumentech, přičemž se definice jednotlivých kategorií zločinů podle mezinárodního práva shodují s definicemi obsaženými v mezinárodních dokumentech. Do věcné jurisdikce timorského, kambodžského a iráckého tribunálu spadají zločiny genocidy podle definice obsažené v *Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia* z roku 1948 (a tudíž i ve statutech ICTY a ICTR) a zločiny proti lidskosti podle definice obsažené v Římském statutu MTS. Věcnou příslušnost timorského a iráckého tribunálu dále tvoří i válečné zločiny, které se rovněž shodují s definicí těchto zločinů v Římském statutu MTS. Zločin mučení, který spadá do jurisdikce timorského tribunálu, je definován podle vzoru *Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání* z roku 1984. Kambodžský tribunál je oprávněn stíhat závažná porušení Ženevských úmluv z roku 1949. Ostatní kategorie zločinů spadajících do věcné příslušnosti timorského, kambodžského a iráckého tribunálu tvoří trestné činy podle práva daných států, které jsou definovány v právních předpisech těchto států. Tribunály pak v případech stíhání pachatelů těchto trestných činů aplikují normy právního řádu daného státu. Zcela odlišný je případ kosovského tribunálu, který aplikuje pouze národní právo. Teoreticky tak do věcné příslušnosti kosovského tribunálu spadají veškeré trestné činy, které jsou zakotveny v kosovském trestním zákoníku (pokud na ně zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činí nejméně pět let). Prakticky mu jsou svěřovány takové případy, které jsou považovány za nevhodné pro posouzení kosovskými soudy.

Časová, místní a osobní příslušnost kosovského tribunálu je předmětem úpravy právních předpisů Kosova. Časová jurisdikce kambodžského a iráckého tribunálu je (stejně jako časová jurisdikce ICTR) zcela ohraničená. Zcela ohraničená je i jurisdikce timorského tribunálu v případě trestných činů podle právního řádu Východního Timoru, avšak v případě zločinů podle mezinárodního práva je jak časová, tak i místní příslušnost tohoto tribunálu neomezená.

Místní příslušnost kambodžského a iráckého tribunálu je rovněž neomezená, i když v případě kambodžského tribunálu do ní prakticky spadají pouze zločiny spáchané na kambodžském území. Zatímco se osobní jurisdikce kambodžského tribunálu vztahuje pouze na bývalé vůdčí osobnosti Demokratické Kampučie, jakož i další osoby nejvíce odpovědné za spáchané ukrutnosti, a osobní jurisdikce iráckého tribunálu je omezena pouze na irácké občany a osoby s trvalým pobytem v Iráku, je osobní příslušnost tribunálu na Východním Timoru neomezená.

Smíšená povaha hybridních trestních tribunálů (včetně SCSL) se výrazně projevuje v jejich složení jak z osob mezinárodních, tak z osob místních. Konkrétní složení jednotlivých smíšených tribunálů se však podstatně liší. Z hlediska dodržování mezinárodních zásad spravedlivého procesu, zejména z hlediska zaručení soudcovské nezávislosti, je významné obsazení soudních senátů, resp. panelů většinou mezinárodních soudců. Většina mezinárodních soudců je však zakotvena pouze v tribunálu pro Východní Timor a v tribunálu v Kosovu (ve kterém jsou však zvláštní panely zřizovány až dodatečně na základě konkrétních rozhodnutí). Mimořádné senáty soudů Kambodže se naopak skládají z většiny kambodžských soudců za současného uplatnění diskutabilního systému „*super-majority*“, prostřednictvím kterého má být zaručeno dodržování mezinárodních principů. Jinak je vyřešeno složení senátů v případě iráckého tribunálu, v rámci kterého jsou jmenováni v zásadě pouze soudci iráčtí, avšak statut SICT umožňuje jmenování i soudců mezinárodních pro konkrétní řízení, ve kterých je jednou z procesních stran stát (statut také umožňuje jmenování mezinárodních odborníků jako poradců). V iráckém a kambodžském tribunálu navíc fungují i tzv. vyšetřující soudci, jejichž pravomoc však není zcela jasná. Funkce vyšetřujících soudců v kambodžském tribunálu vykonávají společně jeden mezinárodní a jeden kambodžský vyšetřující soudce a podobně jsou zde obsazeny i funkce dvou společně fungujících prokurátorů. Mezinárodní prokurátoři v kosovském tribunálu jsou jmenováni (obdobně jako mezinárodní soudci) až na základě konkrétního rozhodnutí. Prokurátory iráckého tribunálu mohou být pouze iráčtí občané, avšak statut umožňuje jmenování mezinárodních odborníků právními poradci těchto prokurátorů. Odlišně bylo postavení prokuratury řešeno na Východním Timoru, kde došlo ke zřízení zvláštního oddělení prokuratury pro závažné zločiny, které se skládalo především z mezinárodního personálu a které (na rozdíl od ostatních tribunálů) netvořilo se soudními panely jednotnou instituci. Administrativní a pomocné služby vykonává pro kambodžský tribunál od samého počátku smíšená Kancelář a pro irácký tribunál irácké správní oddělení. Kosovskému a timorskému tribunálu byly tyto služby nejprve poskytovány místními orgány a teprve později tyto úkoly převzaly orgány specializované pouze na činnost tribunálů. Celkově lze tedy shrnout, že

organizační struktura smíšených tribunálů má na všech stupních smíšenou povahu, i když v případě některých z nich je účast mezinárodních osob zcela zanedbatelná, čímž lze někdy pochybovat o skutečné nezávislosti některých orgánů.

Jednou z hlavních výhod smíšených tribunálů v porovnání s ICTY a ICTR jsou jejich podstatně nižší náklady, které jsou hrazeny v rámci každého tribunálu z jiných zdrojů. Rozpočty všech smíšených tribunálů sečtené dohromady představují jen zlomek rozpočtu ICTY na jeden rok¹⁰². Tyto nízké rozpočty však na druhou stranu mnohdy nestačí ani ke krytí základních nákladů tribunálů, což s sebou přináší i značné komplikace pro jejich řádnou činnost.

Stejně jako je tomu v případě SCSL, jsou i sídla ostatních smíšených tribunálů umístěna v blízkosti obětí spáchaných zločinů, čímž z tohoto hlediska již nedochází k izolaci místního obyvatelstva od procesu mezinárodní spravedlnosti, jak bývá vytýkáno ICTY a ICTR. Tato skutečnost však s sebou přináší i určité nevýhody spočívající např. v občasném ochromení činnosti tribunálů v důsledku napjaté situace v zemi konfliktu. Neblahý vliv na činnost smíšených tribunálů má také již zmíněná absence právních prostředků k vynucení spolupráce druhých států, která je mimo jiné i příčinou nemožnosti potrestání některých osob, které jsou nejvíce odpovědné za spáchané úkrotnosti.

V porovnání s ostatními tribunály lze proces mezinárodní spravedlnosti uplatňované v rámci smíšených tribunálů považovat za velice rychlý. Relativně vysoký počet vedených trestních řízení však souvisí i se složitostí řešených případů a s nízkou kvalitou judikatury, která je častým předmětem kritiky. Na rozdíl od ICTY a ICTR jsou hybridní tribunály navíc nuceny potýkat se s častými aplikačními problémy, které zapříčiňuje smíšená povaha jimi aplikovatelného práva.

Hybridní trestní tribunály jsou doposud posledním druhem mezinárodních trestních tribunálů. I přes mnohé společné znaky, které vyplývají především z jejich smíšené povahy, se jednotlivé hybridní tribunály od sebe výrazně liší, ať již v oblasti jurisdikce či strukturálního uspořádání. V jejich zřizování lze obecně vzato zaznamenat mnohé pokroky, ale z hlediska vývoje mezinárodního trestního práva je celkový význam smíšených tribunálů doposud relativně zanedbatelný.

¹⁰² Srov. Goetz, M.: *Internationalized Criminal Courts: Sierra Leone, East Timor, Kosovo and Cambodia*, by Cesare P.R. Romano, A. Knollkaemper and J.K. Kleffner. *The modern law review*. 2006 vol.69, nr.4, p. 674.

Závěr

Z hlediska vývoje lze vojenské tribunály v Norimberku a v Tokiu označit za tribunály první generace, mezinárodní trestní tribunály OSN za tribunály druhé generace, které byly následovány zřízením SCSL jakožto určitého mezistupně, který předcházel zakládání ostatních smíšených trestních tribunálů, které jsou považovány za tribunály třetí generace. Společným znakem všech těchto mezinárodních trestních tribunálů je jejich poslání, kterým je především potrestání pachatelů spáchaných krutostí, čímž je současně jejich obětem dáváno najevo, že mezinárodní společenství nedopustí, aby jejich utrpení upadlo v zapomnění. Proces spravedlnosti však není významný pouze pro konkrétní oběti spáchaných zločinů, nýbrž i pro mezinárodní společenství jako takové, jelikož jen jeho prostřednictvím se lze vymanit ze začarovaného kruhu násilí a nenávisti, učinit krok k usmíření a k obnovení míru a zajistit dodržování zásad právního státu. Zároveň má proces spravedlnosti prostřednictvím ukládání trestů za spáchané zločiny i preventivní dopad na společnost ve smyslu odstrašování od páchaní dalších krutostí.

Všechny mezinárodní trestní tribunály vznikly v souvislosti s konkrétním konfliktem, který poznamenal nespočet lidských životů. Jejich zřizování je reakcí na historické události a je ovlivněno především (ne-)existencí politické vůle potrestat osoby odpovědné za spáchané zločiny. Úspěšnost mezinárodních trestních tribunálů je pak závislá nejen na trvalé existenci této politické vůle na straně mezinárodního společenství (zejména OSN), nýbrž i na její existenci na straně států konfliktu. Všechny tribunály jsou totiž jak při svém zřizování, tak při plnění svého poslání závislé na spolupráci mezinárodního společenství, zejména států a mezinárodních organizací. Právní prostředky, jejichž prostřednictvím lze získat spolupráci třetích států, jednotlivé tribunály vzájemně odlišují. Z tohoto hlediska se jeví nejúspěšnějšími oba mezinárodní trestní tribunály OSN, které poskytují v porovnání s ostatními tribunály nejefektivnější záruky dodržování mezinárodních zásad spravedlivého procesu. Jejich vysoké náklady, izolace od místního obyvatelstva a celková pomalost tohoto procesu mezinárodní spravedlnosti, která je často předmětem frustrací všech zúčastněných stran, však nakonec vedly k hledání nové varianty potrestání osob za spáchané zločiny. Tou se stal SCSL, který je vzhledem ke svému dominujícímu mezinárodnímu charakteru považován za velice zdařilý trestní tribunál smíšeného typu a který se stal inspirací pro zřizování dalších hybridních tribunálů. Výhodou hybridních trestních tribunálů je především efektivnější zapojení místního obyvatelstva do procesu mezinárodní spravedlnosti, což významně přispívá k usmíření dané

společnosti, a dále podstatně nižší náklady v porovnání s ICTY a ICTR. Navíc má jejich zřízení napomáhat opětovnému vybudování domácího soudnictví a prosazování zásad právního státu. Smíšené trestní tribunály lze však považovat za vhodnou variantu mezinárodních trestních tribunálů jen pro konflikty vnitrostátní povahy, zatímco v případech konfliktů povahy mezinárodní jsou pokládány za nedostatečné nástroje spravedlnosti.

Jak vyplývá z předchozího výkladu, má každý druh mezinárodních trestních tribunálů určité výhody i nevýhody. Vypracování varianty ideálního modelu těchto zvláštních mezinárodních orgánů soudního typu a jeho následné uvedení v život je prozatím stále ještě záležitostí budoucnosti, pro kterou budou současné mezinárodní trestní tribunály významným zdrojem inspirace a která bude vyžadovat další značné úsilí a finanční prostředky, které jsou však zanedbatelné ve srovnání s humanitární pomocí, mezinárodní vojenskou intervencí či s pomocí při obnově konfliktů zpustošených států. Pokračování v cestě mezinárodní spravedlnosti se přitom v souvislosti s dynamickým vývojem v oblasti mezinárodního trestního práva od počátku devadesátých let postupně stalo povinností mezinárodního společenství, které tak nadále nese plnou odpovědnost za potrestání nejzávažnějších porušování mezinárodního humanitárního práva.

Seznam použité literatury

Knihy:

- Bassiouni, M.C., Manikas, P.: *The law of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*. Irvington, NY: Transnational Publishers 1996.
- Bethlehem, D., Weller, M.: *The "Yugoslav" crisis in international law: general issues*. Cambridge: Grotius 1997.
- Flegl, V.: *Významné mezinárodní dokumenty k ochraně lidských práv*. Praha: C.H. Beck 1998.
- Herik, L.J.van den: *The contribution of the Rwanda Tribunal to the development of international law*. [S.l. : s.n.] 2005. (Dizertační práce na Vrije Universiteit Amsterdam.)
- Knoops, G.-J. A.: *Theory and practice of international and internationalized criminal proceedings*. The Hague: Kluwer Law International 2005.
- Knoops, G.-J. A.: *An introduction to the law of international criminal tribunals: a comparative study*. New York: Transnational Publishers 2003.
- Lescure, K., Trintignac, F.: *International justice for former Yugoslavia: the working of the International Criminal Tribunal of the Hague*. The Hague: Kluwer Law International 1996.
- May, R., MacDonald, G.K.: *Essays on ICTY procedure and evidence in honour of Gabrielle Kirk McDonald*. The Hague: Kluwer Law International 2001.
- Morris, V., Scharf, M.P.: *The International Criminal Tribunal for Rwanda*. Irvington, NY: Transnational Publishers 1998.
- Morris, V., Scharf, M.P.: *An insider's guide to the international criminal tribunal for the former Yugoslavia: a documentary history and analysis*. Irvington, NY: Transnational Publishers 1994.
- Potočný, M., Ondřej, J.: *Mezinárodní právo veřejné: Zvláštní část. 3. vyd.* Praha: C.H. Beck 2002.
- Scharf, M.P.: *Balkan justice: the story behind the first international war crimes trial since Nuremberg*. Durham, N.C.: Carolina Academic Press 1997.
- Šturma, P.: *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. Praha: Karolinum 2002.
- Šturma, P.: *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. 2. vyd.* Praha: C.H. Beck 2003.

Články:

- Goetz, M.: Internationalized Criminal Courts: Sierra Leone, East Timor, Kosovo and Cambodia, by Cesare P.R. Romano, Andri Knollkaemper and Jann K. Kleffner. *The modern law review*. 2006 vol.69, nr.4, p.672-675.
- Human Rights Brief: Updates from the International Criminal Courts. *The Human Rights Brief*. 2006 vol.13, nr.2, p.1-46.
- Khan, A.: Cambodia-Trying the Khmer Rouge: Race Against Time. *The world today: Chatham House review*. 2005 vol.61, nr.10, p.23-25.

- Linton, S.: Cambodia, East Timor and Sierra Leone: Experiments in International Justice. *Criminal Law Forum*. 2001 vol. 12, p. 185-246.
- Pěnkava, P.: Mezinárodní trestní soud pro bývalou Jugoslávii. *Bulletin advokacie*. 2006 č.6, s. 41-44.
- Stahn, C.: Between Harmonization and Fragmentation: New Groundwork on Ad Hoc Criminal Courts and Tribunals. *Leiden journal of international law*. 2006 vol.19, nr.2, p.567-577.
- Šturma, P.: K problému plurality soudobých mezinárodních trestních tribunálů ad hoc. *Právní fórum*. 2004 č. 4, s. 132-139.
- Tittmore, B.D.: Khmer Rouge Crimes: The Elusive Search for Justice. *The human rights brief*. 2000 vol.7, nr.1, p.
- Williams, S.: The Cambodian Extraordinary Chambers-A Dangerous Precedent for International Justice?. *The international and comparative law quarterly*. 2004 vol.53, nr.1, p.227-246.

Webové stránky:

- Amnesty International: Human rights protection in post-status Kosovo/Kosova: Amnesty International's recommendations relating to talks on the final status of Kosovo/Kosova. [online]. 2006, [cit. 2006-07-24]. Dostupné z: <[http://www.amnesty.org.ru/library/pdf/EUR700082006ENGLISH/\\$File/EUR7000806.pdf](http://www.amnesty.org.ru/library/pdf/EUR700082006ENGLISH/$File/EUR7000806.pdf)>.
- Amnesty International: Iraq: Flaws in the first trial before the Supreme Iraqi Criminal Tribunal should not be repeated. [online], 2006, [cit. 2006-08-18]. Dostupné z: <<http://web.amnesty.org/library/index/ENGMDE140312006>>.
- Amnesty International: Iraqi Special Tribunal-Fair trials not guaranteed. [online], 2005, [cit. 2005-05-13]. Dostupné z: <<http://web.amnesty.org/library/Index/ENGMDE140072005?open&of=ENG-IRQ>>.
- Black, C.: An Impartial Tribunal, Really?. [online], 1999, [cit. 1999-11-21]. Dostupné z: <<http://www.swans.com/library/art5/zig036.html>>.
- Carroll, R.: Genocide Tribunal 'Ignoring Tutsi Crimes'. [online], 2005, [cit. 2005-01-13]. Dostupné z: <<http://www.globalpolicy.org/intljustice/tribunals/rwanda/2005/0113tutsicrimes.htm>>.
- Cobban, H.: Rwandan lessons for Iraqi trials. [online], 2003, [cit. 2003-04-24]. Dostupné z: <<http://helenacobban.org/03-04-24-Rwandan-lessons.htm>>.
- Copithorne, M.: On International Hybrid Criminal Tribunals. [online], 2006, [cit. 2006-02-03]. Dostupné z: <<http://www.iar.ubc.ca/centres/csear/PDF2/present-copithorne2.pdf>>.
- Cox, J.K.: Teaching about Conflict and Crisis in the Former Yugoslavia: The Case of Bosnia-Herzegovina. ERIC Digest. [online], 2000, [cit. 2000-12]. Dostupné z: <<http://www.ericdigests.org/1995-2/bosnia.htm>>.

Cruvellier, T.: Africa: The Laboratory of Justice. [online], 2004, [cit. 2004-10]. Dostupné z: <http://www.crimesofwar.org/africa-mag/afr_06_cruvellier.html>.

East Timor Action Network: Human Rights, Accountability and Justice. [online]. Dostupné z: <<http://www.etan.org/issues/h-rights.htm#East%20Timor%20and%20International%20Criminal%20Court>>.

East-West Center: Indifference and Accountability. [online], 2006, [cit. 2006-06-23]. Dostupné z: <<http://search.freefind.com/find.html?id=70240263&pid=r&mode=ALL&mon=1&n=0&query=east+timor>>.

Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia. [online]. Dostupné z: <<http://www.eccc.gov.kh/english/default.aspx>>.

Global Policy Forum: Expert on Judiciary Expresses Concern about Saddam Hussein Trial and Verdict and Calls for International Tribunal. [online], 2006, [cit. 2006-11-06]. Dostupné z: <<http://www.globalpolicy.org/intljustice/tribunals/iraq/2006/1106despouyconcern.htm>>.

Global Policy Forum: The Iraq Tribunal: Trying Saddam Hussein and Other Top Baath Leaders. [online]. Dostupné z: <<http://www.globalpolicy.org/intljustice/iraqindex.htm>>.

Grotian Moment: The Saddam Hussein Trial Blog. [online], 2007, [cit. 2007-01-03]. Dostupné z: <<http://law.case.edu/saddamtrial/>>.

Hartmann, M.E.: International Judges and Prosecutors in Kosovo: A New Model for Post-Conflict Peacekeeping. [online], 2003, [cit. 2003-10]. Dostupné z: <<http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr112.html>>.

Human Rights Watch: Cambodia: Khmer Rouge Tribunal Must Meet International Standards. [online], 2002, [cit. 2002-12-19]. Dostupné z: <<http://www.hrw.org/press/2002/12/cambodia1219.htm>>.

Human Rights Watch: Impunity in the Great Lakes Region. [online], 2006, [cit. 2006-01-24]. Dostupné z: <<http://hrw.org/english/docs/2006/01/24/congo12758.htm>>.

Human Rights Watch: International Justice in Iraq. [online]. Dostupné z: <<http://www.hrw.org/doc/?t=justice&c=iraq>>.

Human Rights Watch: Serious Flaws: Why the U.N. General Assembly Should Require Changes to the Draft Khmer Rouge Tribunal Agreement. [online], 2003, [cit. 2003-04-03]. Dostupné z: <<http://hrw.org/backgrounder/asia/cambodia040303-bck.htm>>.

Human Rights Watch: The Promise of Accountability for the March 2004 Violence in Kosovo. [online], 2006, [cit. 2006-05]. Dostupné z: <http://hrw.org/reports/2006/kosovo0506/4.htm#_Toc135455002>.

Human Rights Watch: U.S. Plans for Iraq Tribunals „A Mistake“. [online], 2003, [cit. 2003-04-07]. Dostupné z: <<http://hrw.org/english/docs/2003/04/07/iraq5521.htm>>.

Human Rights Watch: Work of the War Crimes Tribunal. [online]. Dostupné z: <<http://www.hrw.org/reports/2001/kosovo/undword2d.html>>.

ICTJ: Creation and First Trials of the Supreme Iraqi Criminal Tribunal. [online], 2005, [cit. 2005-10]. Dostupné z: <<http://www.ictj.org/images/content/1/2/123.pdf>>.

International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY). [online]. Dostupné z: <<http://www.un.org/icty/>>.

International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR). [online]. Dostupné z: <<http://69.94.11.53/default.htm>>.

Iraqi High Tribunal. [online]. Dostupné z: <<http://www.iraq-iht.org/en/orgenal.html>>.

International Crisis Group: International Criminal Tribunal for Rwanda: Justice Delayed. [online], 2001, [cit. 2001-06-07]. Dostupné z: <<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1649&l=1>>.

Judicial System Monitoring Programme: Continued Trial of Serious Suspects. [online], 2005, [cit. 2005-08]. Dostupné z: <[http://www.jsmp.minihub.org/Justice%20update/2005/0509-16%20Continued%20Trials\(e\).pdf](http://www.jsmp.minihub.org/Justice%20update/2005/0509-16%20Continued%20Trials(e).pdf)>.

Judicial System Monitoring Programme. [online]. Dostupné z: <http://jsmp.minihub.org/Language_English/index_english.html>.

Kaba, S.: Letter to Council Members on Eve of Meeting with Lead Prosecutor. [online], 2006, [cit. 2006-06-02]. Dostupné z: <<http://hrw.org/english/docs/2006/06/02/rwanda13504.htm>>.

Kimenyi, F.: Govt Official Casts Doubt on ICTR Modus Operandi. [online], 2006, [cit. 2006-05-17]. Dostupné z: <<http://www.globalpolicy.org/intljustice/tribunals/rwanda/2006/0517doubt.htm>>.

Koumjian, N.: Accomplishments and limitations of one hybrid tribunal: experience at East Timor. [online], 2004, [cit. 2004-10-14]. Dostupné z: <<http://www.icc-cpi.int/library/organs/otp/Koumjian-presentation140404>>.

Majerčík, Ľ.: ICTU a souzení válečných zločinů [online], 2006, [cit. 2006-02]. Dostupné z: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=279>>.

Melvin, D.: Jury Still Out on Tribunal's Success: Now There's Record of What Happened in Former Yugoslavia. [online], 2005, [cit. 2005-11-13]. Dostupné z: <<http://www.globalpolicy.org/intljustice/tribunals/yugo/2005/1113success.htm>>.

Neier, A.: Milosevic's Trial Was Not in Vain. [online], 2006, [cit. 2006-03]. Dostupné z: <<http://www.project-syndicate.org/commentary/neier12>>.

Nieuwoudt, S.: Slow Progress at Rwandan Tribunal. [online], 2006, [cit. 2006-07-27]. Dostupné z: <<http://www.globalpolicy.org/intljustice/tribunals/rwanda/2006/0727slow.htm>>.

Perriello, T., Wierda, M.: Lessons from the Deployment of International Judges and Prosecutors in Kosovo. [online], 2006, [cit. 2006-03]. Dostupné z: <<http://www.ictj.org/static/Prosecutions/Kosovo.study.pdf>>.

Perriello, T., Wierda, M.: The Special Court for Sierra Leone Under Scrutiny. [online], 2006, [cit. 2006-03]. Dostupné z: <<http://www.ictj.org/static/Prosecutions/Sierra.study.pdf>>.

Project on International Courts and Tribunals. [online]. Dostupné z: <<http://www.pict-pcti.org/index.html>>.

Recknagel, C.: Iraq: Hussein Facing Trial For Genocide Against Kurds. [online], 2006, [cit. 2006-08-21]. Dostupné z: <<http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/2006/08/iraq-060821-rfer102.htm>>.

Reiger, C., Wierda, M.: The Serious Process in Timor-Leste: In Retrospect. [online], 2006, [cit. 2006-03]. Dostupné z: <<http://www.ictj.org/static/Prosecutions/Timor.study.pdf>>.

Sapsford, C., Uzelac, A.: Lengthy Hague Trials Under Scrutiny. [online], 2005, [cit. 2005-01-07]. Dostupné z: <<http://www.globalpolicy.org/intljustice/tribunals/yugo/2005/0107longtrials.htm>>.

Scharf, M.P., Newton, M.A.: The Iraqi High Tribunal's Dujail Trial Opinion. [online], 2006, [cit. 2006-12-18]. Dostupné z: <<http://www.asil.org/insights/2006/12/insights061218.html>>.

Staggs, M.: The Special Court for Sierra Leone: "Bringing Justice and Ensuring Lasting Peace". [online], 2006, [cit. 2006-03-30]. Dostupné z: <http://socrates.berkeley.edu/~warcrime/documents/SecondInterimReport_001.pdf>.

The Special Court for Sierra Leone. [online]. Dostupné z: <<http://www.sc-sl.org/>>.

UN Commission on Human Rights: E/CN.4/2003/37. Situation of human rights in Timor-Leste. [online], 2003, [cit. 2003-03-04]. Dostupné z: <[http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/4a721cf7f1dbe070c1256cee003afaf9/\\$FILE/G0311448.doc](http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/4a721cf7f1dbe070c1256cee003afaf9/$FILE/G0311448.doc)>.

UN Interim Administration Missopn in Kosovo. [online]. Dostupné z:
< <http://www.unmikonline.org/>>.

UN Office of Legal Affairs: History of the Negotiations on the Khmer Rouge Tribunal
between the United Nations and Cambodia. [online], 2002, [cit. 2002-02-08]. Dostupné z:
< <http://www.embassy.org/cambodia/press/historyTHEnegotiation.pdf>>.

Další zdroje:

Amnesty International. [online]. Dostupné z:
< <http://www.amnesty.org/index1.html>>.

BBC News. [online]. Dostupné z:
< <http://news.bbc.co.uk/>>.

Global Policy Forum: International Justice. [online]. Dostupné z:
< <http://www.globalpolicy.org/wldcourt/index.htm>>.

Human Rights Watch. [online]. Dostupné z:
< <http://www.hrw.org/>>.

UN New Centre. [online]. Dostupné z:
< <http://www.un.org/News/>>.

Wikipedia. [online]. Dostupné z:
< <http://nl.wikipedia.org/wiki/Hoofdpagina>>.
< http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page>.
< http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana>.